

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՍԱՇՐՋԱՆ ԱՂՈՒԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

ՍՍՍՀԻՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերականգնողական շրջանը յատկանշող... և հաւանաբար միակ - կէտը... Մյուս մարզին մէջ բանավէճի մը...

Մատենադարանի հանդուցեալ տնօրէն... Լեւոն Սաջիկեանի ծննդեան 70-ամեակին...

խորհրդերը անհիմն կերպով «կարտաք... սէ» կարտի շրջան: Իսկ չէ որ ճիշդ հոն՝...

Հետաքրքրական եղած է Մ. Հասարակ... անի ղեկուցումը հայ ճարտարապետու...

Գ. Մամեդով, իր հարեանակիցէն ետ... չմնալու համար, Նախիջևանի ինքնավար...

Նոյն բախար վիճակուած է խաչքարե... բուն, այդ աշխարհին մէջ համանմանը...

«Պատմարանին Պատասխանը» խորա... զբոսով գրութեան մէջ ԱՖանասիեւ մի...

Վերջին տասնամեակներուն Աղուանքի... և յատկապէս Արցախի պատմութեան...

Ինչպէս ցոյց տրուած է Ե. Սմբատեանի... «Աղուանքի հարաւային սահմանը» ղե...

կամ: Վերականգնողութեամբ կ'իրականանայ... ընկերավարութեան շարունակուող երեւոյթ...

ԱՖանասիեւէն զատ, ԹԱԱ-ի փոխ-տնօ... ընէր Քրասնիլով և «Օկոնիով» մէջ կ'ար...

Համազումարի իր ելոյթին մէջ Լիկաշով... եւս որ պահպանողականներու զլխատը...

Բանավէճը կ'ընդարձակէ այս մարզի... նախ՞ սահմանները. անոնց, որոնք կը...

տալ թէ ինչ պիտի բարձր Լեւոն տեսնե... լով ուտեստեղէններու կարօնները կամ...

«Պրագա» իր կարգին խտուր կը հա... կազարձէ պատմարանի «յուսկնութիւն...

Բացասական է կրկին պատասխանը... «Կրկնային երկիրը մահացու վտանգէն...

Ընկերավարութեան հաստատումէն 70... տարի ետք ժողովուրդը կրնայ հարց

Լեւոնասին Ղարաբաղ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՂՈՒԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ԲԱԳՐԱՏ ՈՒՂՈՒԹԱՐԵԱՆ

Ինձ զի սուրբ էջ հարցի մէջ ինչպիսի պար... թիւն է մտցնում այս կողմնակի զո...

նարարում գործադրել բոլոր միջոցնե... րը վիճելի մարզերի րնակչութեանն Ա...

Այս գրոյցը տեղի է ունեցել 1920 թուա... կանի Յուլիանի, և առանց լրացուցիչ...

Բարեբախտաբար կան, պահպանուել են... այդպիսի տուեալներ, և գրանք գտնուած...

Պէտք է մտածել, որ այս ժամանակ... նոր Ազրբեջանի ղեկավարներին յաջող...

ազրբեջանական տարածաշրջանը են: Հը... նազէա Գ. Պետրոսեան, հանդէս գալով...

60-ական թուականներու սկիզբները... Զ. Բունիաթովի առաջ քաշած՝ ԺԲ. -

Մ. Գոշի «Աղուանական ժամանակա... գրութեանը Զ. Բունիաթովի խմբագրու...

Բազմաթիւ այլ ղեկուցողներ փաստա... կան հարուստ նիւթի հիման վրայ այա...

Անհիմն գուրս եկաւ նաեւ այն վար... կածը, որ անմիջական կապ կը տեսնէր...

Նատաչըւանին ըստեցաւ որ պատմու... թեան նման ազատագումը վնաս կը պա...

Անհիմն գուրս եկաւ նաեւ այն վար... կածը, որ անմիջական կապ կը տեսնէր...

առաջին Չանդեգուրու պիտի որ իր... գործը տեսած լինի («Պող ալլահն օրհնի...

«Պատմարանութեանը որոշել է...»: Սա... ն. Նախիջևանովի ղեկավարած կառավա...

«Պատմարանութեանը որոշել է...»: Սա... ն. Նախիջևանովի ղեկավարած կառավա...

(Շար. 7)

(Շաբ. Ա. Էջ 6)

Յաջորդ հաւաքութիւնը՝ Ուրբաթ: Երկուշաբթի առտու, ժամը 8-ին, Ֆրանս - Էնթու հակիրճ կերպով կ'անդրադառնար այս ցոյցին, ապա հարցազրոյց մը կ'ունենար տղթ. Ս. Սիմոնեանի հետ, որ ակնհայտօրէն վերաբերուի իրեն, քանի վերջերս վերադարձած էր Հայաստանէն (Թէեւ Յուլիս 18-ի նախօրեակին): Ան կը հաստատէր թէ ցոյցեր տեղի կ'ունենան հանդարտութեամբ եւ թէ ըստ իր առած տեղեկութեանց զանազան ազդեցութեան, յանգած էր այն եզրակացութեան որ Սոմալիայի մեռեալներու թիւը 300-էն 500 պէտք է ըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թաղաւորը կը հրատարակէ Սյուրբոյնի մասին, որու հետ խզեց իր վարչական կապերը: Լուծեց նաեւ յորդանանեան խորհրդարանը, ուր 30 պաշտօնիցի երեսփոխան կար: Այս ձեռով, Հիւսէյն ցոյց կ'ուզէ տալ թէ պաշտօնի մասին ինքնութիւն մը դրոյթի ունի: Թաղաւորը կը շեշտէ որ, Յորդանանը Պաղեստինը չէ, հարկ է ընդունիլ ՊԱԿ-ի կամքը, որ միակ է օրինաւոր ներկայացուցչին և պաղեստինցի ժողովուրդին, Պաղեստինի անկախ Պետութիւնը պիտի հիմնուի զբաւեալ հողամասերուն վերայ, անոնց ազատագրումէն ետք:

«ԿԼՈՊ» ամսագրի ղեկավարը ընդհանուր մը կատարուած է Կիրակի առտու, որ քարուքանդ ըրած է հակադատութիւնը շէնքը (Ռիւ Ռիշէ, Փարիզ 9րդ): Խմբագրութեան 200 քառակուսի մէթր զբաւեանակներէն բան չէ մնացած: Տնօրէնը՝ Պենամու կը խոստովանի որ սպառնալիքներ ստացած էր: Թերթը սկսած է լոյս տեսնել 1985 Նոյեմբերին, 150 հազարի տպագրակ մը ունի: Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան, ղեկ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, բայց կը կարծուի որ ծայրայեղ - աջերու գործն է: Մշակութի նախարարը եւ այլ անձնաւորութիւններ փութացին տեղւոյն վրայ, իրենց վրդովումը յայտնելով:

ՅԱԼՔՈՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐԸ, որ Սիւրբոյնի մէջ, քաջաբար, տարիներէ ի վեր կը պայքարի Մաֆիային դէմ, որոնց մէկ կառուցող մասը ղեկավարէ ըրաւ, հրատարակեց, որովհետեւ իր մեթոտները խնդրոյ առարկայ էին դատական իշխանութեանց կողմէ: Ծանր հարուածներ բերած էր «քրոզա նոտթար»ին, բայց այս վերջինը քաղաքական մեծ նեցուկներ ունի:

ՏԻՍՐՊԷՔԻՐԻ շրջանը, Հանիի մէջ բռնուր բախումի մը հետեւանքով 9 Բիւրտեր եւ մէկ թուրք ոստիկան սպանուած են:

ԿՈՐԲԱՋՈՎ կ'առաջարկէ հոգեբը վարձել զիւղացիներուն, մինչեւ 50 տարուան ժամանակաշրջանի համար: Ատիկա տակն ու վրայ կ'ընէ Ստալինի քսանական թրականներու հաւաքականացումը:

Հայրապետական Պատուիրակ Տ. Գիւտ Արքեպիսկ. Նաղաշեան, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգեւորականաց Դասը, Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, Փարիզի եւ ԱլՖորվիլի Հոգաբարձութիւններն ու պաշտօնէութիւնը, խոր վշտով կը ծանուցանեն վարձանումը:

Տ. ՊԱՐԳԵԻ ՔԶՆՅ. ՄԵՐՃԱՆՆԵԱՆ-Ի, որ պատահեցաւ իր բնակարանին մէջ, Հիւսէյնը, Յուլիս 28-ին: Վախճանեալին վերջին Օծման Կարգը պիտի կատարուի ԱլՖորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, Զորեքշարթի, Օգոստոս 3, ժամը 10-ին, ի ժամու Սրբոյ Պատարագին: Յաւարտ Պատարագի պիտի կատարուի Թաղման Կարգը եւ վախճանեալ հոգեւորականին մարմինը պիտի ամփոփուի ԱլՖորվիլի գերեզմանատան մէջ: Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը իր յարգանքը մատուցանել բազում տարիներ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորականին:

«ՅԻշատակն արդարաց՝ Օրինութեամբ եղիցի»:

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մերճանեան եւ զուակները՝ Նայրի, Լորի, Շողեր, Տէր եւ Տիկին Վահագն Մերճանեան (Պէյրուսի), Տէր եւ Տիկին Հայազատ Օսանեան եւ զուակը՝ Արմինէ (Վալանա), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վալոյսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սապունճեան եւ զուակները եւ համայն Ղազարեան, Մազաւտեան, Բապիկեան, Սապունճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն վախճանումը իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբոր, մօր-եղբոր, զարմիկին եւ խնամիկին՝ Տէր ՊԱՐԳԵԻ ԽԶԿԻ ՔԶՆՅ. ՄԵՐՃԱՆՆԵԱՆ-Ի որ հանդես է Տէր Հիւզարթի, Յուլիս 28-ին, իր բնակարանին մէջ, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը եւ վերջին օծման արարողութիւնը կը կատարուի նախագահութեամբ Գիւտ Արք. Նաղաշեանի, Առաջորդ Փարիզի Հայոց, ԱլՖորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց, Զորեքշարթի, Օգոստոս 3, ժամը 10-ին, ի ժամու Ս. Պատարագի: Մարմինը կը փոխադրուի ԱլՖորվիլի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազգ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իր այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները՝ նախընտրաբար կրթական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»- Մեր ցուակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Մերճանեանի:

ԱԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳԻԿՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ Օգոստոս 7, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10:30-ին, Պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբան, աւստրիահայ համայնքի հոգեւոր հովիւ՝ ԱՐԵՆ ԱՐԵՂԱՅ ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազգ	350	(415,10)
Հոգեխնամքստ	250	(296,50)
Ենթակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանաւք	300	(355,80)
Մնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷՎԷԱ. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. զուամարը): Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սինակ (25 տող) մահազգներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին: Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, ղեկմել թերթին վարչութեան:

Դ Պ Ր Ո Յ Ա Ս Է Ր ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ 1988 - 1989 ՎԵՐԱՄՈՒՑ

Արձանագրութիւնները սկսած են Յունիս 1-էն ի վեր:

Մանկապարտեզ	3	դասարան
Նախակրթարան	5	դասարան
Միջնակարգ	6-րդ եւ 5-րդ	

Պետական կրթական յստակրի զուգահեռ հայ լեզուի, Հայոց Պատմութեան աշխարհագրութեան դասընթացը:

1987-ի վերամուտին ի վեր վարժարանը օժտուած է համակարգչներով:

— Օթօքարի սպասարկութիւն, — ձաշ:

Դ Պ Ր Ո Յ Ա Ս Է Ր . —

1, bd. du Nord, 93340 Le Rainey
Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

ՎԱՐՈՐԴԻ ԿԱՐԻՔ ԿԱՅ

ԴՊՐՈՅԱՍԷՐԸ յառաջիկայ տարեշրջանին համար կարիքը ունի օթօքարի վարորդի մը, որ ունենայ՝ Permis D - Transport en commun :

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար ղեկմել տնօրէնութեան, հեռագրէ՛ւ լով՝ 43 - 81 - 01 - 72 թիւին:

— ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE NICE COTE D'AZUR —

Dimanche 7 Août

GRANDE FETE CHAMPETRE

PARC DES LOISIRS DE LA GUERINIERE
06 — LA COLLE SUR LOUP

— 10h : Début de la manifestation
— 11h : Messe en plein air.

■ Apéritif ■ Boisson
■ Buffet arménien ■ Khorovatz
■ Pâtisserie ■ Animation
■ Ambiance musicale ■ Jeux.

VENEZ NOMBREUX

S'adresser Mr. V. GEDIK : 93. 88.06. 41

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville — 75010 Paris Commission Paritaire : No 55935

RENTREE 1988-1989

M. C. A.

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

- 11 années d'activités permanentes sans discontinuer;
- Animation - Eveil - Enseignement Création;
- Danse - Expression - Musique Langue arménienne - Civilisation;
- Un corps enseignant spécialisé;
- Une pédagogie contemporaine; pour une culture identitaire et une arménité active;

REPRISE DES ACTIVITES
Mercredi 5 Octobre 1988
Inscriptions
Samedis 17 et 24 Septembre
1er Octobre

M.C.A. — 9, rue de Madrid
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՇՐՈՒՄԻ, ԹՈՒՌՑԻԿ, ՏՈՍՍ ԿԱՍ ԱՌԵՏԻՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՍԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱԶԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLET, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵՆ ԱՍԷՆ ՕՐ, ԺԱՍԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱՐԱՔ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԿԱՍԻ ՈՒՆԵՆԱԿ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի ճաշը Սեպտեմբեր 4-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ, Լիոնեանէն Լիոն ժամանող երախաներուն համար:

Մանրամասնութիւններ յետազային:

***

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 22-ին, Հօթել Թիւրիմիւսի սրահներուն մէջ:

Մանրամասնութիւններ յետազային:

***

ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՍԻ ՄԱՐՏԵՅԻ ԼԷՕԼԱ ՍԱՆՆԻ մասնաճիւղին երգահանդէսը՝ ՆՈՅՄԻՐԵՐ 12-ին, ԺԱՍԸ 21-ին

Փալէ տէ Բոնիկը — յայտագիր՝ ՓՕԼ ՊԱՂԱՍՏԻԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

նապահական սուր խնդիրներ, ընկերա-
յին արդարութեան սկզբունքներու խախ-
տումներ: Հանրապետութեան մէջ տա-
րածուած են հովանաւորութիւնը, կաշա-
ռակերութիւնը, «ստուերային էկոնոմի-
կա»ն: Առըջ թերութիւններ տեղ գտած են
ազգ. քաղաքականութեան լեհինեան ըզ-
կրուելըներու իրականացման գործին
մէջ:

Հանրապետութեան մէջ սուր բնոյթ ըս-
տացած է այն փաստը, որ ԼՂԻՄ-ի մէջ
երկար ժամանակ չէին լուծուեր հայ բը-
նակչութեան ազգ. շահերը շոշափող բազ-
մաթիւ հարցեր, յատկապէս մշակոյթի,
կրթութեան մարզին, կարգային քաղա-
քականութեան մէջ: Սակայն Հայաստա-
նի կոմկուսի կենտրոնի ղեկավարութիւ-
նը նախաձեռնութիւն չցուցարեց ԼՂԻՄ-
ի մէջ կուտակուած հարցերու առաջադ-
րումին եւ լուծումի գործին մէջ:

Հանրապետական կուսակցական կազ-
մակերպութեան գործունէութեան թե-
րութիւններուն մասին սկզբունքի հիմով
ու խտուութեամբ խօսուեցաւ 10րէ. Մի-
ութեան կենտրոնի 1987 Յունիսի համա-
ժողովին, սակայն Հայաստանի կենտրո-
նի բիւրոն, կուսակցական, խորհրդային
եւ անտեսական մարմինները անհրաժեշտ
հետեւութիւնները չքաղեցին արդարացի
քննադատութեան:

Միաձայն ընդունուած որոշումին մէջ
Հայաստանի կենտրոնի բիւրոն հաւա-
նութիւն տուաւ «Լեւոնային Լարարաղի
հարցին առթիւ Հայաստանի ու Արցախի
Գերագոյն Խորհուրդներու որոշում-
ներուն մասին» 10րէ. Միութեան Գերա-
գոյն Խորհուրդի նախագահութեան որո-
շումին: Նշուեցաւ որ որոշումը եւ Գե-
րագոյն Խորհուրդի նախագահութեան
նիստին Կորթալովի ելոյթը տողորուած
են հայ, աղբիւրներ եւ խորհրդային բո-
լոր ժողովուրդներու բարօրութեան նը-
կատմամբ մեծ նպաստութեամբ:

Ստեղծուած պայմաններուն մէջ ու-
րիչ որեւէ որոշում կը հակասէր երկու ժո-
ղովուրդներու շահերուն, լուրջ վնաս կը
հասցնէր ազգամիջեան յարաբերութիւն-
ներուն:

Կուսակցական բոլոր մարմինները,
հասարակական կազմակերպութիւնները,
պէտք է հաստատօրէն համոզիչ աշխա-
տանք կատարեն համայնապարհերու, ան-
կուսակցականներու, բնակչութեան բո-
լոր խաւերու շրջանին մէջ, ընդունուած
փաստաթուղթին քաղաքական իմաստը եւ
Կորթալովի ձառին զրոյթներն ու հետե-
ւութիւնները պարզաբանելու նպատա-
կով:

Անհրաժեշտ է անյայտադ, ամէն տեղ
խորութեամբ ու համակողմանի ձեւով
վերլուծել ստեղծուած իրադրութիւնը,
ժողովրդական անտեսութեան ճիւղերուն
մէջ հասնել բնականօրէն աշխատանքի ուղի-
մի վերահաստատումին, զորացնել ազգա-
բնակչութեան ինտերնացիոնալ եւ հայ-
բնասիրական զաստիարակութիւնը:

Կարելոր է հանգամանօրէն պարզել
այսպէս կոչուած «Լարարաղ» կոմիտե-
ներու գործունէութիւնը, սկզբունքի ղե-
կառնակիւնէն ընկնել անոնց մաս կազմող հա-
մայնապարհերու վարքաչիծը: Ոստօրէն
հաշիւ պահանջել քաղաքական անհաստե-
նութիւն արտայայտած ղեկավարներէ:

Բիւրոն կուսակցական, խորհրդային,
անտեսական բոլոր մարմիններուն կարե-
ւորագոյն խնդիրը կը համարի ընկերա-
յին զարգացման գործին մէջ կուտակուած
հարցերու լուծման, բարոյական մթնո-
լորտի առողջացման ուղղութեամբ գոր-
ծօն աշխատանքի ծաւալումը: Առաջնա-
հերթ հարցերու կարգին պէտք է ըլլան
բնակչութեան բնակարաններ, մանկա-
պարտէզներ, հիւանդատներ, բաժնիներ,
զարմանատուններ, առեւտուրի կեդրոն-
ներ ապահովելու հարցը: Յատուկ ուշա-
դրութիւն պէտք է զարձօնի անողմութե-
րի արտադրութեան աճին: Առաջին գծի
վրայ պէտք է բերել ընկերային արդարու-
թեան սկզբունքները վերահաստատելու
համար մղուող պայքարը:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նա-
խագահութեան եւ երեսփոխաններու 10րէ-
նուրդին առաջարկուած է 10րէ. Միու-
թեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագա-
հութեան որոշումին համապատասխան
ձեւով ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոց-
ներ՝ իրադրութիւնը կարգաւորելու, աշ-
խատանքի կարգապահութիւնը ամրապն-
դելու, խորհ. Սահմանադրութեան եւ օ-

ՏԷՄԻՆ. -
Այլի Տիկին Հայկանոյշ Պարտաքճեան,
Տէր եւ Տիկին Վահան Պարտաքճեան եւ
դուստրները,

ինչպէս նաեւ Քելարեան, Սերոբեան,
Մխաթեան, Պլէնգո, Մենեվիչեան, Մու-
քաթիչ, Կամպարեան, Գարատայեան, Ե-
րիքեան ընտանիքները
ցատով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն,
եղբոր, հօրեղբոր եւ ազգականին՝
ՄԻՆՍՍ ՊԱՐՏԱՔՃԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Օգոս. 1-ին, 88
տարեկանին:

Յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի
Հինգշաբթի, Օգոս. 4, ժամը 9-ին, տեղ-
ւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուրիշ
մարմինը կը փոխադրուի Տէսինի գե-
րեզմանատունը:

Մահագոյն շտապողներէն կը խնդրուի
ներկայ իրրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիպին ՎԱՐԳՈՒՂԻ ԱՄՈՒՆՆԵԱՆ-ի

(ծննդ.՝ Իվիլիքեան)

հարազատները իրենց խորին շնորհա-
կալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց
որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին,
ճարտեսացակով, փոխան ճարտեսացակի նը-
ւէյներով, անձամբ, գրաւոր թէ հեռա-
ձայնով:

Ելնքներուն անչեղ կիրարկումը ապահո-
վելու համար: Առաջարկուած է նաեւ կա-
սեցնել ազգ. թշնամանք բորբոքելու ուղ-
ղուած գործունէութիւնը, հակաժողո-
վրդավար նպատակներով ժողովրդական
իրաւունքները օգտագործելու փորձերը:

***

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍԻ ՆՈՐ ՏՆՕՐԵՆԸ՝

Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հայաստանի նախարարաց Խորհուրդի
որոշումով Ստեփան Պողոսեան նշանակ-
ուած է Արմէնփրէսի տնօրէն: Ան կը յա-
ջորդէ Մարտունի Խաչատրեանի որ հան-
դարտեան կոչուած է:

Ստեփան Պողոսեան 56 տարեկան է, ա-
ւարտած է Երևանի համալսարանին պատ-
մութեան ճիւղը, վարած է կուսակցա-
կան պաշտօններ, եղած է Արարատի շրջ-
կումի Ա. քարտուղար: 1970-էն ի վեր Հա-
յաստանի հեռատեսիլի եւ ձայնասիւնի
հաղորդումներու պետական կոմիտէին
նախագահն էր: Հայաստանի համայնա-
վար կուսակցութեան կենտրոնի անդամ,
Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Ս.
Պողոսեան հայ ազատագրական պայքար-
ին, զարակիրը չայ հայ ժողովուրդի
պատմութեան մասին շարք մը ուսումնա-
սիրութիւններու հեղինակ է:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

ԱՐՑԱԽԻՆ

Այս տարի Հայաստանի ուսանողական
խումբերէն մէկը կը մասնակցի Լեւոնա-
յին Լարարաղի ինքնավար Մարզի ըն-
կերա-տնտեսական ծրագրի իրականաց-
ման: Երեւանի եւ Կիրովականի կարգ մը
ուսանողներ «Արցախ 88» անունով ու-
սանողական ջոկատ մը կազմած են ու ի-
րենց աշխատանքին կիրամեակը սկսած
են Ասկերանի շրջանին մէջ: Անոնք կը
մասնակցին Ասկերանի «Ն. Ստեփանեան»
կոլտնտեսութեան զերգատնտեսական աշ-
խատանքներուն:

ԿԱՍԻ ՌԻՆԵՄԱԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ի Ե Ս Ը
ՆՈՅՆՄԱՐԵՐ 26-ին

**«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՐ ԿԵ ՆՈՒԻՐԵՆ**

ԳԱՐԱԳԱՍ. - Վարդգէս Երէցեան 1500
Ֆր.:

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ. - Այլի Տիկին Հահի Յով-
սէփ Սահակեան 500 Ֆր.:

**ԱԷՆ - ԹԷԹԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՌՈՒՅ**

Օգոստոս 7, Կիրակի, առաւօտեան ժամը
10.30-ին, Պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Մայր
Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբան, աւստրիա-
հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ
ԱԲԵԼ ԱԲԵԿՂԱՅ ՕՂՂՈՒԳԵԱՆ

— ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE NICE COTE D'AZUR —
Dimanche 7 Août
**GRANDE FETE
CHAMPETRE**
PARC DES LOISIRS DE LA GUERINIÈRE
06 — LA COLLE SUR LOUP

— 10h : Début de la manifestation
— 11h : Messe en plein air.

■ Apéritif ■ Boisson
■ Buffet arménien ■ Khorovatz
■ Pâtisserie ■ Animation
■ Ambiance musicale ■ Jeux.

VENEZ NOMBREUX
S'adresser Mr. V. GEDIK : 93. 88.06. 41

**« Յ Ա Ռ Ա Ա » Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆԸ**

Մահագոյն	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուալք	300	(355,80)
Մուսուդ	300	(355,80)

**ՄԱՐՍԷՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ**
12-14, rue St.Bazile — 13001 Marseille

Մարտէլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է
Օգոստոս 1-էն 31 :

Դ Պ Ր Ո Յ Ա Ս Է Ր
ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ
1988 - 1989 ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Արձանագրութիւնները սկսած են
Յունիս 1-էն ի վեր:
Մանկապարտէզ 3 դասարան
Նախակրթարան 5 դասարան
Միջնակարգ 6-րդ եւ 5-րդ
Պետական կրթական յայտարար
գուդանէտ հայ լեզուի, Հայոց Պատ-
մութեան աշխարհագրութեան դա-
սարնիքացը:
1987-ի վերամուտէն ի վեր վար-
ժարանը օժտուած է համակարգի-
չներով:
— Օթթարի սպասարկութիւն,
— ճաշ:
Դ Պ Ր Ո Յ Ա Ս Է Ր . -
1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԻՐ, ԹՈՒՌՏԻԿ,
ՏՈՄՍ ԿԱՍ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ
ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ
(ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՍԱԿԻ ԹՈՒՂԹ,
ՊԱՅԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLET,
PROSPECTUS,
DIVERS TRAVAUX DE VILLE
(TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES,
ENVELOPPES, ETC.)

« Յ Ա Ռ Ա Ա — HARATCH »
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԷՒ

ՆՊԵՇԱՆԳԻՍ

Այլի Տիկին Արշալույս Գասպարեան, Օր. Լուիզ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Արթո Գասպարեան, Պ. Սիլվիան Գասպարեան, Պ. Լորան Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Լէոն Հասկրճեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայէր Տօնիկեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Սուճուքճեան, Նիքոլայի-տիս, Թադոսեան եւ Փափազեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քենեկալին, ազգականին եւ խնամին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ-Ի մահը, որ պատահեցաւ Օգոս. 2-ին, 81 տարեկանին:

Յուզարկատրութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոս. 5, Արթուրի Ս. Պետրոս - Պօղոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն զերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան զամբարանը:

Մահագոյ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԱԿԻ

Երուանդ Գասպարեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան փոխան ծաղկեպատի 500 Ֆր. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»-էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»-ին:

Այլի Տիկին Սրբուհի Էթեմէմէզեան եւ զաւակները (Լոս-Անճըլըս), Տէր եւ Տիկին Յովիկ Էթեմէմէզեան եւ զաւակները (Շիրակո), Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթեմէմէզեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան եւ զաւակները

ինչպէս նաեւ Ոսկանեան եւ Արեւեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբոր, հօրեղբոր, մօրեղբոր եւ ազգականին՝ ՀՐԱՅՐ Էթեմէմէզեանի մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 28-ին, Լոս-Անճըլըս:

Յուզարկատրութիւնը կատարուեցաւ տեղւոյն վրայ, Օգոս. 2-ին:

Որեւէ մահագոյ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

× «ՅԱՌԱՋ»- Մեր ցաւակցութիւնները Յովիկ եւ Արտաւազդ Էթեմէմէզեանի:

ՄԱՐՍԻՅԷԼ. - Պ. Համազասպ Գաբրիէլեան եւ ընտանիքը՝ Տիկին Ռոզէթ Մաթոսեան, Կիրակի, Օգոս. 7-ին Մարտիկ Սրբոյ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր՝

ԹԱԳԷՈՍ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ-Ի (մեռած՝ 1988, Յունիս 8) մօր՝

ԵՂԻՍԱԲԷթ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ-Ի (ծնեալ՝ Կոչկարեան մեռած 1988, Յուլիս 8-ին)

ժխտատկին:

Յիշատակել կու տան նաեւ իրենց մեծ-հայրերն ու մեծ-մայրերը՝ Յակոբ եւ Կուլիկ Գաբրիէլեան, Խաչատուր եւ Մարիամ Կոչկարեան, Գաբրիէլ Գաբրիէլեան, Զարդար Նաւոյեան, Գասպար Մկրտիչեան, Մարիամ Ղարիպեան (ծնեալ՝ ՄԿԸՄ-տիչեան) ինչպէս նաեւ Գաբրիէլեան, Կոչկարեան, Մաքսուեան, Մկրտիչեան, Ղարիպեան զերգաստաններու հին եւ նոր նահատակներն ու ննջեցեալները:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

ԴՊՐՈՅԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ

ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐՃԱՐՈՆ 1988 - 1989 ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Արձանագրութիւնները սկսած են Յունիս 1-էն ի վեր: Մանկապարտէզ 3 դասարան Նախակրթարան 5 դասարան Միջնակարգ 6-րդ եւ 5-րդ Պետական կրթական յայտարարի զուգահեռ հայ լեզուի, Հայոց Պատմութեան աշխարհագրութեան դասընթացը:

1987-ի վերամուտէն ի վեր Վարժարանը օժտուած է համակարգչիչ-ներով:

— Օթօքարի սպասարկութիւն, — ճաշ:

Դ Պ Ր Ո Յ Ա Ս Է Ր . -

1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՄԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մանու-ճիւղի ճաշը Սեպտեմբեր 4-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ, Լիւրանէն Լիոն ժամանող երախաներուն համար:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մանու-ճիւղի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 22-ին, Հօթել Թէրմինիւսի սրահներուն մէջ:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարտիկի Լիւրա Սասունի մանուճիւղին երգահանդէսը՝

ՆՈՅՆՄԻՐ 12-ին, ԺԱՄԸ 21-ին Փարիզ տէ Գոնկիլէ - յայտարարութիւն ՓՈՒ ՊԱՂՏԱՏԷԼ ԵՄՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեթոյ - Բաշանի Հ. Իսահակեան մանուճիւղի պարահանդէսը՝

Նոյեմբեր 5-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

RENTREE 1988-1989
M. C. A.
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

- 11 années d'activités permanentes sans discontinuer;
- Animation - Eveil - Enseignement Création;
- Danse - Expression - Musique Langue arménienne - Civilisation;
- Un corps enseignant spécialisé;
- Une pédagogie contemporaine; pour une culture identitaire et une arméinité active;

REPRISE DES ACTIVITES
Mercredi 5 Octobre 1988
Inscriptions
Samedis 17 et 24 Septembre
1er Octobre

M.C.A. — 9, rue de Madrid
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՄԱԼ
Ա. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը
ՆՈՅՆՄԻՐ 26-ԻՆ

ՄԱՐՏԷԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12-14, rue St.Bazile — 13001 Marseille

Մարտիկի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Օգոստոս 1-էն 31 :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՍԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԷՐ, ԹՈՒԹԻԳԻ, ՏՈՄՍ ԿԱՍ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒՅՅԵՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
---	---

« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱՐԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ
---	---

Խնամուած աշխատակի — Travail soigné

Meubles
Ghazarian 4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Յառաջ» ի բաժանորդներուն »

ՀՐԱՆՑ - ՍԱՄՈՒԷԼ
ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՐԱԿՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻՋԲԷՆ Ի ՎԵՐ -
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»
Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով՝ 90 Ֆր. 90
ԴԻՄԵԼ -
ՀՐԱՆՑ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
Կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»

— Ա Ս Տ Ո Ւ Ա Ծ Ա Ծ Ի Ն —

Ս. ԹՈՒՆԱՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

Կիրակի օր, Օգոստոս 14, տօն է վերափոխման Ս. Աստուածածնի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Թովհ. - Մը-կըրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Երևանի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին. Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Երկուշաբթի օր, Օգոստոս 15, Բ. օր վերափոխման: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ս. Թովհ. - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ «Վասն հաւորէն ննջեցելոց»:

**

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԸՆԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 14, պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

**

Ս. ԾԱԿՈՐ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հաղորդութեան աւանդական արարողութիւնը:

Սկիզբ նուիրել փափաքող հաւատացեալները կրնան դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, Պատարագ ժամը 10ին, Քարոզ ժամը 11.15ին, հաղորդութիւնք ժամը 11.45ին:

**

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՈՒՆՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով՝ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, ինչպէս նաեւ արարողութեանց աւարտին աւանդական հաղորդութիւնք կարգը կը կատարէ՝ ՄՈՎՍԷՍ ԱՅՎԵՔ. ՔՂՆՅ. ԳԱԼԵՆՏԻՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ երկու երգչախումբին կողմէ «Եկամբան» եղանակաւ, ընկերակցութեամբ երգեն:

**

ՇԱՐԿԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, Ս. Աստուածածին է, այս առթիւ Շարվիէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՅՎԵՔ. ՔՂՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյն Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Արքահայրնային:

Պատարագի աւարտին՝ աւանդական հաղորդի օրհնութիւն կը կատարուի:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 15, Յիշատակ է Մեռելոց:

Յետ արարողութեանց հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն հաւորէն ննջեցելոց:

Պատարագ, Կիրակի ժամը 10ին, Երկուշաբթի, Մեռելոց ժամը 10ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Համաշխարհային Բ. պատերազմին, Վալանտի ոմրակոծման հետեւանքով մահացած զոհերուն հողուն, Երկուշաբթի, Օգոստոս 15, ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Նոյնպէս Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Կիրակի, Օգոստոս 14ին պատարագ եւ հաղորդութիւնք կը կատարուի:

**

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԵՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 14, հանդիսաւոր պատարագ եւ հաղորդութիւնք:

Կը պատարագէ հողերու հովիւ՝ ՇԱՀԱՆ ԽՉԿՐ. ՔՂՆՅ. ՏԷՏԷՐԵԱՆ

**

ՍԷՆՅՄԱՐԿԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Երկուշաբթի, Օգոստոս 15:

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, պատարագ եւ հաղորդութիւնք աւանդական արարողութիւնը:

Կը պատարագէ հողերու հովիւ՝ ՇԱՀԱՆ ԽՉԿՐ. ՔՂՆՅ. ՏԷՏԷՐԵԱՆ

**

ՍԷՆՅՄԱՐԿԻԹ Ս. ԹԱՂԷՍ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Եկեղեցւոյ հողերու հովիւ՝ ՎԱԶԷՐ Ծ. ՎՐԳ. ԻԳՆԱՏԻՈՍՏԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական հաղորդութիւնք արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30ին, Պատարագ ժամը 10ին, Քարոզ ժամը 11ին, հաղորդութիւնք ժամը 11.45ին:

**

ԳՈՒԿՎ. OSSO — Ս. ԾԱԿՈՐ

Կիրակի, Օգոստոս 14:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30ին, Պատարագ ժամը 10ին, հաղորդութիւնք ժամը 12ին:

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Table with 3 columns: Item name, Price, and Total Price. Items include Մահազդ (350), Հոգեհանգիստ (250), Ենթակալիք (250), Հարսնիք (300), Մնուկ (300).

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷՎԷՄ. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գինը կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տոյ) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տոյ) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ թանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1988-1989. Les inscriptions sont ouvertes depuis le 1er Juin. Maternelle: 3 niveaux. Primaire: CP CE1 CE2 (sous contrat d'état) CMI et CM2. Secondaire: 6eme et 5eme. Programme officiel de l'Education Nationale. Cours de langue, d'histoire et de civilisation arméniennes. — Ramassage scolaire — Cantine — TEBROTZASSERE: 1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy. Tél.: 43 - 81 - 01 - 72

ԿԱՍՏԻ ՈՒՆԵՄԱԼ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Պ Ա Ր Ա Ն Ա Ն Գ Է Ս Ր ՆՈՅՆՄԱՐԵՐ 26-ԻՆ

Ստիպողաբար երեք սենեակնոց, յարմարութիւններով յարկաբաժին մը կը փնտռուի, նախընտրաբար Ալֆորվիլ կամ շրջակայքը, ի հարկին փափուկութեամբ մէջ: Հեռաձայնելու համար: 60 - 08 - 92 - 56

Կապոյտ Սալի Լիոնի Արքայ մասնաճիւղի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 22-ին, Հօթէլ Թէրմինիսի սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւններ յետագային:

Կապոյտ Սալի Լիոնի Արքայ մասնաճիւղի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 22-ին, Հօթէլ Թէրմինիսի սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւններ յետագային:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարտիլի Լէօրա Սատնի մասնաճիւղին երգահանդէսը՝ ՆՈՅՆՄԱՐԵՐ 12-ԻՆ, ԺԱՄԸ 21-ԻՆ Փայլէ տէր Բոնիբրէ -- յայտագիր՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԻԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville — 75010 Paris Commission Paritaire: No 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETTS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.) « Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH » 83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱՐԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Meubles Ghazarian 4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance Z. I. Vitrolles à 20km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47 [Image of a table] "Բացառիկ գեղջ «Յառաջ» ի բաժանորդներուն"

ԱՐՑԱՆԻ

ՀԱՎՈՅՆ ՁԵՌԱԳԻՐԸ

Հայ միջնադարյան ձեռագիր մատ-
կաները ոչ միայն հուշարձան են...

ստույտեր, ինչպես Բաբելոն: Սակայն
գրա համար այն ժամանակ, առաջ, դե-

Այս բնույթից յետոյ ինչո՞ւ չառել, որ
Հայաստանի Հանրապետությանը ոչ քե-

Հայաստանի անկախ Հանրապետու-
թեան իրաւական գոյութիւնը անգամ մը

Անհրաժեշտ կը դառնէ, որ փութով քն-
նարկուին եւ ներկայացուին այդ ժամա-

Վերջին սիւնակին մէջ, խոսելով օր-
ուան այլապէս հրատարակուող հարցին մա-

Ժ. Միրիձեան

զի հասցուցած իր «խօսքն» ու յիշողու-
թիւնը:

Միջնադարուն հայ գրչութեան կարե-
ւոր կերպարներէն էր Արցախի աշխարհը:
Սակայն ան ոչ միայն ձեռագիրներու ըս-

Արցախի վանքերուն ու զիւղերուն մէջ
չառել, որ Հայաստանի Հանրապետությանը ոչ քե-

Յայտնի է որ Մատենադարանը պահ-
ւող հայերէն հնագոյն թուակիր մատ-

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԱՆԴԻՄԱԳԻՐԵԼԻ
ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ
ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Քանի մը տարի առաջ, արեւելեան
նահանգներու շրջապատյալ մը ծիրին
մէջ, առաւօտ մը շատ կանուխ պիտի

Մատենադարանէն այլ ձեռագիր մը, «Վե-
հաօր աւետարանը» (թիւ՝ 10680), զոր

Ձեռագրին գլխաւոր յիշատակարա-
նը չէ պահպանուած, ուստի չենք գիտեր
զրիչին ու պատուիրատուին անունները,

ԿԱՐԻՆ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ

տեսնել արեւածաղը: Տեղացիներն ու
պանդուխտ պաշտօնականներն ալ կը պաա-

Այդպէս ըրինք: Ճամբան երկար էր
եւ անհարպույր: Նորէն ալ հասնողով կը

Վերջապէս կատար հասանք ու կանգ
ստինք հոն ուրիշ պէտք էր դիմաց նա-

Կը զարմանամ որ ինչպէս ծուկի չե-
կանք, երկրպագութիւն չըրինք, աղօթել

Այդ օրէն ի վեր ես ինձի կը հարցնեմ:
Ինչո՞ւ կը սիրենք, ինչո՞ւ կը պաշտենք

Արեւ կը սիրենք որովհետեւ մեր յոյ-
սը անկէ կու գայ: Մենք ամբողջ մեր
կեանքը կ'անցնենք արեւածաղով մը

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

ՊԱՏՄԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ
ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Ինչպէս ե՞րբ, ՈՐ
ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ ԱՌՈՒՆԻՅՑ
ՆՈՐԶՐԴԱՅԻՆ ԱՂԻՐԱԲՅԱՆԻ
ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՄԷՋ

Այս որոշման շուրջ հանրապետական
մամուլն ու զազափարական շրջաններն
ինչպիսի՞ ազմուկ բարձրացրին, «համա-

Երբ հին ու նոր իրողութիւններին տեղ-
եակ մարդիկ նայեցին այդ սահմաններին,

Այսպիսին էր առաջին քայլը: Հայկա-
կան Լեռնային Ղարաբաղի ազգային մի-

կրնայտ անհամար կապանքներ ստեղ-
ծեց մարդի տնտեսական, առանձնապէս

(Շար. 14 եւ վերջ)

Ի ՅՈՒՍՏԱԿ

Այբի Տիկին Մատչն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Մասիս Արքայազան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիւլյէր Զըբըր եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շառլ Փափազեան եւ զաւակները,

Օր: Ժողովին Փափազեան, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան, Տիկին Ալիս Լընուու, Տէր եւ Տիկին Ժան Լօնէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Օրմանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օրմանճեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, կեղծաբանին, մեծ-հօր, հօրեղբոր, զարմիկին եւ ազգականին՝

Գէորգ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոսի 12-ին, 82 տարեկանին:

Յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Օգոստոսի 17, ժամը 15:30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրիշ մարմինը կը փոխադրուի Գոյոմպի նոր գերեզմանատունը, Rue de la Cerisaie, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահագոյ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

**

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Փափազեանի եւ զաւակներուն:

Ներսէս Խաչիկեանի մահուան Բ. տարեկեցին (Օգոստոսի 17, 1986) ի յիշատակ, Այբի Տիկին Խաչիկեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Ազգատանամբին (ստանալ «Յառաջէն») եւ 300 Ֆր. «Յառաջէն»:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՆԿԵՊԱԿԻ

Պ. Վ. Ոսկանեան եւ քոյրը՝ Կիւրա փոխան ծագելի 400 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջէն» իրենց սիրելի զարմիկին՝ Հրայր էթեմէզեանի մահուան առթիւ:

**

Տիկին Արմենուհի Գեւորգեան զպրոցական իր ընկերուհիին՝ Տիկին Մարգրիտ Անդրէասեանի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջէն»):

COMMUNIQUE de RADIO - ASK

Avec l'avis favorable de la C.N.C.L., avec l'approbation unanime des associations de soutien de Radio-Ask et des auditeurs, les responsables de l'A.A.A.S. ont déposé une nouvelle demande d'autorisation d'émettre sur la bande F.M.

Fidèle à sa vocation thématique, Radio-Ask répondra ainsi aux vœux de l'ensemble de la communauté franco-arménienne de la région Ile-de-France.

Vous pouvez apporter votre soutien en écrivant à la C.N.C.L., 56, rue Jacob, 75006 Paris «Je (nous) demande (ons) la présence effective sur la bande F.M. de Radio - Ask».

L'Association vous communiquera, par voie de presse, la décision de l'autorité officielle.

ՄԱՐՏԵՑԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Մարտէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Օգոստոս 1-էն 31:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville — 75010 Paris Commission Paritaire: No 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴՊՐՈՅԱՍԷՐ

ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՆՎԱՐՅԱՆ 1988 - 1989 ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Արձանագրութիւնները սկսած են Յունիս 1-էն ի վեր: Մանկապարտէզ 3 դասարան Նախակրթարան 5 դասարան Միջնակարգ 6-րդ եւ 5-րդ Պետական կրթական յայտարարութեան հայ լեզուի, Հայոց Պատմութեան աշխարհագրութեան դասընթացը:

1987-ի վերամուտէն ի վեր վարձարանը օժտուած է համակարգիչներով:

— Օթօքարի սպասարկութիւն, — ձաշ:

Դ Պ Ր Ո Յ Ա Ս Է Ր . -

1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

Կապոյտ Խաչի Պամոնի «Նայրի» մասնաճիւղը, կազմակերպած է շարժանկարի ցուցադրութիւն մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Պամոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի ճաշը Սեպտեմբեր 4-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ, Լիբանանէն Լիոն ժամանող երախաներուն համար: Մանրամասնութիւններ յետագային:

Կապոյտ Խաչի Պանէօյ - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 22-ին, Հօթէլ Թէրմինիսի սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԿԱՊՈՅՏ ԽՈՉԻ Մարտէյլի Լեօյա Սատնի մասնաճիւղին երգահանդէսը՝ ՆՈՅՆԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ, ԺԱՄԸ 21-ԻՆ Փայլե տէ Գոնկրէ -- յայտարարութիւն ՓՈՒ ՊՈՂՏԱՍԻ ԵՄ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՆՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը ՆՈՅՆԵՄԵՐ 26-ԻՆ

Meubles Ghazarian 4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

«Բացառիկ գեղջ «Յառաջ» ի բաժանորդներուն»

«ՅԱՌԱՋ» ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահագոյ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանաւաք	300	(355,80)
Մնուկ	300	(355,80)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷՎԷՎ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. դումարը): Այս դիմումը կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազոյներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին: Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՅՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻՋՔԷՆ Ի ՎԵՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Մասիքով՝ 90 Ֆր. 90 ԴԻՄԵԼ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

Կամ՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԷՐ, ԹՈՒՆԻՑԻԿ, ՏՈՍՍ ԿԱՍ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETTS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
--	--

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱՐԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ
--	---

Խնամուած աշխատակից — Travail soigné

Հինգշաբթի
04-AUSNU 25
ՄԱՅԸ
25 AOUT
1988
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՏԻՉ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԲԵՐՔ
ՀԻՄՆԱԿԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՉ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

64e ANNÉE — No 16.822

64e ANNÉE — No 16.822

Fondateur: SCHAVARCHE MISSAKIAN

**ՕՐՈՒԱՆ
ԴԵՊՓԵՐԸ**

մէկը ուժ հաղար հոգի համախմբած է, ի շարքս որոնց Աֆանասիէֆ պատմարանը, որ յայնանձ է թէ այդ դպրոցնի պարբերութիւնները շատոնց պէտք է հրապարակուած ըլլային: Նոյն օրը, 2000 հոգի հաստնական ազգ. դրօշակով (կապոյտ, սեւ եւ ձերմակ) հաւաքուած են Տալինի մէկ մեծ պարտէզը, ուր բանաստեղծները անկախութիւն պահանջած են խոստիտի համար:

ՖՐԱՆՍ - ՍՈՒԱՐ կը տեղափոխուի, ինչ որ «զէպը» մըն է ֆրանսական մամուլի պատմութեան մէջ: Թերթը 100, սուրբ-Ռէօմիլերէն կ'երթայ Պերսի, ուր ամբողջ խմբագրութիւնը կը բանակարգուի (Էմիլ ֆոպլանդիէ): Այս տեղափոխութիւնը այլ փոփոխութիւններ պէտք է բերէ, որպէսզի թերթը տարեկան 30 հազար ընթերցող չկորսնցնէ, ինչ որ պարզապէս է քանի մը տարի է:

ԿԻՊՐՈՍԻ ապագան փայլուն կը թուի, եթէ առնուազն կատարի տեղ շահուելի թուրք շինքը: Հանրապետութեան զեկապարին՝ Ռ. Տէնքթաշի խօսքերը: Այս յայտարարած է ժրեւե հասած պահուն — «Ֆսկական մեղրարուանի մը սկիզբն է: Թուրք բանակը պիտի կարենայ հեռանալ Կիպրոսէն, երբ Կիպրոսի այդ «իբրեւ թէ կառավարութիւնը» լուծուի եւ միանանք իրենց, կազմուի համար երկհամայնական կառավարութիւն մը, որպէսզի ինչ որ մեր աչքին կ'ըզէ է դադրի դրոյութիւն ունենալէ»: Այս խօսքերը քիչ մը վերապահ սրճազանը գտած են Կիպրոսի նորընտրի նախագահին՝ Վասիլիուի մօտ, որ շատ կողմնակից չէ թուրքին երկու գօտիի բնոյթին, զոր ան կը շեշտէ կղզիին համար, բայց չուզեր «հեռու մնալ աշխարհի մէջ ծագած խաղաղութեան համաձայնագին»:

**ՊԻԹԼԻՍԻ ՄԵՋ
1200 ՏԱՐՈՒԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԱԿ Կ'ԱՌՆՈՒԻ**

Օգոս. 13-ի թերթիւմակը կը գրէր որ Պիթլիսի Մութթի նահանգի իզդիլէր գիւղին մէջ 1200 տարուան վանք — Եկեղեցի մը դրօշազրկուած նախաբարութեան հակոզութեան տակ պիտի առնուի: 360 սենեակներէ բաղկացեալ վանք — Եկեղեցին մինչեւ վերջերս տեղւոյն գիւղացիներուն կողմէ կը զործածուէր որպէս ախոռ:

Գիւղին մուտքէն կ'ըտէ թէ, ըստ տարեցներու պատմածին, վանքը բաց էր մինչեւ 1920ական թուականները եւ հոն երկու մանուկներ ուսում կը ստանային: Երբ Եկեղեցիին բնակիչները այդ գիւղէն հեռացեր են, չէնքն ալ ձգուել է իր բախտին:

Կը հաղորդուի թէ 1200 տարուան վանքը շատ վնաս չէ կրած ժամանակի ընթացքին:

Այս լուրին, Մարմարա Օգոս. 15-ի իր թիւին մէջ հետեւեալ ծանօթութիւնը կը կցէ —
Նկատի առնելով որ Պիթլիսի թեմին մէջ կար հայկական 100 եկեղեցի եւ 11 վանք, յայտնի է որ խնդրոյ առարկայ վանքը հայկական վանք մըն է, բայց ո՞ր մէկն է, յայտնի չէ: Կարելի է ենթադրել որ խնդրոյ առարկայ է Պիթլիսի Խնդրակատար Ս. Աստուածածին վանքը, որ մեծ հոշակ կը վայելէր իր շրջանին, իբրեւ մշակութային ու կրօնական կեդրոն:

**ԵՐԵՒԱՆ ← ՓԵՐՏԻՉ
ՀԵՐԱՅԻՊ**

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄՖԵՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 17 / 23)

ՀԱՄԻԻՊՈՒՄ

Հայաստանի կենտրոնի Ա. քարտուղար Ս. Յարութիւնեան հանդիպում ունեցած է Հայաստանի լրատու միջոցներու զեկապարներուն հետ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է կենտրոնի յառաջիկայ պլանումին նախապատրաստութիւնը: Նոյն օրը Ս. Յարութիւնեան հանդիպած է նաեւ Երեւանի Ֆիլիթի Հիմնարկի խումբ մը աշխատակիցներուն հետ, որոնք ներկայացուցած են իրենց խնդիրները, ապա պատմած զէպի Արցախ կատարած իրենց ուղեւորութեան ու մարզին գիտաթեքնիկական օժանդակութիւն ցոյց տալու առաջարկներու մասին:

«ԲԱՐԵԻ ԶԵՁ»

Մոսկուա ստեղծուած է հայ մշակութի «Բարեւ ձեզ» ընկերութիւնը որ դործունէութիւն պիտի ծաւալէ Հայոց լեզուի եւ մշակութի ընթացաւուններուն մէջ: Ընկերութիւնը նպատակ կը հետապնդէ Մոսկուայի բանուոր եւ ուսանող երիտասարդութեան ծանօթացել Հայաստանի պատմութիւնը, գիտութեան ու մշակութի կարգացումը:
«Մեզանից շատերը լաւ գիտեն Ռուսաց լեզուն եւ մշակութիւնը, արտասահմանեան գիտական ու մշակութային նուաճումները, բայց ցաւօք, ընտել ոչ այնքան լաւ հարգատ հայ մշակութիւնը եւ Հայոց լեզուն», կ'ըտէ Ընկերութեան խորհուրդի անգամ եւ «Լիտերատուրնայա Կազէթա»-ի մեկնարան Կարէն Ստեփանեանը:

«Բարեւ ձեզ»ը կիրակնօրեայ դպրոցներ պիտի բանայ Մոսկուայի մէջ, տեղացի հայ երախաներու համար. ծրագրուած է նաեւ հայերէնի խտացած ուսուցման արագացումը գաղթական, չափահասներու համար: Ասիկէ զատ պիտի հրատարակուի ռուսերէն եւ հայերէն պարբերական ու տեղեկագիր, որոնցմով տեղեկութիւն պիտի տրուի Հայաստանի, պիւլուզահայ դաղթօճակներու կեանքին եւ ընկերութեան դործունէութեան մասին: Ծրագիր դրուած է տակաւին հայկ. առեւտրամշակութային կեդրոն, որու — հայկական բարեկամութեան թանգարան հիմնելու, պարի, գեղանկարչութեան, թատրոնի բաժիններ բանալու:

Ընկերութիւնը կ'ենթադրէ կապեր հաստատել արտասահմանի Հայերուն հետ, աշակցել հայ մշակութի ուսումնասիրութեամբ դրացի մասնագէտներու Խորհ. Միութիւն երթալու, եւն.։ Ընկերութեան պիտուէ կը գոյնայ անդամագրուելու, հրատարակութիւններէ, գիրքերու վաճառքէն, աճուրդներէ:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽՈՒԹՈՒԹԻՒՆ

Դէպի բերքահաւքի դաշտերը, հեռաւոր շրջանները այցելութեան ելած են ըլլատեպանակերտի գեղարուեստական խումբերը, շրջուն դրադարանները: Արցախի գեղարուեստական խումբերը հանդէս կու գան նորացած երգացանկով անոնք յատուկ տեղ կու տան Արցախի ազ

(Շար. Գ. Էջ)

ԼԵՀԱՍՏԱՆ
ՄՈՍԿՈՒԱ
ՄՏԱՀՈԳ Է
ԳԵՐԱՍԻՄՈՎ
ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿՍԱԿԱՐԿԷ

Առաջին անգամ ըլլալով Կրեմլին ընդունեցաւ որ Լեհաստանի վիճակը կը մըտասողէ: Արտաքին նախարարութեան բանբերն է՝ Գերասիմով որ ի վերջոյ այս խոստովանութիւնը ըրած է մամուլի սաւելիս մը ընթացքին: Ընդհանուր ձեւով պատասխանած է Չեխոսլովակիոյ և Լեհաստանի վերաբերող հարցումներուն, ըսելով — «Չեխոսլովակիոյ և Լեհաստանի պէտք է դիմէք», աւելցնելով ապա — «Անչուշտ, մեծ ուշադրութիւն կը դարձնենք եւ մտասող ենք այդ դէպքերէն»: Այն հարցումին թէ Փրակայի մէջ արձակուած հակախորհրդային լուրացները կրնա՞ն նոր պատճառարանութիւններ հայթայթել պահպանողականութեան ընդդէմ հրապարակալութեան քարակալութեան, Գերասիմով ըսած է — «Իրեւէ դէպք կրնայ նման պատճառարանութիւններու գոյութեան»: Ընդդիմադիրները գտան Լեհաստան — Ղարաբաղի հարցին մէջ:

Արեւելեան երկիրներու մամուլը խոսեմ է Փրակայի եւ Վարշաւայի իրարաբարձութեան նկատմամբ: Արեւելեան Գերմանիոյ մամուլը զեւ կ'արդարացնէ 1968 Օգոս. 21-ի խորհրդային միջամտութիւնը (որու մասնակցեցաւ արեւելեան-Գերմանիան):

Տեղւոյն վրայ կացութիւնը չէ բարելաւուած: Գործադուլները քիչ մը աւելի տարածուեցան եւ բանթոզները տեղի ապու արամադրութիւն ցոյց չեն տար: Իրանի վեհաժողովի խոստումները, քաղաքական ապագայի մեծ փոփոխութիւններու մասին, չբաւեցին հանդարտեցնելու համար ժողովուրդը: Դժգոհութիւնը մեծ է: Կառավարութիւնը զինուորական ծառայութեան կը կանչէ շատեր: Ժարու գիւղի եւ Սոլիտարնոսք դէմ գիմաց են, միշտ:

ԱՆՆ ՍԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՍՄԻԱ անկախութիւն կ'երազէ եւ այդ առնչութեամբ կուակցութիւն մը հիմնուել է: Օգոս. 23-ին, Տալինի եւ այլ բաղաճներու մէջ, արտօնուած հանրաժողովներ տեղի ունեցած են նշելու համար 1939, Օգոս. 23-ի գերման — խորհրդային դաշինքը, որու մէկ պարտնի համաձայնագրին մէջ, Պերլին կ'ընդունէր որ Մոսկուա իրաւունքն ունենայ կցելու կրթ պայթեան Հանրապետութիւնները: 1940-ին խորհ. Միութիւն այդ «իրաւունքը» կը դործադրէ: Հաւաքովներէն

ՓՈՒԹՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ԾԻՐԳ ԱՆՈՅՆՈՒԹԻՒՆ

**ՆՅՅԹՉԻ - ԱՐԱՐԱՏ
ԽԱՂԸ**

Երեքշաբթի Օգոս. 23-ի մեր թիւով տրւած էինք այս խաղին արդիւնքը՝ 1 - 1: Ստորեւ Արմէնիերէի մարմամասնութիւնները:

Ինչպէս երթի մրցումին, այս անգամ ալ Բաբուրի Նիֆթիի եւ Երեւանի Արարատի հանդիպումը տեղի ունեցաւ «զէզդը» դաշտի վրայ: Ուրեմն, Վոլոգդարդ է որ 4000 հանդիսականներու ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ խաղը, որու իրաւարարն էր՝ Կիւրիով (Մոսկուայէն): Արարատի խաղացողներն էին — Պոռչիկովով: Յովհաննիսեան, Վ. Պաշարեան, Ա. Պաշարեան, Սուքիասեան, Օսիպեան, Ենգիբարեան, Մելիքեան, Գապէսեան, Աղասեան, Քոչարեան, Պոլոսեան, Վերանեան:

Կէտերը նշանակած են Ենգիբարեան (11-րդ վայրկեանին) եւ Աճմետով (44-րդ):

Քաղաքի մարզական կազմակերպութիւնները որոշած են մրցումէն պահմըւած ամբողջ հասոյթը յանձնել Աֆգանիստան գոհուած խորհրդային զինուոր-

ներու յուշարձանի կառուցման ֆոնդին:

Հանդիպումը անցած է աշխոյժ, բաց մրցակցութեան պայմաններու մէջ եւ կարգ մը ռազմադիտական զեւտերու շրմորհու տեղի ունեցած են զեղեցիկ եւ սլացիկ խաղալիքակներ: Յատկանշական եղած է նաեւ, որ այդ վիճակները ստեղծուած են զլխաւորաբար առաջին կիսախաղին եւ վերջ կը գտնէին զլխաւորաբար դէպի բերդը կատարուած հարուածներով: Նման պարագայի մըն է որ Ենգիբարեան առաջին կէտը նշանակած է: Յետոյ աւելի աշխուժացած են եւ ստեղծած քանի մը վտանգաւոր պահեր եւս: Առաջին կիսախաղէն յետոյ, սակայն, պտտկերը չէ իփսուած, քանի Բաբուրի 44-րդ վայրկեանին հաւասարութեան կէտը նշանակած են: Յիշենք, եթէ հարկ է, որ երթի խաղին ալ հաւասար արդիւնք տուած էր, ինչպէս «տրամաբանութիւնը» կը պահանջէր...

**ՂԱՐԱԲԱՂ
ԿԸ ՅԱՌԱՋԻՄՔԷ**

Օգոս. 16-ի «Փիլիզուլտուրնիկ» մարզական երկօրեան կը հաղորդէ որ երկու հերթական մրցումներ խաղալով իր գաշտին — Ստեփանակերտ — մէջ, «Ղարաբաղ»ի սղաքը չորս կէտ եւս շահած են: Պարտութեան մասնած են Մոսկուայի խումբերը՝ նախ՝ փորձարարական մարզադաշտը Բերլինի արտաք (4 - 0), ապա՝ «Կրասնայա Պրետնայա» (3 - 1): Այս յաղթանակներով «Ղարաբաղ» կը մտտենայ առաջատարներու խմբակին:

ՅԻՇԵԼՈՎ
ՓՐՈՓ. ՅԱԿՈՒ ԱՆՈՍԵԱՆԸ

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Վերջերս, երբ մամուլի մէջ կարգացի մեծածախ քննարկումներ են տեսնում, որոնք վերաբերում են հարկային մասնակցության, զգալիորով էր հարկային մասնակցությունը, որը ինքնուրույն մասնակցություն էր կենտրոնի մասին նշանակալից պահանջներին մի քանի: Ամէն անձ, որու հետ կարելու էր քանի պահանջներ արվում էր մեր կենտրոնի մէջ, իր մասով կարծես մեզմէ կհանձնէ կը տանի ապրումի կարողությունը բաժնի մըն ալ: Անոր մասով, մեր ալ կենտրոնը կը կրճատուի կարծես, անոր հետ միասին, մեզմէ ալ բան մը կը մեռնի կարծես:

Աչքերուս առջև կը կենդանանայ այդ փորձարհասակ, համեստ, սննդային, ու հայ բանասիրութեան նուիրում մարդը, որուն հանդիպած էի 1970-ի աշուն Երևանի իր բնակարանին մէջ եւ որուն հետ պատերազմային շրջանի Մատենադարանը:

Նոյեմբեր 3, Երեւանի օր մըն էր: Իր տղուն, Հենրիկ Անասեանի հետ կը բարձրանայինք Մատենադարանի սանդուղիներէն, ողջունելով Մեհրոյ Մաշտոցի արձանը, եւ Մատենադարանի շէնքին մեզի այնչափ ծանոթ ճակատը:

- Հիմա հայրիկը պէտք է որ հոս ըլլայ, մենք ճիշդ ժամանակին եկած ենք, ըսած էր Հենրիկը:

Եւ ճիշդ էր իր կենտրոնի մասին: Չախտակողման ծառայողին ծառայութեան արանքին դէպքեր տեսնելու կարճատև տարու մը, թեւեւ տակալուցուցած էր նոր յուսակ ու բանասէր Յակոբ Անասեանի էր ան, որ նախորդ օր խոստացած էր ուղեկցել ինձի եւ զիս հարստացնել իր բացատրութիւններով՝ Մատենադարանի մէջ մի անկունը գարեհրոզ շքեղ հարստութիւններու մասին:

Այդ օր պիտի ապրէի անմոռանալի պահեր: Հայաստանի ամէնէն նշանաւոր մասնագէտը, ճշտագիտներու ու գերբեմբու մասնագետ մը, հեղինակաւոր անձ մը, քանի մը ժամ մէկտեղ պիտի ընէր իր առօրեայ հսկայ աշխատանքը, անդին պիտի ընէր իր գերբեմբու անուակերպը, եւ ինձի պիտի ընկերանայ, ինձի ցոյց տալու համար այն Մատենադարանը, որ Երևան այցելող ամէն գրասէրի ու մշակութասէրի ուխտավայրն է առաջին գիծի վրայ:

Նոյեմբեր 3, 1970-ի այդ արեւոտ Երեւանի օրը հիմա կը վերականգնանայ ինձի համար, որովհետեւ ահապահի մեր աշխարհէն կը մեկնի այն մարդը, որ ինձի ապրեցուցած էր այդ օրը:

Այդ օրերուն ան դրազած էր գրելով «Հայ Մատենագիտութիւն» խորագրեալ իր կոթողային գործին տասը հատորներէն երրորդը: Անկէ վերջ քանի՞ հատոր եւ լոյս պիտի տեսնէր իրմէ, չեմ գիտեր: Մի առ մի կանգ կ'առնէր պահանջներուն առջև, թանկագին ձեռագրերը ցոյց կու տար, զիս կը լուսարանէր այն միւս ձեռագրերներուն մասին, որոնք չենք պահուած են մատուցներու նման: Բանի՞ ձեռագիր մատենաներ, քանի՞ տպագիր թանկագին մատենաներ կան Մատենադարանին մէջ, ո՞ր մասը աւելի վերջ շինուած է այս շէնքին մէջ, ո՞ր ինչ կարելի է գտնել, եւ որո՞նք են սպազայ ծրարները այս անդրազական հաստատութեան, որուն երդիքին տակ վերջնական ապաստան ու մոտջուն կենտրոնը գտնել 1500 տարիներու մեր մշակութիւն իւրաքանչիւր բեկորը:

Փրոֆ. Յակոբ Անասեանը իր մտաւուն աշխատանքներուն մէջ Մատենադարանի ներսի սենեակներէն մէկուն մէջ: Չէր մոռցած զիս առաջնորդել դէպքի այդ սեղանը, եւ անօրինակ համեստութեամբ, բայց լռելիանայ ազադակով կարծես ըսել ուզած էր ինձի. ահապահի հոս է որ կ'աշխատում ես, հոս է որ կը կարգամ, հոս է, մշակութի ճառագայթներով ողջուն այս սենեակին մէջ է որ ես կը ծծեմ լոյսը եւ գայն կը փոխանցեմ ուրիշներուն:

Ուխտավայր մըն էր այդ, ուրկէ ներս

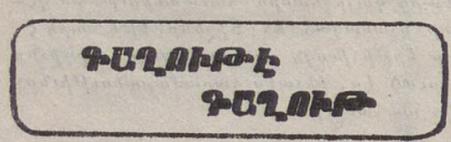
մտած էի սոքերս սրբելով, գլխարկս հանելով: Ականջներս սրած էի, որպէսզի լսեմ դարեւու խորքէն եկող շուրջ: Եւ աչքերս վերածած էի մէկմէկ լուսանկարի գործիքի, որպէսզի անոնց միջոցաւ արձանագրեմ սա տեսարանը, որ իմ մեծ երազներէս մէկուն իրականացումն էր իրականացումն էր ան իսկապէս: Ես որ այդքան շատ գերբեմբով շրջապատուած ըլլալով հանդերձ, ամբողջ կենտրոն մէջ ապրած էի եւ դեռ ալ պիտի ապրէի դրբեկարօտով, կը դրայի որ այդ պահուն կը գտնուէի այն կէտին վրայ, որ ինձի համար մէկ հատ էր ամբողջ կեանքի անտիկոնս կ'արեւոտէր իր ընկալելի: Երբ դէպքէն մէկ կողմ կը նայէի, միւս կողմէն կը փայտնէի: Երբ Յակոբ Անասեանի մէկ նախադասութիւնը կ'արձանագրէի մտքիս մէջ, միւս նախադասութիւնը կը փայտնէի: Ատիկա խոճարկ մը կը ստեղծէր հոգիիս խորքէ: Կը վախնայի, որ, մինչեւ հոս զայն վերջ, իրականացնելէ վերջ տարիներու երազս, հոսկէ պիտի մեկնէի առանց յազեցում գտնելու, առանց լիառատ ըմպելու, առանց բուսականաշափ լուսաւորուելու...:

Այդպէս ալ երբ: Եւ ես կենտրոն մէջ անդամ մը ես հաստատեցի, որ ոչ մէկ երազ լրիւ կրնայ իրականանալ, ոչ մէկ երազ կրնայ լրիւ յազեցնել մարդու տարիներու պատկեր: Որովհետեւ երազին կրկանացումն իսկ վարանցուկ է, պահ մը միայն կը լուսարեւ մարդու հոգին յետոյ գարձալ իր տեղը կը թողու երազին: Միայն երազին ձենէ է որ կը փոխւի: Նախկինը՝ սենեակու երազն էր: Երկրորդը՝ երազն էր գարձալ միասին ըլլալու:

Յակոբ Անասեանը ալ գնաց այս աշխարհէն: Եւ ի՞նչ մեղք որ ան այս աշխարհէն մեկնեցաւ ո՞չ թէ Երևանի երկրներէն ներքեւ, այլ Գալիֆորնիոյ արեւմտեան սահմանի: Բախտը այդպէս անձարակ չէր իրեն: Ես գիտեմ թէ ան Գալիֆորնիոյ հարաւ հատ արեւը չէր փոխեր իր Մատենադարանի սենեակին աշխատանքներին հետ: Ես գիտեմ որ ան ալ օր մը դատապարտուեցաւ լքելու իրականը, եւ ինքզինք յանձնեց երազին: Ան ալ լքեց կեղծումի կէտը, եւ գնաց ապրելու անձարակ շրջանակներու մէջ, որոնք անվերջ իրենց կեղծումին մօտենալ կը փորձեն:

Իր մահուն լուրը, այս, լար մը կը փրցնէ հոգիիս խորք եւ կենտրոնս ըստ մը կ'առնէ կը տանի:

Օտար հոգը թեթեւ գայ իրեն:

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼՍԻՍ իր այցելութեան ընթացքին Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ Ժ. Վանուրիի հետ հանդիպում մը ունեցած է Ռաֆայելը Աղատական Կուսակցութեան ութ հոգիներու պատուիրակութիւն մը, Օգոստոս 7-ին, Կիրակի օր: Պատուիրակութեան անդամները երախտագիրութիւն յայտնած են Վասիլիուի, կիպրոսայ դադուրի ցոյց տրուած քաղաքներու համար: Նախագահն ալ իր կարգին յայտնած է թէ ազգային ամէն խմբուտումը քաղաքակիրթութեան ունի իր ազգային դիմագիծը պահպանելու: Ան հետաքրքրուած է նաեւ Միտիայի Նահանգները ապրող նախկին Մեղրեաններէն: Հանդիպումին ներկայ եղած է Կիպրոսի Լոս Անճելոսի հիւպատոսը:

ՄԵՐ ԲՆԻԿ, ՀԱՅԵՑԻ ԿԱՊԱՆԸ

Յայտնի է որ այսօր միութենական բոլոր Հանրապետութիւններում հսկայական գործ է արուամ բնակավայրերի պատմական անուանումները վերականգնելու ուղղութեամբ: Այդ աշխատանքի անհրաժեշտութեան մասին միութենական մամուլում հրատարակել են ոչ քիչ թւով յոգուածներ, խօսուել է ամենապատասխանատու ամպիտոններէր, հանդէս են եկել բարձրատիման գեղավոր աշխատողներ, հեղինակաւոր գիտնականներ, գրողներ, լրագրողներ:

Մեղանում այդ գործը սկսուել է Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատման ժամանակներից ի վեր եւ քիչ բան չի արուել: Փոխուել են Հանրապետութեան բազմաթիւ շրջանների, քաղաքների, բանասանիների, գիւղերի անուանումներ: Դրանցից ոմանց վերագրուել են պատմական անունները, իսկ ոմանք էլ իրենցով յաւերճացնում են կուսակցութեան ու պետութեան, գիտութեան ու գրականութեան, արուեստի ու մշակութի երախտաւորների յիշատակը: Այսպէս, ապատակիչ թուրք - սելջուկների «յիշատակը յաւերճացնող» Ջալալովին գարձաւ Մոտեհանաւան, Բասարգեշարը՝ Վարդենիս, Արտուրի Հրազդան, Վերին Դամարունը՝ Արտաշատ, Երեւին Գարգանարանը՝ Իջևան, Բէշլիքէնդը՝ Եղեգնաձոր... Մեր շատ քաղաքների քնակելի գանդուածներ, թաղամասեր, փողոցներ, ինչպէս նաեւ գիւղեր, արդարացիորէն այսօր կրում են մեղանցից դատարկուած մեր պատմական հայրենիքի անունները (Գուլիս, Անի, Զէյթուն, Արարիկը, Մարբերդ, Մուսալիս, Մասուն...), սերունդների յիշուելիքը պաշտպանելով ժամանակների այն քայքայիչ ժանգից, որի անունն է մոռացութիւն:

Ես չեմ ուզում դատողութիւններ անել արուելու կարելութեան մասին, բայց եւ աւելորդ չեմ համարում ընդգծել, որ այդ յիշուելի պետական նշանակութեան գործ է յատկապէս մեր սրտաչափ Հանրապետութեան համար, քանի որ վեց դար շարունակ «պետ ու պետութիւն»-ից զրկուած մեր ժողովրդին զարմանալի տխուր մի ժառանգութիւն էր մնացել իր պատմութիւնից, եւ, եթէ նա շարունակէր ապրել իր երկիրը սասպատակաձ առաջադարձայն ցեղերի կողմից իր վրին փաթաթուած անունները հոլովելով, կը նշանակէր որ անարգում էր իր հայրենիքը: Եւ եթէ այս օր էլ Հանրապետութիւնում քիչ գործ չի արուում, որպէսզի նորաստեղծ շրջաններն ունենան հայեցի անուանումներ (եւ նկատի ունեն մեր վերջին տարիներին ստեղծուած Բաղրամեանի, Մաշտոցի եւ Շիրակի շրջանները), ապա, թուում է թէ մի տեսակ աչքաթող է արուած գործածութեան մէջ գտնուող տեղանունների իմաստաւորման հարցը:

Ոտքս ուզում եմ հաստատել Ղափան անունը կրող իմ հայրենի շրջանի եւ նրա վարչական կենտրոնի օրինակով, թէպէտ օրինակներ շատ կարելի է բերել (Շամշադին, Այսպիզդի եւլն...):

Եւ իսկապէս, ինչո՞ւ Ղափան:

Զէ՛ որ Մեծ Հայքի Սիւնիք նահանգի Չորք գաւառում, Ողջի (Կապան) գետի ձախ ափին, Ե. զարից ի վեր մեր պատմութեան մէջ յիշատակուած է Կապան գիւղը, հարաւից պաշտպանուած Արեւիքի անմատչելի լեւներով, հիւսիսից՝ Կապան գետի անդնդախոր կիրճով, արեւելքից՝ ամբողջ պարիսպներով, հիւսիս-արեւմուտքից՝ Բազակու - քարվանք - բերդով եւ արեւմուտքից՝ Բազարբերդ ամրացով:

Զէ՛ որ թ. - Ժ. զարերում աննախընթաց զարգացման հասած ու հզորացած Կապան բերդաքաղաքը եղել է Սիւնիքի իշխանապետը եւ Սիւնիք քաղաքաւորութեան մայրաքաղաքը՝ իր պետական կազմով ու գործակալութիւններով, բանակով ու դատարանով, իր իմաստասէրներով ու երաժիշտներով, վարդապետներով ու վարչապետներով, արհեստներով ու արհեստագործներով, իր շինարարական արդիւնահասնութեամբ ու լեռնագործութեամբ (որը շարունակուած է մինչեւ օրս), իր փողոցներով ու Զհատաթաղ եւ Ռնճորոյ գլուխ թաղամասերով, իր այսօր վերականգնուող աւելի քան հա-

զարմեայ փառահեղ վահանակներով եւ միւս կրթմանական զանգեղանքով:

Եղել է մեր ժողովրդի պատմութեան մէջ բազում հերոսական էջեր գրած բազմաշաղկապ Կապանը, սակայն եկել են Չորթմանն ու Ամիր - Հասանը, Ոսկի Հորդայի թողթամիշ խանի զօրքերն ու Լենկիթիմուրի հրոսակները, քարադրոնականներն ու ազդոյունուկները, Պարսիկներն ու Օսմանները, եկել ու աւերել են երկիրն իր մայրաքաղաքով, տեղահանել աշխատաւոր ժողովրդին իր հայրենի բնօրրանից, գործէթարդ ազդուակների ու կրթմանական կենտրոնների վերածել սխտանների, լեռնադադաթներին ծուարած զղեակներն ու օթոցները՝ մահապանոցներ: Վայելել մեր արտ ու աշխիւների քերքն ու բարիքը, իրենց ծառայող յազեցրել արեւնով ու արջունքով:

Ըստ երեւոյթի, քոչուր - վրանարանակները լաւ գիտէին երկրի տեղադրուելու, պատմութիւնը ջնջելու բոլոր միջոցները: Եւ ահա նրանք անուններ գրին մեր շէնքերն ու ազարակներն, սուրբերն ու ձորերն, անտառներն ու արբիւրներն՝ ճիշդ եւ ճիշդ այնպէս, ինչպէս զաւրուել են այսօր էլ արուած է թուրքալոյս: Իսկ երբ իսկըքը չի հասել, երբ սպառուել է բոսնապարսը, պարզապէս ազուագել են դարձրով ժողովրդի մէջ արժատաւորուած հայախարհիկ անգանունները, արտաբերելով դրանք այնպէս, ինչպէս տաւազարում է իրենց լեզուներով:

Ահա այդպէս էլ, ինչ-որ վաչկատուն «սեւ» կամ «սպիտակ ոչխար» (ինչպէս իրենք են իրենց անուանել), հրճուելով ծխացող աւերակների տեղով, «թաթթու» թմբիւնայր ծուխ ու միջց սեւացած զէմքին, ինչ-որ մի օր արհամարհանքով շարունակ է Ղափանը, Ղափան... Եւ այսպէս մնացել է անհետն ու անմաստ այս տաւաղապանութիւնը: Եւ այսպէս մոռացուել է հրաշալի, հասշուուն Կապանը, որ այնպէս սազում է անյատակ կիրճերով ահիսատուած մեր վեհաշուք լեռնաշխարհի կնճառ ճախարանը:

Բայց կայ նաեւ հարցի միւս կողմը:

Եւ չգիտեմ եւ ո՞վ կարող է աւել, թէ առաջին անգամ Ղափանը թ՛րք է տաւարագործուել ուսերէն, բայց որ այն տաւարագործել է բառիս բուն իմաստով ուսերէն չիմացողը, համոզուած եմ հաստատապէս:

Իրօք, այդ ո՞ր ուսագէտը Փափագանը կը տաւարագործէր Փափագան, եւ ոչ թէ Պապագան, Փարսուան՝ Փարսան, եւ ոչ թէ Պարսան, Փիրաւանի՛ն՝ Փիրաւանի, եւ ոչ թէ Պիրաւանի, Ղափանը՝ Կափան, եւ ոչ թէ Կապան... Ուրեմն, ազուագուած է նոյնիսկ ազուագուած Ղափանի ուսերէն տաւարագործութիւնը եւ ճիշդ տաւարագործելու զէպքում տրվել իսկ կ'ունենանք քաղաքի պատմական անունները՝ Կապան: Եւ ուրեմն, համարուած գրագիրութեան մեր զարում պարզապէս անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է շտկել գաւառական անդրադատութեան հետեւանքը՝ յանուն մեր պատմութեան ու մշակութի հանդէպ յարգանքի:

Ղափանի շրջանը եւ նրա վարչական կենտրոնը վերանունանելու մասին, բազմաթիւ քաղաքայինների, այդ թւում եւ մեր առաջադրութեամբ, համապատասխան որոշումներ են ընդունել ժողովրդական երեսփոխանները շրջանային եւ քաղաքային խորհուրդների գործադիր կոմիտեները: Անցել է գրեթէ մէկ տարի: Գուցէ եւ այս յոգուածի անհրաժեշտութիւնը չլինէր, եթէ խորհուրդները գնային իրենց ընդունած որոշումների յետեւից, եթէ դրանք չմտային թղթի վրայ:

Հարցը, թուում է, պարզից էլ պարզ է:

1988 թուականի Հոկտեմբերին լրատում է մեր հին ու նորեայն ուսանիք քաղաքի կողմէն շտրջելու յետաձգելու վաղուայ Կապանցիները հաստատում են, որ իրենց քաղաքը այդ յորեկանը կը տանի տակալին չկառուցուած իր քաղաքի կերտ մուտքի վրայ քանդակուած կապան անունով:

ԳԱՂԱՒՈՒԹՆ ԳԱՂԱՒՈՒԹ
Ղափանի շրջանային
Երեսփոխան

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

« ԳՐԻՍՏՈՍԻ »
ՎԵՐՁԻՆ ՓՈՐՉՈՒԹԻՒՆԸ,
ԿԱՄ՝
ՕԳՏՈՒՄ ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ

Մարթին Աբրահամյանի Ֆիլմը՝ «Գրիստոսի վերջին փորձությունը» քաղցած նիքոս Գաղամազիսի վեպի վրա շարունակ արված լուսանկարների և ինչպես միջոցումն պարզապես մեկը, առաջին անգամ կը ծառայի ձրի Ծանուցումի Ֆիլմին տարածման համար:

1983ին սկսած է այս «վրդովեցնող» Ֆիլմին պատմությունը, երբ բեմադրվեց և ծրարվեց զայն զարմանել, բայց Փարսմունտի մեղի կու տար ճնշումներու ու կը հրաժարել իրազորումնին: Այլ թըւակնան է մինչև 1987, Սթրանկը նիւթականը կը վնասէր Ամերիկայ թէ Եւրոպա: Ի վերջոյ, Եւրոպայի և Սիւնիկի Օսման կը յօժարին արտադրությունը և ցրումը ապահովել: 1987 Նոյեմբերին բեմադրվեց և կը փառաբանուի Մարթին Ֆիլմը, Ռեյնոլդ Տաֆու Յիտուի դերը կը ստանձնէ և Պարպուսը հըրը՝ Մարթին - Մայրամ Փարթապիանցի: 1988 Յունուարին արտադրող ընկերությունը մէկը կը բռնէ՝ Թիմ Փեյնին, որ կապի ունի կրօնական պահպանողական շրջանակներուն հետ: Յուլիս 12-ին ստատուր, Լոս - Անճըլիս մէլ, մամուլի ստուկի մը ընթացքին, ըզոքական պատուելիներու խումբ մը կը սպանայ պոլսթի արշալի մը դիմելի էՄ - Սէ - Ա-ի դէմ, եթէ իր մասնաճիղը՝ Եւրոպայի քաղաքի Ֆիլմը հրապարակ հանել, Սեպ. 23-ին, ինչպէս նախատեսուած է: Եւրոպայի զյուսին է Թիմ Փեյնին, որ կողմ փոխած է: Ֆիլմը չեն տեսած, բայց կրտսեր թէ հոն Յիտու կը ներկայացուի որպէս «մտային խնդրումի տէր մէկը, որ կ'առաջնորդուի վաւարտութեամբ» և կը համոզի Պրոտոսը դիմը դաւաճանելու: Նոյն օրուսն կէսօրէ յետոյ, Ֆիլմը կը ներկայացուի Նիւ - Եորք երեսնակ մը կը րօնակներու: Ֆունտամենթալիստները կը մերժեն հրաւերը: Պատճառարանութիւնը պարզ է՝ Բոկային փորձելու պէտք չկայ, գիտնալու համար որ թոյն մըն է:

Յուլիս 14-ին, առաջին հակազդեցությունները նպատակաւ են: Վատարկուի միայն, որ կարգ մը տեսարաններ կը րանան բանալիէ ստեղծել, մասնաւոր այն տեսարանը, ուր Քրիստոս վերջին անգամ մը փորձութեան կ'ենթարկուի սառանակին, կ'երեսակայ և որ խաչին վար

կ'անուսի իր պահպանողական հրեշտակին կողմէ, կ'ամուսնանայ Մարթին - Մայրամ-ը ինչպէս հետ, կը սիրարանի հետը և սեւէ մահանացուի կ'անք կը վարէ յառաջացուող տարիքի մէջ, երախտներովը շրջապատուած:

Ընդգրկումները չի դառըր սակայն: Պատուելի մը կ'առաջարկէ Եւրոպայի քաղաքներէ հատուցանելի Ֆիլմին ծախքը մեկաթիֆին փոխարէն: Ընկերություններ էլ մը գրաւող բաց նամակով մը, հրատարակուած չորս թերթերու մէջ, կը մերժէ, յիշեցնելով թէ ամերիկեան Սահմանադրութեան Ա. յօդուածը կ'երաջարտուի մտածումի և արտայայտութեան ազատութիւնը:

Ֆունտամենթալիստները կը շարունակեն ցոյցերը, Լեւ Ուսարմանի ընակարանին առջև: Ան նախագահն է արտադրել ընկերութեան: Բողոքը կը շեշտէ ընկերութեան հրեշտակ ինքնութիւնը և բանալիէ հակահրեշտակ ընդդէմ կ'անուս: Կը ներկայացուի արխանջալ Յիտու մը խաչ մը կրած ու կողբին «գործի մարդ» մը, (Ֆիլմ արտադրող մը...), ձեռքը խարզան մը:

Անդին, Եւրոպայի զյուսը կ'անցնի կաթոլիկ խումբերու և որոնց նպատակն է արգելք հանդիսանալ որ Ֆիլմը ներկայացուի Վենետիկի փառատօնին: Ինք՝ խալայցի բեմադրի կը սպառնայ զաչել իր վերջին ժապաւէնը՝ «Երիտաւոր Քոստանթին» եթէ փառատօնի յամար կ'անցնի Քրիստոսի փորձությունը: Ինք կը յայտարարէ որ իր դերը կ'ապ չունի արտայայտութեան ազատութեան հետ, այլ պարզապէս՝ ճաշակի: «Իմ ըսածս այն է, որ զրամ շահելու համար, ոչ ոք պէտք է նախաձեռնարարուի: Ֆիլմը յատկապէս շնորհած է բանալիէ ստեղծելու համար: Գոհելի և լիակալ Ֆիլմ մը, որ կը նախաձեռնարարութեան ամէնէն կարեւոր անձնաւորութիւնը»: Յետագային, ի պատասխան իրեն դէմ եղած յարձակումներուն, կ'ընդունի որ «քրիստոնէայ արժեքներուն համար նախատեսուած անարգական» որակած էր Ֆիլմը, բայց կ'որոշուի որեւէ հակահրեշտակ զրացում:

Բանալիէ քերթումով սուր ընդդէմ կ'անուս, Եւրոպայի «ցեղապաշտ» կը նկատուի, ինք կը պատասխանէ որ նման խօսքեր արհամարհելի են:

Օգոս. 12-ին Ֆիլմը կը ցոյցադրուի Նիւ - Եորք: Քրիստոնէութեան հակազդեցություններ խառն է, հարկը նպատակաւ կարելի է նկատել մեծամասնութեան մը կողմէ: Հանրութեան ընդունելությունը շատ խանդավառ է, երկար պղծեր սըրահներուն առջև, Նիւ - Եորքին Սան - Պրանսիսքօ, Լոս - Անճըլիս, Շիքագօ... Ճիշդ է որ հարկ եղած «ժամանցումը» եղած էր և ոչինչ աւելի կրնայ նպատակ Ֆիլմի մը տարածման քան նման բանալիէ, ուր շեշտը կը դրուի զայն թակղեցուցիչ ընդդէմ վրայ Ֆիլմին,

ԱՆՅԵԱԼԸ ՆԵՐԿԱՅՑԱԾՆԻ
ԻՆՔԻՆԱՎԵՆԱՍԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ
Պատերազմին չմասնակցելու պատճառով տարիքային (միայն երկրորդ կուրսի վերջում գիւնդական գրքով ստացայ) և որովհետեւ երրորդ կուրսը փաստօրէն վերջին կուրսն էր (4-րդ-5-րդ կուրսերը միանգամայն աւարտեցին ու բնակ տարան), ապա, ըստ դրոժող օրէնքի, մեր կուրսիցի պահեստային եղան մինչև պատերազմի վերջը: Իմ փոխարէն ՏՕՏ-ում հայր էր բանակում:
Ինչ տարիներ էին: Եւրոպական լամպի ալյուրին անցած հաւասար էր հարկ վերջի կորցնելուն, որովհետեւ նոր լամպի մարկի համարեալ թէ անհասարկ էր (տղաներից մէկին, որ չուտով գիտութիւնների գոկտոր է դառնալու, համարարանից հեռացրեցին՝ արտաքննիչի մի լամպ «գողանալու» համար): Արտաքննիչ էր: Թէ մենք ինչպէ՞ս չմեղանք սովորում թոքախտից: Բայց չմեղանք: Ասիւն. ցունցից նոր հիւթերով, նոր

ըմբռնողութեամբ, նոր սիրով ու ստեղծութեամբ...

Ես սիրում եմ լաւ ձեռագիրը, ինչպէս այլոք սիրում են լաւ հագուստ կամ դեղեցիկ իրեր: Ու եթէ շատերն են կողեկցիտներութիւն անում, ապա իմ «կողեկցիտներութիւնն» էլ դրսեւորում է գեղեցիկ գրեր ընդօրինակելու մէջ: Ու մի գասնակեր ունէի, որի «ե»ն շատ հաւանում էի և ջանում ընդօրինակելով իւրացնել: Հանրակացարանային սեզանի սիրոցը (այն էլ պատերազմի տարիներին) չէր վարող լինել այլ բան, քան լըրապիլը: Յիշում եմ, որ այդ «սիրոց»ի վրայ ես անվերջ վարժում էի «ե» գրելուն: Յետոյ չեմ յիշում ոչինչ, կարծես քունս տարած լինէր: Իսկ երբ «արթնացայ», բանին պարզուց, որ լրագրի մտող էլ չեմ մէկը գրուել է մի-տէր Աստուած - բանաստեղծութիւն: Այսպէս ես համարյա երգանազանց եղայ (չէ՞ որ երգուել էի ոտանաւոր չըրել), բայց գործած «մեծ մեղքը» ինք ինձ ներքի, երբ կարդայով գրածս տեսայ, որ «ե»ով ըսկրուող այդ ոտանաւորը այլևս ոտանաւոր չէ, այլ բանաստեղծութիւն:
Նշանաւոր 1942-ին էր զա՛ս այն թուականին, երբ թեկում սկսուց պատերազմի մէջ: Իմ սեփական թեկումն էլ կատարուեց նոյն թուականին:
Առաջին լուրջ բանաստեղծութիւնս, որ անտիպ է, ինչպէս այդ տարիներին գրած իմ համարեալ ըզոր բանաստեղծութիւնները հէնց այդպէս էլ կողում է՝ «Լինելի վրայից»: Ես գիտակցութեամբ որոշել էի «լինելի»: Իմ «ե»ի տակ գտնուող «ե»ը վճռել էր «լինելի»...
Նոյն թուականին էլ գրական մասագրում խմբագրվեց յանդեպ տպել իմ առաջին բանաստեղծութիւնները: Ասում եմ «յանդեպ», որովհետեւ կեանքը չուշացաւ սակայնցելու, որ զա ինչպիսիս յանդեպութիւն էր այդ օրերին: Սօքրատի լինելը հեռուցուց (նաեւ այդ պատճառով), իսկ ինձ գործընդհանրի մի... քայլով կատարան, որ գործընդհանր էր իր վրայից կախ տրուած թաղամիւս «իզմ»ների դանդաղակները: Հիմա, մտովին վերադառնալով այդ օրերը, աւելի պարզ եմ տեսնում իմ մեղքը, որ մտանում էր յանդեպ լինելուց: Ես բաց զոնք չէի ծեծել, ուստի եւ իմ ձակասին շրխկացին բոլոր բաց դռները եւ բանը վերջացաւ այնպէս, ինչպէս աւարտում է յիշածս «Լինելի վրայից» բանաստեղծութիւնը: «Իհր սկիզբը չունեցած ունեցաւ վերջը»: Այլևս տպագրի ոչ մի տող՝ մինչև 1948 թուականը:
Հին Եզրայտում մի սովորով է եղել սանգրալ ներքանին նկարում էին թշնամուն, այսպիսով ամէն օր կոխկրտում էին նրա արժանապատուութիւնը: Սանգրալ ամէն օր կարող է ունենալ բայց ամէն մի արժանապատուութիւն գետնին չի փուլում, որ կոխկրտուի: Արժանապատուութեան կողբին էլ դեռ այնքան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՆՈՒՄԹԻՆ (Թէքսաս) մէջ Յուլիս 8ին բացուած է ՀՕՄ-ի Արեւմտեան Ամերիկայի ետօրէն պատգամաւորական ժողովը, որուն մասնակցած են 33 պատգամաւորներ: Երջ. վարչութեան ատենակազմի Սոնա Ծընտըրեան յայտնած է թէ իրականացած է Միութեան սեփական տան ծրագրերը: զնուած է շէնք մը որ պիտի վերածուի կեդրոնի: Ընտրություններէ ու տարեկան տեղեկագրերու ներկայացումէն ետք տեղի ունեցած է հաւաքոյթ - ճաշ մը:
*
ԿԼԻՆԻՑԻՑԻՆ մէլ Յուլիս 14-ի երեկոյեան Ամերիկահայ միջնորդային Գոլֆֆի հովանաւորութեամբ ու «Նաւասարդ» ամսաթերթին կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է գրական հանդիպում մը Անահիտ Չարեցիի հետ: Գոլֆֆի ստորէն կարգին Տէր Եղիա յայտնի բացման խօսքէն ետք բեմ հրաւիրուած է Ա. Չարեց որ յայտնած է թէ առաջին անգամ արտասահման կը գտնուի, ջանի որ ելքի արտօնութիւն կը մերժուէր իրեն Չարեցիի գուաղը ըլլալուն համար: Ան յուզումով, երկարօրէն արտայայտուած է Տորք մասին ըսելով թէ քր պատմութիւնը Չարեցիի պատմութիւնն է, իսկ Չարեցիի պատմութիւնը՝ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը: Երկար սեղագրարձած է Չարեցիի տանականներով հոգին տակ մընացած բանաստեղծութիւններուն, ստալինեան վարչաձեւը քննադատող դրօժերուն մասին: Ստեղծվում էր զարբարակեան հարցով ծնունդ տուած պոեթիկումին ու

ժողովրդական պահանջատրութեան մասին, ան ներկայից հազորդ զարձուցած է երեւանի ու Ստեփանակերտի վճարակաւ մութեան, ներկայից պահանջելով որ զօրավար կանգնին հայրենի ժողովուրդին:
*
ՍԱՆ ՅՐԱՆՍԻՍԻՒԳՈՅԻ «Գուցեան - Զարեան» նախարկարանի ու «Վասպուրական» միջնակարգի ամսագրերի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 19-ին. տնօրէնուհի Արսինէ Օչական բացման իր խօսքով «տարիներու երազի մը իրականացումը» նկատած է հայկ. ամէնօրեայ դպրոցի մը ներկայութիւնը: Աշակերտներու արտասանութիւններէն ու երգերէն ետք ըստի բանը արտասանած է Տաթև Ա. քննչ. Գալուսեան: Գալիֆորնիոյ նահանգապետին նամակին ընթերցումէն, դպրոցին ուսումնական խորհուրդին ու եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան երկու խօսքէն ետք կատարուած է հինգ շրջանաւարտներու վկայականներուն բաշխումը:
*
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Հայկական համալուծարար մեծարարի ճաշ մը կազմակերպուած է Օգոս. 5-ին, ի պատիւ Էս. Ճէրֆեմանի, որ վերջերս Սուրիոյ դեսպան նշանակուած է նախագահ Ռեյլանի կողմէ: Ծաղին մասնակցած են գլուպոսականական, արտաքին նախարարութեան և հայկական շրջանակներէ շուրջ 150 հոգի: Էս. Ճէրֆեմանի ընտանիքը Հայկական Միացեալ Նահանգները գաղթած է:

և պարզ է որ ժողովուրդը դեռ ծարարի է ապարարոյ, անբարոյական և մանուանող դաջթակցուցիչ բաներու: Հետաքրքրական է նկատել նաեւ թէ ինչ բանաձեւերով կարելի է գտնել այն մօտեցումները ունենալու համար: Օրինակ՝ զանաւորի լրագրող մը կը գրէ. «Լուրջ հետախուզութիւն մըն է, քաջ Ֆիլմ մը...»: Նիւ - Եորքի կարգ մը օրաթերթերը վերապահութիւն կը յայտնեն ինչ կը վերաբերի երկարութեան (2 ժամ 40 վրայեքան), զրոյցներուն՝ ամէնօրեայ և ժամանակակից և արեան մշտական ներկայութեան: «Նիւ-Եորք Փոսթը» «գեղարարական գետնի վրայ նախատեսվում կը գտնէ Քրիստոսի մերկութիւնը խաչին վրայ, բայց ոչ՝ «անպայման անձիզ պատմական տեսակետով»:
Իսկ ինչ է Քաղանձաքիսի մօտեցումը: Ան, 1954-ին, սակայն կը նախարանէր իր գիրքը. « Քրիստոսի կրկնակ խաչութիւնը ինձի համար միշտ խոր և անթափանցելի խորհուրդ մը եղած է. մարդոց

կրթոց փափաքը, այնքան մարդկային, այնքան դերմարդկային հասնելու մինչև Աստուած -աւելի ճիշդ վերադառնալ Աստուծոյ և նոյնանալ իրեն հետ: Այս կարօքը, միաժամանակ այնքան խորհրդաւոր և այնքան իրական, մէջս վէրքեր կը բանար, լայն վէրքեր»:
Կրեւոցի է, կարեւոր է: Ամէն ինչ գինքը կը հրապարէ: Հոն է, կ'ըսեն որ ծնաւ Զեւս, բայց հոն է նաեւ որ հին Եւրոպան կը թէքի զեպէ Ասիա: «Կրեւոցի նամակ»ն մէջ, որ կ'ենկարդ մը տեսակ մը հաշուեկշիտն է, կը վերադառնայ իր ոգեկան ուղիին և իր առաջնորդներուն՝ Քրիստոս, Պուտոս, Լեւին, Ուրիսեսս:
Վերջացնել առաջ, չմոռնալ յիշելու որ այս ամբողջ բանալիէ շատ հաստիքաւոր եղած է Ֆիլմը արտադրողներուն, որոնք շնորհիւ ամերիկացի Ֆունտամենթալիստներուն ձրի ծանուցումին, երեք օրուսն մէջ 400 հազար տոլար շահած են:
Թ. Ա. Թ.

նրբ. հէնց այդպէս էլ կողում է՝ «Լինելի վրայից»: Ես գիտակցութեամբ որոշել էի «լինելի»: Իմ «ե»ի տակ գտնուող «ե»ը վճռել էր «լինելի»...
Նոյն թուականին էլ գրական մասագրում խմբագրվեց յանդեպ տպել իմ առաջին բանաստեղծութիւնները: Ասում եմ «յանդեպ», որովհետեւ կեանքը չուշացաւ սակայնցելու, որ զա ինչպիսիս յանդեպութիւն էր այդ օրերին: Սօքրատի լինելը հեռուցուց (նաեւ այդ պատճառով), իսկ ինձ գործընդհանրի մի... քայլով կատարան, որ գործընդհանր էր իր վրայից կախ տրուած թաղամիւս «իզմ»ների դանդաղակները: Հիմա, մտովին վերադառնալով այդ օրերը, աւելի պարզ եմ տեսնում իմ մեղքը, որ մտանում էր յանդեպ լինելուց: Ես բաց զոնք չէի ծեծել, ուստի եւ իմ ձակասին շրխկացին բոլոր բաց դռները եւ բանը վերջացաւ այնպէս, ինչպէս աւարտում է յիշածս «Լինելի վրայից» բանաստեղծութիւնը: «Իհր սկիզբը չունեցած ունեցաւ վերջը»: Այլևս տպագրի ոչ մի տող՝ մինչև 1948 թուականը:
Հին Եզրայտում մի սովորով է եղել սանգրալ ներքանին նկարում էին թշնամուն, այսպիսով ամէն օր կոխկրտում էին նրա արժանապատուութիւնը: Սանգրալ ամէն օր կարող է ունենալ բայց ամէն մի արժանապատուութիւն գետնին չի փուլում, որ կոխկրտուի: Արժանապատուութեան կողբին էլ դեռ այնքան

չատ բան կար անելու, որ տպագրուելու կամ «իզմ»երից սպառագրուելու մասին մտածելու ժամանակ չկար: Աւարտեցի համալսարանը: Ընդունուեցի սակարանատուրա՝ Հայոց հին և միջնադարեան զբոսկանութեան մասնագիտութեամբ: Վերջացել էր արևմտ պատերազմը, բայց միայն պատերազմական վէրքերը չէին, որ միտում էին. բացում էին նորանոր վէրքեր...
...Բուրյոթութիւնը երջանակագրութեան ձեւ էր 3-ը, որովհետեւ զա էր խորհրդանշանը Նորին Մեծութեան Միջակութեան: Լաւագոյն անտառի նմոյշը... դաղուն էր: Արուեստագէտի ստեղծագործությունը նմանուել էր թուարանական խղիլ լուծող աշակերտի գործի: Սնդրագրքի վերջում տրուած էր խղիլի պատասխանը. արուեստագէտը գործն էր ամէն ինչ անել, որպէսզի ստացուի նախապէս տըրուած պատասխանը: Մինչդեռ արուեստագէտը աշակերտ չէ, այլ մարմնատիրուկոս, որ ինքն է նորանոր խղիլները կազմում: Ամէն ինչ արուած էր, որ բանաստեղծութեանը դառնայ պատրաստի պատասխան նախապէս տրուած հարցի: Իսկ մեր այն ժամանակուայ վեպերի ճնշող մեծամասնութիւնը. դրանք անպատճառ պիտի վերջանային այնպէս, ինչպէս Ս. Գիրքը Յայտնութեամբ և Ահեղ պատաստանով, շարերը պիտի պատժէին, բարիները... պարզեատորէին:
(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջ 15)

զաղրական եւ ժամանակակից ժողովրդական ստեղծագործութիւններուն, հայ երգահաններու երգերուն:

Ընդհանուր առմամբ մշակութիւն օջախներուն աշխատանքը աշխուժացած է, կապերը սերտացած են Հայաստանի համապատասխան կազմակերպութիւններուն հետ: Կը ստանան դիւրեք, երաժշտական գործիքներ, զգեստներ եւլն: Մշակութիւն տունը կը կառուցուին Հայրութի, Մարտակերտի, Մարտունիի մէջ: Յառաջիկային կը սկսի նաեւ Ասիերանի մշակութիւն տան, Ստեփանակերտի մշակութիւն տան - մարզական համալիրին շինութիւնը:

***

ԼՈՒԾՈՒՄ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԻՆ

Անիի Մարալ աւանի անհատական եւ պետական բնակարաններու շինարարութիւնը լայն թափ ստացած է. դանդաղած է դիւրեքու լըումը. շատեր կը վերադառնան, նոր տուն կը կառուցանեն: Նոր շէնքերու թիւը բարձր է յատկապէս Իսահակեանի, Երեւակեանի, Բագրաւանի, Ջրափի դիւրեքուն եւ աւաններուն մէջ: Միայն Ստանդարտ դիւրեք 40 բնանիւք փոխադրուած է նոր բնակարաններ: Երջանի դեկափարներուն համաձայն, բնակչութեան տուն ապահովելու խնդիրը կարելի է ծրագրուած է 7 տարի կանուխ կարգադրել:

***

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԻՒ ՄԱՍԻՆ

Փրոֆ. Թադէոս Յակոբեանի «Մարալ-բաղաճ Անի» մենագրութիւնը հրատարակուած է. հոն հետազոտուած է Անիի դերը, որպէս գրեթէ հինգ դարու մշակութիւն, քաղաքական ու տնտեսական կեդրոն: Հեղինակը նկարագրած է հին ճարտարապետական յուշարձանները ուրոնք այսօր եւս մեծ հետքերը թողնելով կ'արթնան: Գիրքին կցուած են գունաւոր լուսանկարներ եւ քաղաքին յատկազօծերը:

***

ԱՐԹԻԿԻ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ

Նախարարաց Խորհուրդը հաստատած է Արթիկի զարգացման յատկազօծը, մինչեւ 2010 թուականին համար: Արթիկ կը զարգանայ որպէս արդիւնաբերական, մշակութային, վարչական եւ տնտեսական կեդրոն: Քաղաքը որ ծանօթ է շինանիւթերու արտադրութեամբ, պիտի ունենայ մեքենաշինական ձեռնարկութիւններ: Բընակչութիւնը կ'անցնի 30 հազարը: Երջանի բնակչութիւնը բարելաւելու համար կանաչապատման զարկ կը տրուի. կը ստեղծուին հանգստեան գոտիներ, անտառներ, պուրակներ:

***

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՔԱՌԵԱԿԻ ՅԱՂՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Կոմիտաս» քառասկզբ Շուէտի մէջ մասնակցած է սենեկային երաժշտութեան միջազգային փառատօնին: Հայաստանի ջութակահարները եօթը հարիւր տունէն ներքինի էր, այս անգամ զարեւելի տարածքներէն եւս:

մեր գտնած են նոր գեղեցիկ, ապա նաեւ ըմբոքովի պալատին մէջ, հինգ տարբեր ծրագրերով: Քառասկզբ երգիչներուն մասին մեծ գովեստով արտայայտուած են տեղական թերթերը: «Կոմիտաս» քառասկզբ աշխատակիցը համերգներ կ'ունենայ խորհ. կարգ մը քաղաքներ, յետոյ Գերմանիա, Պելժիա, Լիւքսանպուրկ:

***

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՒԷՊ

Հին Յունաստանի նշանաւոր պատմաբան եւ իմաստասէր Պլուտարքոսի ժողովածուն լոյս տեսած է հայերէն թարգմանութեամբ «Հայաստան» հրատարակչութեան կողմէ: Հատորին մէջ արուած են մեկնաբանութիւններ ու «տրակտատներ ու երկխօսութիւններ» ու թարգմանութիւնները, ինչպէս նաեւ «համեմատական կենսագրութիւններ»ը: Վերջին շարժաններուն Հայաստան հրատարակուած են Հերոտոտոսի «Պատմութիւն»ը, Հոմերոսի «Իլիական»ը եւ «Ոդիսական»ը եւլն:

***

ԳՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՏԱՇՈՆ

Աշակերտներ հին, քաղաքացուած ձեռագիր յայտնաբերած են Հայաստանի հիւսիսակողմի Ստեփանաւան քաղաքի շրջակայքը: Քանի մը հարիւրամեակէ ի վեր քարայրին մէջ մնացած է աստղադիտութեան մասին այդ մատենը, որ արտադրուած է միջնադարեան դեղագրի մը կողմէ: Հետազոտողները կ'ենթադրեն որ այդ քարայրը ժամանակին եղած է ձեռագիր ընդօրինակելու վայր: Գտածոն յանձնուած է Մատենադարան:

***

«ԳԱՌՆԻՆ Թ. - ԺԳ. ԳԱՐԵՐՈՒՆ»

Համբաւ Պետրոսեանի այս հատորը լոյս տեսած է 1500 տպաքանակով: Այդ դարերուն Գառնին Հայաստանի յայտնի դիւրեքապարհներէն մէկն էր ու այս մարզին մէջ կատարուած նման ուսումնասիրութիւններ մեծ կարեւորութիւն ունին Հայաստանի պատմութեան շատ մը հարցերը լուսարմելու համար: Հ. Պետրոսեան կը խօսի Գառնիի ոչ միայն տընտեսութեան ու մշակութիւն, այլեւ շինարարական սկզբունքներուն մասին, քրոնոլոգիայի աւանի պալատմունքի, վարչական եւ տնտեսական կառուցը:

Գառնիի մասին ամենահին ու ամէնէն հաւաստի աղբիւրը Մ. Խորենացիի «Հայոց Պատմութիւն»ն է: Այս բնակավայրին մասին հետաքրքրութիւնը աւելի կը մեծնայ միջնադարուն: Ուսումնասիրողներու կարեւոր ատաղձ կը կարճին դիւրեքապարհ ու շրջակայքի յուշարձաններուն վիճակը թիւնները: Անոնց ամէնէն հինը կը պատկանի Թ. դարու վերջերուն: Գառնիի պեղումները սկսած են 1907-ին Պաշտիկ վրդ. Գաղաթեանի կողմէ. 1909-ին նոյն գործին ձեռնարկած է Ն. Մառ: Ապա պեղումները վերսկսած են 1945-ին Բարդէն Առաքելեանի գլխաւորութեամբ ու կը շարունակուին: Յայտնաբերուած են բաւականաչափ գտածոներ պրոնզի դարէն մինչեւ ուշ միջնադար:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԲ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալներ Ազգ. Միութեան կը նուիրեն -

Խաղաղօրհնութեան առթիւ՝ Տիկին Փափազեան 1000 Ձր.:

Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին ձէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան 1000ական Ձր. : Այրի Տիկին Գոհար Ոսկերէջեան 500 Ձր. : Տէր եւ Տիկին Մանուկ եւ Հոսիսի մէջ Միքայէլեան, Պ. Սեպուհ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաբէլեան 200ական Ձր. : Այրի Տիկին Արաքի Սաչատուրեան, Այրի Տիկին Շահնար Գրիգորով եւ Գապարեան 100ական Ձր. :

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1988-1989
Les inscriptions sont ouvertes depuis le 1er Juin
Maternelle : 3 niveaux
Primaire : CP CE1 CE2 (sous contrat d'état) CM1 et CM2
Secondaire : 6ème et 5ème.
Programme officiel de l'Education Nationale.
Cours de langue, d'histoire et de civilisation arméniennes.
— Ramassage scolaire — Cantine —
TEBROTZASSERE :
1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաձեռքը, կազմակերպած է շարժանկարի ցուցադրութիւն մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Կապոյտ Խաչի Պանէ՛ոյ - Քաջանի Հ. Իսահակեան մասնաձեռքի պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5-ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:
ԿԱՊՈՑ ՆԱՉԻ Մարտիկի Լէօլա Սաւունի մասնաձեռքին երգահանդէսը՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ, ԺԱՄԸ 21-ԻՆ
Փայլ տէ՛ քանկրէ՛ - յայտագիր՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼ ԵԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Փրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքի մասնաձեռքը կազմակերպած է ցերեկուան ճաշ մը, Սեպտեմբեր 4, Կիրակի օր, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ, Լիւրանանէն Լիոն ժամանող երախներուն համար, որոնք, Ծ. Կ. Խաչի օգափոխութեան կայանին երրորդ կեցութեան շրջանը բողբոջել յետոյ, կը հիւրասիրուին շրջանիս Կապոյտ Խաչուհիներուն կողմէ:

Ընտիր ճաշացուցակ եւ դեղարուեստական ճոխ յայտագրի մը առընթեր՝ առիթը կը տրուի ծանօթանալու 11 հիւր երախներուն եւ անոնց վարիչին հետ:

Ուստի, փութացէ՛ք այժմէն իսկ ապահովել ձեր սեղանները, մինչեւ Օգոս. 31, Չորեքշաբթի իրիկուն, հեռաձայնով՝ ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ 78- 75- 90- 30 կամ 78- 84- 07- 96 թիւերուն:
Ճաշագին՝ 100 Ձր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Գ Է Ս
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26-ԻՆ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ
Մահազդ 350 (415,10)
Հոգեհանգիստ 250 (296,50)
Շնորհակալիք 250 (296,50)
Հարսնիք, նշանաւ 300 (355,80)
Ծնունդ 300 (355,80)
Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ՝ՎԷ՝Ա (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, գիմել թերթին վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
ՕՐՈՒԱՆ ԵՕՍՔԵՐ
ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԳԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԵՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՅՐԱՆՍԱՑԵՒ ԻՄԷՋ ՍԿԻՁԲԷՆ Ի ՎԵՐ.
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»
Գին 80 Ձր.
Թղթատարի Ծախքով՝ 90 Ձր. 90
ԳԻՄԵԼ --
ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ ԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
Կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»
Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՐԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԷՐ, ԹՈՒՌՑԻԿ, ՏՈՍՍ ԿԱՄ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼԵՆ)
FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS
LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE
ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՀԱՐԱՄ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ
Խնամուած աշխատակից — Travail soigné

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ր Յ Ա Ն

ՆՈՐ 8ՈՅՑ

Չորեքշաբթի օր, բանի մը հազար հոգի համախմբուած են Ստեփանակերտի մարզային Պորճուրդի շէնքին առջև, ուր կը բացուէր խորհրդարանական նստաւարջանը:

Այս նոր ցոյցին մասին, մանրամասնութիւններ կը պահանջէր, բայց մամուլի գործակալութիւններու համաձայն հազարաւոր ցուցարարները անգամ մը եւս պահանջած են Արցախի կցումը Հայաստանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ շրջանի պաշտօնական սենտիքներն ալ միացան գործադուլի շարժումին: Հակառակ անոր որ պահանջուեցին ուժերը «գործադուլի» մէջ չեն եւ յարգաբար կը պարզեն բանթողներու գրաւած աշխատավայրերը, ընդհանրապէս, բանթողներն ալ վճարական կը մնան եւ տեղի չեն տար: Եթե թիկնի մէջ է որ ամէնէն ծայրայեղ ընդդէմ տած էր շարժումը: Հոն, երիտասարդ քահանայ մը կը բացատրէ.— «Իրենց հաստը օստըցանցի, բայց իրենցմէ շատ աւելի կարեւոր բան մը սորվեցայ՝ քաջութիւնը»: Ապա, կը դառնայ դէպի բանթողները ու կ'ըսէ անոնց, որոնք կը պատրաստուին դէմ դնել պահանջութեան ուժերուն.— «Երբ աստանան մտեցան, իր խի լեզուով պատասխանեցէք, ըսէք իրենց ոտներէն «փաշոլ փո» (կորսուեցէք կամ Փրանսերէնով foutez-le camp): Հինգշաբթի առտու հասած լուրերու համաձայն, կարգ մը հանքերու մէջ, աշխատանքը վերականգնուած էր:

ԿԻՊՐՈՍԻ խոսակցութիւնները լաւ ճամբու մէջ կը թուին: Ժրենի մէջ, նախագահ Վառլիլու եւ «Նախագահ» Տէնքիւմալ փոխադարձ վստահութիւն արտայայտած են եւ ժամադրուած Նիկոսիա, Սեպ. 15-ին եւ 16-ին բանակցելու համար, կը գլխի վերաբերեցան մասին: Լուծումի պայմանագրով որոշուած է՝ 1989 Յունիս 1:

ՅՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրի բացումը նոր մրցանիչ մը կ'ուրեց Յունիսին ՅԱ միլիոն Փրանքի բարձրանալով, 3,3% աւելի քան Յունիսին: Պատճառն այն է, որ Փրանսիական պարտքերը չեն ծախուիլ արտասահման: Ասիկա մտահոգ է Փրանսայի ճարտարարուեստի ապագային համար, քանի որ նոր գործադուլութիւններու դուռ կը բանայ: Ճարտարարուեստի մեծ գործատէր մը կը բացատրէ.— «Մեր հարցը հոն է, որ համաշխարհային մեծ Պետութիւն մը եղած ենք, հիացումի առարկայ, տէր գաղթատիրական կայսրութեան մը, որ ապրանքը կը հայթայթէր ցած գիններով եւ ոչ շատ բծախնդիր յաճախորդութիւն մը: Մեզի համար, Իտալացիները խնդիրը մարդիկ են (սիլո)», Զուլիցեթայցիները՝ դանդաղ, Գերմանացիները՝ հրահանգով քայլերով, Ամերիկացիք՝ մեծ մասնակցներ, ձափոնները՝ քամիքազներ: Իրականում մէջ, Իտալացիք ճարտարարուեստի նուիրուած են, զեղեցիկի գիտակցութեամբ, Զուլիցեթայցիք՝ ճշգրտապաշտ են,

Գերմանացիք՝ ամէն մէկ մանրամասնութեան մտահոգութիւնն ունին, Ամերիկացիք ծրարումի արուեստին տէր են, ձափոնցիք կատարելի եւ յաճախորդին հանդէպ քաղաքավարութեան բծախնդրութիւնն ունին: ԵՄ'նք շատ ետ ենք:

ՆԱԽԱԳԱՆ ՄԻՔԵՐԱՆ մասնաւոր գոյեւտով արտադրողացու իր նախարարացեւորին մասին, հասանարար քիչ մըն ալ «տեղը դնելու» համար, Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Լորան Ֆապիլիս, որ հարցադրոյցի մը ընթացքին Մանտրի, մեղադրած էր Ռոբարի կատարութիւնը, որ «մեծ տեսական» չունի: Միթերան, անկասկած, այն տպաւորութիւնը ունեցաւ թէ քարը իրեն ալ կ'երթայ (չառ հեռու չէ այն օրը, երբ նախարարացեւոր Ֆապիլիս կ'ըսէր.— ինք՝ ինք է, ես՝ ես եմ...) եւ չեղտեց թէ որքան դժուար է կատարուածէն, գլխաւորաբար նոր-Բալեանիոյ համար: Ենթահարցէ նաեւ Ռոբարի տարեկարծը (58 տարեկան եղաւ, Օգոս. 23-ին):

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՌՈՒՔԱՐ Նուժէա մեկնելէ առաջ, Չորեքշաբթի օր, այցելեց Կառչի հիւանդանոցը ուր են առաւելաբար կառքի արկածներու զոհերը: Ռոբար եւ իր կատարութիւնը վճարած են շատ աշխուրջ ըլլալ ճամբու արկածներու նկատմամբ, որոնց եւրոպական մրցանիչը կը կտորէ Փրանսա: 1987-ին վիրաւորներու թիւը 77.735-էն 88.098-ի անցած է (+10,8%), մեռելայինութիւնը՝ 15,9% յաւելում կրած է 4973 զոհերով եւ ծանր վիրաւորներու թիւը հասած է 28.026-ի: Միայն Յունիս 29-էն 31 էր «յուլիսեան» եւ «օգոստոսեան» գիրքը կը խաչածէին, այս տարի մեռելայինութիւնը 135 եղած է (անցեալ տարի՝ 79): Գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի արագութիւնը: Ճամբու ապահովութեան տեսակէտով առաջին կը դասուի Հոլանտա, իրեն կը յաջորդեն Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա, Իտալիա, Դանիա եւ Լիւքսեմպուրգ:

ԻՐՁԻՆՃԱՆԻ զինուորական դատարանը Տեւ — Նոյ (յեղափոխական ուղի) ծայրայեղ ձախ շարժումի ութ անդամները մահուան դատապարտեց, այն ամբաստանութեամբ որ «ուզած են Մարքս-լենինիստ Պետութիւն մը հիմնել»: Միւս կողմէ, Անգարայի մէջ, վերականգնուած է Մարկընի եւ Քուլտուի քանիցս ընդհատուած դատաւարութիւնը: Այս ճորջ նիւսին Կիոն մամուլի գործակալութեան մէկ լրագրողը ձերբակալուած է:

Ժ. Փ. ՍՈՒՍՈՆ, աշխատանքի նախարարը յայտարարեց թէ գործադուրկերու թիւը 100-էն 150 հազար պիտի աւելնայ մինչեւ տարւոյն վերջ: Ռոբար, աւելի յոռետես եղած էր Մայիսին, 250 հազար նկատելով նոր գործադուրկերու թիւը:

ՓՐՈՑ. ԵՎԱՐՇԱՊԵՐԿ, որ ծանօթ է իբրեւ Անտաքիի անձնաւորութիւն մը եւ որ շատ կարճ ժամանակով ենթանախարար եղաւ Ռոբարի կատարութեան իր «արկածային գործիւնը» կը պատմէ հատորով մը, որ հրատարակ կ'ելլէ Սեպ. 7-ին: Եվարցիակի կ'ամփոփէ կատարական իր փորձառութիւնը, ոչնչուելով Նափոնիսի խօսքը՝ «քաղաքականութեան մէջ, տեղի ու համար՝ լայն մը չընէր»: Ծանօթ է որ «անփորձ» քաղաքագէտ, խլիբազէտը քիչ մը շուտ եւ քիչ մը շատ խօսած էր եւ պարզած

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻՋ ՀԵՌՈՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 17 / 23)

ՍՈՒՄԳԱՅԻԹ

(ԹԱՍ-ի ԹՂՔԱԿԻՑԷՆ)

Սուժգայիթի զանգուածային անկարգութիւններուն առնչուած դատաւարութիւններ տեղի ունեցած են արդէն, որոնք որոշած են թէ ով, որքան մեղաւոր է. տրուած են արդարացի դատաւարութիւններ: Գնտուցիւնները կը շարունակուին. ներկայիս փորձառու քննիչներ, քրէագէտներ, բժիշկներ, հոգեբաններ Սուժգայիթ կը գտնուին ու մանրազնին կը վերլուծեն ինչ որ տեղի ունեցաւ Փետրուարին: Այդ խումբը կը զըլխաւորեն Պորճ. Միութեան դատախազութեան գլխաւոր քննիչական վարչութեան պետի տեղակալ Վ. Նեւաշեւ, գլխաւոր դատախազին առնիթեր յատկապէս կարեւոր գործերու քննիչ Վ. Գալիկին: Մենք հանդիպում ունեցանք Պորճ. Միութեան գլխաւոր դատախազի տեղակալ Ալ. Կատուսեւի հետ:

Հ.— Ձեր կարծիքով, ի՞նչ բան նախորդեց Սուժգայիթի իրազարմութիւններուն. անոնք կ'առընչուին արդեօք Լեւոնալիս Դարաբաղի իրազարմութիւններուն: Կը խնդրեմք որ ներկայացնէք մասնաւորապէս այդ օրերու ժամանակագրութիւնը:

Պ.— Անկասկած, ինչ որ պատահեցաւ Սուժգայիթ, շատ սերտօրէն կապուած է Լեւոնալիս Դարաբաղի ինքնավար մարզի իրազարմութիւններուն հետ: Փետ. 22-ին ԼՂԻՄ-ի մէջ սկսած զանգուածային անկարգութիւնները, որոնք հրահրուած էին ազգայնական տրամադրութիւններ ունեցող տարրերու կողմէ, չի կացուցին մըթնոլորտը Սուժգայիթի մէջ, որ Ազրբեյջանի արդիւնաբերական մեծագոյն կեղերներէն մէկն է: Հիմա մենք ստույգ պարզած ենք ու քաղաքի խզուծութիւնները անսկզբունքաբար էին խուլիկան տարրերը, օգտուելով ծայրաստիճան լարուած իրազարմութիւնէն, յոյզերու եւ կըրքերու բորբոքումէն, ԼՂԻՄ-ը Հայաստանին կցելու պահանջներուն առնչութեամբ ամէն կարգի յերիւրանքներէն: Հակիրճաւորական գործողութիւններու բեմը ջրուած են անկայուն, ոչ հասուն մարդիկ, դեռահասներ:

Փետ. 27-ին Լեւոնալիս հրատարակի վրայ:

Իր ծրարիչները նախքան զանոնք կատարութեան ենթարկելը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՆՆ ալ սկսած է իւրացնել արեւմուտքի բարեբեր, մասնաւորապէս արտուր կարգուած կը դրամատիրական վարչակարգի մը: Այսպէս Ֆուլիպի միջազգային խաղաղող Չաւարով, որ Կիւեի Դիմադրական անգամ է պայմանագրութեամբ (երեք մարզաշրջանի համար) կ'անցնի Թորինտի ձուլվեցիւթուսին: Փոխանցումը վճարուած է հինգ միլիոն տուրք, որու մէկ միլիոնը կը պահւի խորհրդ. Պետութիւնը, 2-ը՝ մարզական նախարարութիւնը, 2-ն ալ՝ Դիմադրական Գալով Չաւարովի ամսական 7800 Ֆր. պիտի ստանայ միայն, որպէս աշխատակարար:

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՆԱԽԱԳԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեռքով շինարարութեան գործերու պետական կոմիտէն, Հայաստանի շինարարութեան արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը եւ շինարարութեան նախարարութիւնը, հաստատած է պետական շինարարական կոմիտէ: Այս կոմիտէին նախագահ նշանակուած է Օգոս. 15-ին նախարարաց Պորճուրդի նախագահ տեղակալ Վարդգէս Արծրունի:

Վ. Արծրունի ծնած է 1941-ին Կիւլուվուզ (Ռուսաստան). աւարտած է Տոլյատի (Ռուսաստան) թէքնիքական Հիմնարկը: 1966 - 69 աշխատած է Տաշքենդ որպէս գլխաւոր ճարտարապետ: Ապա շինարարական մարզին մէջ վարչական պաշտօններ վարած է մինչեւ 1979. այդ թուականէն մինչեւ 1987 եղած է Մոսկուայի բնակարանային շինարարութեան պետական միւլտորանի պետ, իսկ 1987-էն Հայաստանի նախարարաց Պորճուրդի նախագահ տեղակալ: Հայաստանի Գերագոյն Պորճուրդի երեսփոխան է:

Հոն ամբողջ հաւաքուած է. գլխաւորաբար երիտասարդներ: Սկսած են հնչել Հայկերու վրայ յարձակելու կոչեր: Ի հարկէ եղած են նաեւ բանի, Փիլիքիական գործողութիւններու դէմ առարկուելը: Բայց յաղթած են անսկզբունք ճառախօսներու ազգայնական լողունները: Երիտասարդներու խումբերը քաղաքի տարբեր շրջաններուն մէջ սկսած են կոտորուել խանութներու ցուցափեղկերը, ծեծել հայ քաղաքացիները: Պուլիկանութիւնը զաղբեցնելու քաղաքագործի աշխատողներուն պահանջը անպատասխան մնացած է: Յաջորդ օրը, Փետ. 28-ին, իւրազարմութիւնները հասած են իրենց գագաթնակէտին: Հասարակական կարգի խախտումները յատկապէս շարմիր ընդդէմ տած են: Ազրբեյջանցիներու խումբերը մահակներով, քարերով, այլ առարկաներով զինուած սկսած են յարձակել Հայերու թաղամասերու վրայ, բնութեան դաժան գործողութիւններ կատարած, փճացուցած ստացուածք: Ինչպէս կարելի եղած է պարզել քննութեան ընթացքին, հրահրիչներուն մէջ գտնուած են նաեւ քանիցս դատուած անձեր:

Հետեւանքները ծանօթ են. զոհուած են 32 հոգի, որոնց 26-ը՝ Հայ: Տակնու վրայ եղած է մօտ 200 բնակարան, աւերուած ու հրկիզուած է 50-է աւելի հաստատութիւն, զմաստուած են քանի մը հանրակառք ու ինքնաշարժեր: Սանձարձակ ամբողջ, խանդարելով քաղաքի հասարակայնի վարդի պահանջներուն ծառայութիւնը, քարկոծած է զինուորական ծառայողները, քաղաքագործի պաշտօնեաները: Այդ կացութեան մէջ զոհուած են վեց Ազրբեյջանցիներ: Ներքին գործերու բաժնիներուն աւելի քան 100 աշխատակիցները եւ զինուորական ծառայողներ զանազան աստիճաններով վիրաւորուած են:

Մինչեւ Մարտ 1 կարելի եղած է կասեցնել անկարգութիւնները: Իրազարմութիւններու շատ մանրակրկիտ հետաքննութեան շնորհիւ ձերբակալուած են 94 հրահրիչներ ու մասնակիցներ. բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են պարզելու:

(Շար.ը Գ. էջ)

ԱՆՅԵՏԱԶԳԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋ՝ ԸՆԴԴԷՄ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գրեց՝ ՓՐՈՑ. ՌԱԶՄՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իմ առջև դրուած նպատակին հասնելու միակ խոչընդոտն իմ մէջ է:
Մ. ԿԱՆՏԻ

Ստորև ծանօթ մտաւարկան Ռաֆայել Իշխանեանի մէկ խոսովից գրութիւնը, ուր հայ գիտնականը ահագնազ կը հնչեցնէ ի տես Հայաստանի պետական հաստատութիւններէն ներս նահանջող հայերէն լեզուին, որ նոյնպէս կը բացակայի փողոցի ցուցատախտակներէն սկսեալ մինչեւ քաղաքներու եւ շարժակարի տուներու վրայի արձանագրութիւններուն մէջ:

Աշխարհի աւելի քան 400 լեզուներէ կը բաղկանային եւ յարգանքի է արժանի: Հայերէնն էլ բացառութիւնն է: Եւ ամէն լեզու նախ յարգում է այդ լեզուի տէրը՝ հանդիսացող ժողովրդի կողմէից, այլապէս ուրիշներ կողմից չի յարգուի: Հայոց լեզուն էլ, պարզ է, նախ մենք՝ Հայերս պէտք է յարգենք: Նաեւ՝ պահպանենք: Ի՞նչպէս է մի ժողովուրդ իր լեզուն յարգում ու պահպանում: Գործածելով դրուած ու բանաւոր: Առանց դրա ոչ յարգանք կայ, ոչ պահպանում: Եւ ժողովուրդը որքան շատ է գործածում իր լեզուն, որքան շատ որդորներում է գործածում, այնքան շատ է յարգում ու պահպանում իր լեզուն: Այս տեսանկիւնից, պարզ է, որ սեփական ազգային լեզուի հասցէին սեւէ մէկը շտապում դժուարները դատարկ խօսքեր են, եթէ նա չի գրում ու չի խօսում, գաւազներին չի կրթում այդ լեզուով:

Ժողովուրդներ կան, որոնք գոյութիւն ունեն իրենց լեզուով: Իրանցից ենք մենք՝ Հայերս: Հայ ժողովուրդ հանած Հայոց լեզու, չկայ Հայ ժողովուրդ: Այս է պատճառը, որ Մ. Նալբանդեանն ու Վ. Տէրեանը մեր ազգի հոգին համարում էին մեր լեզուն, իսկ Իսահակեանն ուղղակի ասաց. «Մեր հայրենիքը մեր լեզուն է, Հայաստանն նշանակում է Հայոց լեզու»: Սա պարզից պարզ թուարանութիւն է: Աւելին, Հայ ազգային արուեստն ու մշակութիւնը՝ գրականութիւնը, երաժշտութիւնը, կերպարուեստը, ճարտարապետութիւնը, սիւրսոփայութիւնը եւ այլն պայմանաւորուած են Հայոց լեզուով, Հայոց լեզուամտածողութեամբ: Առանց որի չկան դրանք: Ուրեմն, Հայ ժողովուրդի մէջ որքան պահպանում է հայերէնը, դառնում է արուեստը հայոց ազգային լեզունը, այնքան պահպանում է Հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը:

Հիմա այս պարզ ճշմարտութեամբ զննուած, նայենք մեր առօրեային: Սկսենք աւտոկայաններից՝ Հայաստանի միջընդարձակում եւ միջգիւղական փոխադրականների մեծագոյն մասը հայերէն ցուցանակ չունեն: Այսինքն Երեւանում գտնել Հայերէն ցուցանակ ունեցող երթուղային թաքսի: Զո՛ւր ջանքեր: Այսցենք մեր հիմնարկութիւնները՝ սկսե՛ք Կոմիտասի պողոտայում իրար կողքի կանգնած չորս բարձրադասի հսկայ շէնքերից: ամէնուրեք հայերէնը վտարուած է, նոյնիսկ դրանի ցուցանակներում հայերէն տառ չէ՛ք գտնի, եւ միայն շէնքերից մէկը երեք սենեակում մեզուպեան տառերի կը հանդիպէք («Գիտութիւնն եւ տեխնիկան» ամսագրի խմբագրութիւն), եւ դատուով վերջապէս կ'իմանաք, որ Հայաստանում էք, այնպէս, ինչպիսի պուտեխնիկական հսկայ հիմնարկում ճարտարապետութեան բաժինն մեզ յիշեցնում է, թէ որտեղ ենք գտնուած: Իսկ մեր միջնարկութիւնների, պետական կոմիտէների մեծ մասում, հաշուի կենտրոններում, գործարանների մեծագոյն մասում, ազգաբնակչի բնագոյնական հիմնարկներում, հիանդանոցներում անընդհատ շատացող համագործակցականներին զգալի մասում, վատիշների եւ այլ իրերի նորոգման կրպակների շատ ցուցանակներում, Հայաստանի արդիւնաբերութեան տարբեր արտադրանքի շատ

ու շատ պիտակներին եւ այլն, չէ՞ որ մշտնջենական տարբերակներ երեւոյթ է կամ բնաւ գոյութիւն չունի: Իսկ հայերէն հեռախօսայանակի մասին վաղուց մոռացել ենք:

Երեւանի հիմնարկներից պետական արխիւի ստացած փաստաթղթերի շուրջ 95 տոկոսը հայերէն չէ. դա Երեւանի պաշտօնական ներքին գրագրութեան պատկերն է:

Հայաստանում չկան կրթութեամբների հայերէն տպուած տոմսեր: Այդ հարցով երեք հոգով՝ սողերին հեղինակը, մի քանի փոստ եւ մի ներքին, գիտնական կիրմն-մատոցապիտակի պետական կոմիտէի նախագահի անդալիսին:

- Ինչո՞ւ Հայաստանի կրթութեամբներում հայերէն տպուած տոմսեր չկան: Պատասխանեց.
- Բա ի՞նչ էք ասում:
- Որ հայերէն տոմսեր լինեն:
- Ոչ մի Հանրապետութիւնում իրենց լեզուով կրթութեամբ չկան:

Ես ցոյց տուցի էստոնիայից, Լատուիայից, Լիտուայից, Ուկրաինայից, Ազրբեյջանից բերածս կրթութեամբը բոլոր տեղի ազգային լեզուներով տպուած: Տեղակայի ասաց.

- Նրանք նայելուց արտ էն:
- Նոյն հարցով զիմեցիք օփերայի տնօրէնին (այն ժամանակ քնկ. Չեքիզեանն էր).
- Ինչո՞ւ Հայաստանում օփերայի տոմսերը հայատառ չեն:

Պատասխան.

- Հայերէն տոմսերը չեն յարմարում մեր տոմսերի մէջ:
- Իսկ վրացերէն տոմսերը:
- Նոյնպէս չեն յարմարում:

Ցոյց տուցի Թրիլիսից բերածս վրաց օփերայի տոմսը՝ վրացատառ: Եւ ասացի, որ եղածս Հանրապետութիւններում, (Մերձպարթեան, Ուկրաինա եւ այլն) նոյնպէս օփերայի տոմսերը ազգային լեզուներով տպուած են տպուած: Տնօրէնի վրայ ազդեցութիւն չթողեց:

Այսպիսի դէպքերում, երբ ասում են, որ քառ Հայաստանի Սահմանադրութեան 72-րդ յօդուածի, այստեղ պետական լեզուն հայերէնն է, կամ դարձում են, կամ ներդրումիտ ժպտում (այսինքն, դա ի՞նչ նշանակութիւն ունի):

Անհասկանալի է, մի՞թէ հնարաւոր չէ ստեղծել մի օղակ, մի խորհուրդ, ընդամենը երեք-չորս մարդուց բաղկացած, որը հսկի Հայաստանում գտնէ ցուցանակներ, յայտարարութիւնների, տոմսերի մէջ պետական լեզուի օրէնքը պահպանելուն:

Ի հարկէ, սեփական ազգային լեզուի նկատմամբ այս, մեղմ ասած, անտարբերութիւնը Հայերս ներքում արժանաբեր ունի, դրա արտայայտութիւնն են թէկուզ մեր անձնական ստորագրութիւնները, բնակարանների ցուցակները, ծոցատետրերի գրանցումները, տրոնք մեծ մասամբ հայերէն չեն: Կամ զանգահարեցէք Երեւանեան պատահարը ընտրուած հեռախօսային 10 համարով, դրանցից միայն մէկը, առաւելագոյն երկուսը հայերէն այդ կամ լուռ եմ կ'ասեն:

Կենտրոնական թերթերը վերջերս շատ են գրում ազգային լեզուների խնդիրների մասին: Օրինակ, 1987 թ. Մայիսի 7-ին «Պարզասէն» գրեց, որ Հայաստանում Հայոց լեզուի գործածման շրջանակը գնալով նեղանում է (պարզ է, թէ շրջանակի նեղանալը վերջում ինչի է յանգում), «Իզվեստիան» 1987 թ. Մայիսի 15-ին գրեց, որ ազգային Հանրապետութիւնում բնակչուց այդպիսիները պէտք է սովորեն ու իմանան տեղի ազգային լեզուն (մենք գո՛հ լինենք, եթէ մեր Հանրապետութիւնում բնակչուց եւ հայերէնը չգործածող տասնեակ հազարաւոր

Հայերը սովորեն ու դործածեն իրենց ազգային լեզուն), նման հարցերի մասին յատկապէս շատ գրուեց «Լիտերատուրնայա Կաթէթա»-ում: Ուզում եմ ընդել այդ թերթի 1987 թ. թիւ 10-ից մի քաղաքէք. «Իր երկրի նկատմամբ իսկական սէր չի կարող լինել առանց իր լեզուի նկատմամբ սիրոյ գոյութեան: Այն մարդը, որ անտարբեր է իր ազգային լեզուի նկատմամբ, վայրենի է: Նա փնտասկար է իր բուն էութեամբ, որովհետեւ նրա անտարբեր վերաբերմունքը լեզուի նկատմամբ բացարձակ է իր ժողովրդի անցեալի, ներկայի եւ ապագայի նկատմամբ նրա ունեցած լրակատար անտարբերութեամբ»:

Իսկ Այ. Մխանթկեանի՝ կարգադրութեամբ «Սորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթիւերը 1921 թ. Յուլիի մէկէն հրատարակեց առաջնորդով «Անյետաճրգելի պահանջ» վերնագրով (հասանաբար իր՝ Այ. Մխանթկեանի գրածը), որտեղ կտրական պահանջ էր դրում Հայաստանի հիմնարկներում ներքին գործերը վարել պետական լեզուով՝ հայերէն: Յօդուածում կան նաեւ այսպիսի տողեր. «Հայաստանը Հայ աշխատանքների, Հայ ժողովրդի Պետութիւնն է: Եւ այստեղ պետական լեզուն հայերէնն է: Նա, ով չի ցանկանում այդ ըմբռնել, ով դիտարկութեամբ խուսափում է գործածել հայերէնը պետական հիմնարկութիւնների մէջ, իրապէս վարում է հակադեմոկրատիկ մի գործ: Նա, ով չի կարող համակերպուել մեր Պետութեան այդ պահանջներին, կարող է հեռանալ երկրից»:

Ի հարկէ, Հայոց լեզուի վտարումը մեր շատ հիմնարկներից, ցուցանակներից, տոմսերից, տասնեակ հազարաւոր Հայ ընտանիքներից, մենք ինքներս՝ Հայերս ենք անում, եւ ոչ ոք չի չմեղադրենք, կան յիշածս Հանրապետութիւններում ազգային լեզուն պահպանելու շատ դրական օրինակներ:

Այս կարգի իրողութիւնների վերլուծութիւնները յանդեցնում են ազգային լեզուի հարցին, որի մասին էլ մի շարք անգամ գրուեց, «Լիտ. Կաթէթա»-ում: Երբ Երեւանի շատ հիմնարկութիւններում հարցնում ենք, թէ ինչու նոյնիսկ նոյն շէնքի մի սենեակից միտք ուղարկուող գրութիւնը կամ սովորական ոտձկացուցակը հայերէն չի գրում, պատասխանում են՝ «Մեր անօրէնը հայկական կրթութիւն չունի» կամ՝ «Մեր բաժնի վարիչը հայկական կրթութիւն չունի» եւ կամ՝ «Մեր քարտուղարներն հայկական կարգը չի աւարտել» եւ այլն:

Այո՛, յիշենք Կ. Կ. Ուշինսկու յայտնի միտքը՝ լեզուի լեզուն մարդու կեանքի լեզուն է: Յայտնի է նաեւ, որ մարդու ուղեղի խօսքային, լեզուամտածողութեան կենտրոնները ժառանգական չեն, այլ ձեւաւորում են երկար ընթացքում պատմութեամբ (մայրենի) լեզուի ձեւաւորման հետ: Նայած թէ երկար յաճախած մանկապարտէզում լեզուում որ լեզուն է իշխում, գերազանցապէս որ լեզուով է երեխան մինչեւ 10-14 տարեկան հասակը ձանաչում աշխարհը սովորում ու մտածում, այդ լեզուն էլ գտնում է նաեւ մայրենի եւ քաղաքային կենտրոններում են նրա ուղեղի խօսքային կենտրոնները: Այդպէս, Ինտունգիացու խօսքային կենտրոնները կարող են լինել անգլիական, Պասքերը կամ Պրեթոնեցու՝ Քրանիական եւ այլ, նայած որն է նրանց առաջին, մտածողութեան լեզուն:

Եւ դա մեր օրերում որոշում են մանկապարտէզն ու զարգացումը: Իրաւացի էր Մ. Նալբանդեանը, երբ Հայոց լեզուի պահպանման հիմքը հայերէն զանաւարտում ունեցող՝ այսինքն՝ հայկական զարգացում էր համարում եւ որպէս կտակ իր ժողովրդին աւանդում՝ «Սուս է այն լուսատուութիւնը, որ պիտի լինի օտարի լեզուով»: Յիշենք նաեւ հայկական զարգացի հիմնական յատկութիւնները՝ երկխոս առաջին սովորում է մշտնջենաւ այրուբենը, հանրակրթական առարկաները սովորում է հայերէն, այլ լեզուներ սովորում է հայերէնի հիման վրայ (ի դէպ, եթէ այս երեք սկզբունքը պահպանում է որեւէ թերթում լեզուից, այն էլ հայկական է):

Այսօր մեր Հանրապետութիւնում տասնեակ հազարաւոր հայ երեխաներ գնում են սոց հայկական զարգացում (միայն երեւանում՝ մօտ 50 հազար), նրանք ոչ մի հանրակրթական առարկայ հայերէն չեն սովորում, իսկ Հայոց լեզուն սովորում են որպէս օտար լեզու, քիչ ժամերով, այն էլ ոչ պարտադիր (չառերն ազատուած են նաեւ այդ քիչ հայերէնից): Գիտենք, որ զարգացումը պատերն ու շէնքը

չեն, այլ՝ աշակերտները: Աշակերտը պահպանում է, զարգացնում է նաեւ, աշակերտ չկայ, զարգաց չկայ: Օրինակ, Համաշխարհային երկրորդ Պատերազմից առաջ Բաբում 76 հայկական զարգաց կար, այժմ ոչ մէկը չկայ: Ինչո՞ւ: Մենք միակ պատճառով՝ Հայերս իրենք հրատարակեցին իրենց գաւազներին հայկական զարգաց ուղարկել: Թիֆլիսում պատերազմի սկզբում կար 40 հայկական զարգաց, այժմ չորս թէ հինգն են մնացել, այն էլ լրարկի, մարդը, եւ դարձեալ միեւնոյն պտոճառով, այսինքն հայ ծնողները հրատարակում են իրենց գաւազներին հայկական կրթութիւն տալ: Նոյնպէս պատճառով փակուեցին ֆրանսուսների երկրամասի, Մայիսի, Արմաւիրի, Ռոստովի շրջակայքը եւ այլ վայրերի աւելի քան 200 հայկ. զարգացներ: Եւ նոյն պատճառը, նոյն մեքենան այսօր Երեւանում է գործում, անգամ Հայ գրողներ, Հայոց լեզուի, Հայ դրականութեան, Հայ ժողովրդի պատմութեան շատ մասնագէտներ, հայկական զարգացների ուսուցիչներ իրենց գաւազներին ոչ հայկական զարգաց են ուղարկում, էլ չեն խօսում մեր երաժիշտների, տեխնիկական գիտութիւնների ներկայացուցիչների, ինժեներների, բժիշկների եւ այլ կարգի մտաւորականների մասին, որոնք հայկական կրթութեան, Հայոց մանկապարտէզի եւ զարգացի մասին լսել անգամ չեն ուզում: Ծառ հայ ծնողներ մինչեւ 1000 ուսուցիչ կաշտը են տալիս, միայն թէ իրենց երեխան յանկարծ հայկական մանկապարտէզ ու հայկական զարգաց չլինայ: Եւ խնդրեմ, եթէ 1936 թ. շուրջ 150 հայ երեխայ էր Երեւանում յաճախում միակ ոչ հայկական զարգաց (քաղաքի 1000 բնակչին՝ մէկը), ապա 1976-ին գրանց թիւր մօտ 30 հազար էր, 81-ին՝ 39,502, 84-ին՝ 45,818, 88-ին՝ 49,500 (քաղաքի 20 բնակչին՝ մէկը):

Ինչպէս տեսնում ենք, միայն Երեւանում անցած 50 տարուայ մէջ հետեւողականօրէն աճել է ոչ հայկական զարգաց յաճախող հայագրի աշակերտների քանակը: Պարզ է, որ ոչ հայկական կրթութեան ստացած այդ հայազգիների մայրենի, առաջին լեզուն հայերէնը չէ, աւելին՝ հայերէնը նրանց մեծ մասի համար խորթ, անհաս լեզու է: Եւ նրանք, գրադեցնելով պաշտօններ, հիմնարկներից, գործարաններից վտարում են իրենց համար խորթ այդ լեզուն: Սա է փաստը, որ ամէն քաղաքային հանրապետում ենք: Եւ ստացուած է կախարական շրջանակ. ծնողները իրենց գաւազներին ուղարկում են ոչ հայկական զարգաց՝ պատճառարանելով, որ հայկական կրթութեամբ անհամը աշխատանքի չեն ընդունում, այդ գաւազներն էլ իրենց ոչ հայկական կրթութեամբ գեղավար դառնալով, աւելի են վտարում հայերէնը եւ աւելի խտրուել են պահում հայկական կրթութեամբ մարդ չընդունելու միտումը: Որտե՞ղ, ինչպէ՞ս պէտք է խախտուի այս կախարական շրջանակը:

Ոչ հայկական կրթութեամբ Հայերը Հայաստանում արդէն շատ զգալի տոկոս են կարծում, ղեկավար արտաճանների կողմից մասը նրանց ձեռքին է, դոյնեց է առանձին մի խաւ՝ իր բարձրով, արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող: Փաստե՞ր: Խնդրեմ՝ Իլլարոցների առաջ յատուկ գեանուղիներ են արտօնութիւններով, լեզուով... Այդ խաւի իր ազդեցութիւնն է գործում շրջակայքում: Օրինակ, դրա արտայայտութիւնները մէկն այն է, որ Երեւանի ոչ հայկական զարգացների նկատմամբ յատուկ կեզուէ վերաբերմունք է ցոյց տրուած, որպիսին հայկական զարգացները երազի չեն կարող:

ՓՐԱԿԱ

ԳՍԱՆԱՄԵԱԿ
ԵՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ

Փրակայի գործերը, Ղարաբաղի գա-
րունը, քան տարիներու հեռուորու-
թեամբ, Բրեժնևեհն Կորբալով նմանու-
թիւններ ունէին: Բարեբախտութիւնը
պէտք է նկատել որ «մե՛րը» արիւնալի
վարձան չունեցաւ, եթէ նոյնիսկ բառե-
րը չփոխուեցան եւ երկուքն ալ եղբա-
րացութիւնը՝ բնականոնացում էր:

Սպասուած տարեց տարի աւելացել է,
ոչ մի լուրը արդէլ չէ դրուել: Ի՞նչ յոյս
կայ, որ յաջորդ 50 տարիներն էլ նոյնը
չեն լինելու: Նման յոյսի նշաններ չեն
նկատուած: Իսկ եթէ զարգացումը նոյն
կերպ շարունակուի, ինչպէս վիճակա-
գրական հաշուումներն են ցոյց տա-
լիս, 2020 - 2030ական թուականներին Ե-
րևանում հայկական զարդոցները մարած
կը լինեն, ինչպէս որ մարել են շատ քա-
ղաքներում:

Չարմանում ես, թէ ինչպէս է քնած
խցով երեւանցի Հայր ամէն միջոց գոր-
ծաբար, որ իր երեխան տեղափոխուի ոչ
հայկական մանկապարտէզում ու դպրո-
ցում, զրկում նրան ազգային կրթութիւ-
նից, մտածելակերպից, ինչպէս որդիներ-
ը ու դուստրերի հետ հայերէն չի խոս-
ում եր ընտանիքում, մեռցնում է հայե-
րէնը, իսկ յետոյ ձեռք բարձրացնում է
ուղղուած՝ Ղարաբաղ: Կեղծաւորութեան
ինչ աստիճան:

Արդեօք կ'արժանանա՞յ մեր հայ ծնողնե-
րի խելքը, արդեօք կը հասկանա՞ն նը-
րանք, որ իրենց զաւակներին փոքրուց
հայկական կրթութիւնից, հայ լեզուա-
մբասնդութիւնից, հայութիւնից զրկե-
լով՝ սպաննում են իրենց բաժին հայե-
րէնը, իրենց ուժերը չափով մեռցնում
են 5000ամեայ մեր լեզուն, այսինքն՝ ազ-
գային ինքնասպանութիւն են գործում,
կրկին ու կրկին յիշենք՝ առանց Հայոց
լեզուի եւ հայկական դպրոցի չի կարող
լինել հայ ժողովուրդ եւ Հայաստան:

զաբին աջ ափը, կեղերոնական կոմիտէի
նոր շէնքին մէջ, Տուպչեք հասարած է
պրեզիտիոմի 11 անդամները: Հոն են՝
վարչապետը, ազգ. ձեռագրի նախագա-
հը, Ժողովին նախագահը, Մորավիայի
կուսակցապետը, չորսն ալ «Յունուար»ի
գլխի կողմնակիցներ: Յունուարին էր
որ նովոտնի կը լքէր Ա. քարտուղարի իր
պաշտօնը, որու զուտը կ'անցնէր Տուպ-
չեք, նաեւ նախագահի, ուր զինքը կը
փոխարինէր զոր. Չվոպոտա: Կը նշա-
նակուէր նոր պրեզիտիոմ մը, նպաստա-
ւոր՝ «մարդկային զիմապիծով ընկեր-
վարութեան մը»: Օրակարգն է 14-րդ
համագումարի պատրաստութիւնը - Սեպ-
տեմբեր - որ պիտի շոշափելի դարձնէ եօթը
ամիսներու իրազործումները եւ ընտրէ
պրեզիտիոմը ամբողջովին նուիրուած նոր
զազափարներուն:

Կէս դիւերին մօտ, Չերնիբը հեռաձայ-
նի կը կանչուի, երբ կը վերադառնայ,
գոյնը նետած է: Կը յայտնէ որ վարչա-
պետի Ուխտի զինեալ ուժերը Չեխոսլովաք-
իա մտած են: Պահ մը խուճապ կը ստեղծ-
ուի: Հաշիւ կ'ընեն որ երկու ժամ հար-
կուոր է մերձուոր սահմանադրուին
Փրակա հասնելու համար: Բայց շու-
տով, այլ լուրեր կը հասնին, օդակայա-
նը հասած են գրհապատ ուժեր, որոնք
մայրաքաղաքը պիտի դրանեն: Տուպչեք
պիտի փոզկի, իր ամբողջ քաղաքակա-
նութեան վերջն է: Նամակ մը ունի զըր-
պանը, ուր Բրեժնևե իրեն կը թուէ դա-
սական մեղադրանքները, բայց ոչ մէկ
ակնարկութիւն կ'ընէ ուժի միջամտու-
թեան մը մասին: Վճռապէս կը սպասեն
Ռուսները: Անոնք արդէն կը տեղափո-
ւին փողոցէ փողոց: Գործողութիւնը
չառոնց պատրաստուած է զեւսպանատան
սպասարկութեանց կողմէ, մանրամաս-
նութեամբ: Ինչ որ կը յաջորդէ կոպտո-
րէն կը կատարուի: Ռուսները որոմը կը
գատեն ցորենէն: Եւ Փրակա կ'արթն-
նայ չլսած: Ժամը 6-ին, ձայնափու-
ռը հազորդած էր լուրը, անոնք որոնք
չէին լսած, կը տեսնեն խորհրդային
հրատայեբը: Ամէն մարդ փողոց կ'իջ-
նէ, զէնքի ձայներ կը յուսին: Հինբը
անցեալը կը յիշեն: 1939-ի գարնան, Գեր-
մանացիք կը մտնէին: Երիտասարդները
յիշատակներ չունին, բայց այդ օրը
անձնապէս ազուած են: Ամբողջ օրը,
շուարած, յուսահատ կը յարձակին խոր-
հրդային հրատայեբու վրայ: Ռուսե-
րէն սորված են դպրոցը, նոյն հարցում-
ները կ'ընեն: «Ինչո՞ւ մեր երկիրը մը-
տաք: Ի՞նչ իրաւունքով: Ո՞վ ձեզի հոս
կանչեց: Ո՞ր կը տեսնէք հակայնդա-
փոխականներ»: Անկարելի զրոյց մըն է:

խորհրդային զինուորները բանէ լուր
չունին, շատերը չեն գիտեր իսկ թէ ո՞ւր
են (նոյնը չեղա՞ւ Երեւան...): Ուրիշներ
կը խորհին թէ արեւմտեան սահմաններուն
մօտ ուղարկուածներու եկած են, զեռ կան
որ կը կարծեն թէ եկած են Չեխերը փըր-
կերու արեւմտեան Գերմանացիներու յար-
ձակման զէմ:

Չեխերը պատերազմիկ չեն, երեք ու
կէս դարերու երկայնքին, 23 տարի միայն
ազատութիւն վայելած են: Մնացեալը

կրաւորական զիմադրութիւն մըն է, զոր
կը խորհրդանշէ «բալ գիտուոր Շվէյկը»,
որ չեն գիտեր թէ սառչ մըն էր թէ ոչ
անձեան զիմադրական մը:

Մինչ կը տեսնեն օտար զօրքերու ներ-
խուժումը, Չեխերը կ'իմանան թէ իրենց
զեկավարները ձերբակալուած են, սար-
ուած անորոշ ուղղութեամբ, թերեւ՝
զիմադրականութեամբ: Տուպչեք անհետա-
ցած, «սուսնց հօր այս ժողովուրդը» պի-
տի կուտի իր ձեռով, Շվէյկի ձեռով, ա-
ռանց զէնքի, յանուն բացակայ կառա-
վարութեան մը, որ թէկուզ իր ուզածը
չէր, բայց եւ այնպէս կարգն ու ազա-
տութիւնը կը ներկայացնէր:

Ռուսներն ալ սխալած են: Երկիրը դա-
ւելը չի բուեր հակակշռելու համար մե-
տիաները: Մամուլը կը շարունակէ, այն-
պէս ինչպէս թէ բան մը չէ պատահած եւ
երբ խորհրդային սպայակոյտը կ'որոշէ
միջամտել, լրագրողներն ալ զազանի զոր-
ծունէութեան դաշտը կ'անցնին: 48 ժամ-
ուան մէջ, «առանց անունի երկիրը» մը կը
վերածեն Չեխոսլովաքիան, փողոցնե-
րու, կայարաններու, ճամբաներու ցու-
ցատախտակները կ'անհետանան: «Ազատ
Փրակայի ձայնափուռը» կը յայտարա-
րէ. «Մենք գիտենք թէ ո՞ւր ենք, սրի-
կաներու խմբակը պէտք չունի զիտնալու»: Պատերու
վրայ հանրազօրը կը վեր-
տան. «Լեւին, արթնցի, Բրեժնևե
խենթեցրէ», ուրիշ մը կը հարցրէ որ
«12 հակալեզուփոխականներ ծնան» Փրա-
կայի մէկ մայրանոցը: Չեխերու բերա-
նը այլեւս ուս բառը փոխարինած է
խորհրդայինը, ինչ որ թոյլ կու տայ եւ-
թը տարու մանչուկին սա պատմութիւնը
պատմել: Փրոֆէսօրի այս սոյն մեծ-
ցած է «մեծ եղբոր» սիրոյն մէջ: Ամէն
կողմ կը լսէ որ Ռուսերը յարձակած են
Չեխոսլովաքիոյ վրայ: Իրիկունը, հարց
կու տայ հօրը՝ «Ինչո՞ւ չեն ըսեր խոր-
հրդային մեր բարեկամներուն որ դուք
չպրտեն սա Ռուսերը»:

500 հազար զինուորական զրուած են
փողոցիկ երկիրը, այսինքն՝ մէկ զինուոր
28 բնակիչի համար, ներառեալ կին, ծե-
րունի եւ երախայ: Ժողովուրդին հետ
չփոմները չեն բարեխառուիր սակայն:
Մոսկուայի մէջ, չէիս զեկավարները երեք
լուսմբի բաժնուած են: Կան «հրեբը»
զլխաւորութեամբ զօր. Չվոպոտայի, ա-
պա՝ «ամբաստանեալները»՝ Տուպչեք,
Չերնիք, հուսկ՝ արգելափակուածը՝ Գրի-
կըլ, որ վերջին պահուն կը փրկուի իր
ընկերներուն շնորհիւ եւ կրնայ Փրա-
կա վերադառնալ: Բանակցութիւնները 5
օր տեւած են: Դեկավարները կը վերա-
դառնան Օդ. 27-ին, համակերպած: Ժո-
ղովուրդը անմիջապէս չի հասկնար: Դեռ
կը բացազանչէ «կեցցէ Տուպչեք, կեցցէ՛
Չվոպոտա»: Բանի մը օր ետք ամէն բան
կը պարզուի, բնականոնացման չըջանը
սկսած է, ամէն ինչ տեղը կու գայ, փո-
ղոց, կայարան, ցուցատախտակ իրենց ա-
նունները կը վերադառնեն: Կարգն ու կա-
նոնը վերահաստատուած է: Երազը վեր-
ջացած է: Աշուն է:

Թ. Ա. Թ.

ԳՍՂՈՒԹԻ
ԳՍՂՈՒԹ

ՀԱՆՔՈՒ Ազգ. Բարէն Եփփէ ճեմարա-
նին վկայականաց բաշխումի հանդէսը
տեղի ունեցած է Յունիս 19-ին, վար-
ժարանի բակին մէջ: Ներկայ գտնուած
են Հալպայի կրթական տնօրէնը, թեմի
ատաճորդին փոխարէն Նորայր Ծ. վրդ.
Ալըրեան, ծնողներ, բարեկամներ, մօտ
երկու հազար հոգինոց բաղմութիւն մը:
Գեղարուեստական յայտարէն ետք 37րդ
սերունդին ուղերձը կարդայցած է Գրիգոր
ձէվէլէկեան: Ապա ձեռարանի տնօրէնը
Անդրանիկ Սաչատուրեան ներկայացու-
ցած է տարեկան տեղեկագիրը: ձեմա-
րանը ներկայիս ունի միջնակարգ եւ երկ-
րորդական զոյգ բաժիններ, 1150 աշա-
կերաներ, 34 դասարան եւ 112 ուսու-
ցիչէ:

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Համազգայինին 8-րդ պատ-
գամաւորական ժողովը գումարուած է
Յունիս 30 եւ 31 թուականներուն, եօթը
մասնաճիւղերէ 37 պատգամաւորներով.
տրպէս կեդր. վարչութեան ներկայա-
ցուցիչը մասնակցած է Կարպիս Հարպոյ-
եան: Լիրանանի չըջ. վարչութեան ա-
տեկապետ Գ. Շահինեանի բացման խօս-
քէն ետք, ըստ օրակարգի քննարկուած է
Լիրանանի Համազգայինին գործունէու-
թիւնը: Գնահատուած է յատկապէս Լ.
Շանթ մշակութային կեղերոնին կառու-
ցումը ուր ետուն գործունէութիւն մը կը
տանին Բարեզ Կանաչեան երաժշտանոցն
ու թորոս Ռոսլին կերպարուեստի ախա-
ղեմիան: Մասնաւոր խանդավառութիւն
ստեղծած է այն լուրը թէ վերականգնած
է ու աշխատանքի լծուած Գասպար Ի-
փէկեան թատերախումբը: Պատգամաւոր-
ական ժողովի աւարտին նոր վարչու-
թեան ընտրութիւն կատարուած է:

**

ՄԵՆԶԵԹԸՆԻ Փրինսիփըն զլապին մէջ
Յունիս 15-ին, Հ.Բ.Ը. Միութեան կողմէ
ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է
ի պատիւ լրագրող հին եւ նոր զէմքերու,
որոնք պաշտօն կը վարեն ամերիկեան
թերթերու մէջ: Օրուան հանդիսավար-
ներէն Տորիս Բրոս շեշուած է թէ Ղարա-
բաղեան զէպերը ցոյց տուած են ապա-
հով ըլլալու անբաժեկառութիւնը, թէ
լրասփիւռներ ճիշդ ու կատարեալ ձե-
ւով կ'արձագանգեն մեր լրատուութիւն-
ներուն:

ԶՀՐԱՏԱՐԱՎՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉՆԵ ՎԵՐԱՄԱՐՉՈՒԻՐ

լու, այլեւ... հարկադիր համակերպու-
թեան վրայ: 50ական թուականների ըս-
կըզբին ես զբաղուած էի սիլվիֆեան աշ-
խատանքից էլ դժուարին գործով. աշ-
խատում էի... ձայն փոխել: Իմ առա-
ջին գրքոյիը («Անմահները հրամայում
են»), որ լոյս տեսաւ 1948-ին, համեմա-
տաբար պակաս ազմուկ յարուցեց, քան
ստալին բանաստեղծութիւններս մամու-
լում: Բայց երկրորդ գրքի հարցը հասաւ
անլուծելիութեան: Չափածոյ պիտուած
յանգաւորուած ռեպորտաժը, պատմո-
ղական - նկարազարկան ոտանաւորը դը-
րաւել էին ոչ միայն գրական շուկան,
այլեւ զարձեղ գրական քաղաքականու-
թեան վարիչը: Ու ես էլ փորձեցի գրել
մի չափածոյ վիպակ, որ նախապէս կոչ-
ուած էր, «Գո՞մ, թէ պալատ»: «Ազրոքա-
ղաքներ» կատարելու անտանաւորը է-
ին: Իմ ձեռագրերն ծանօթացողները սար-
սափեցին. չէ՞ որ վերնազիրն իսկ զէմ էր
«զլխաւոր գծին»: Բայց քանի որ նրանք
չահազրդուած էին այդ պոմի հրա-
տարակամար, ապա ինձ ստիպեցին չորս
անգամ վերամշակել: Ես արդէն տեսնում
էի, որ մտքի թերթերուն չարքի, բայց
ստացուել էր այն անկեղծու պէս, երբ
արջի հետ ախամայ մենամարտողին ա-
սում են «Արջին բաց թող ու փախիր»,
իսկ նա խեղճ-խեղճ պատասխանում է.
«Ես թողնում եմ, բայց արջը բաց չի թող-
նում»:

(Շար. 6)

ԱՆՅԵԱԼԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱԾ
ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

Սեխական կարծիք ունենալը հասա-
տարուել էր հերետիկոսութեան: Չէր կա-
րել ունենալ նոյնիսկ սեփական բառա-
պաշար. համանիշներն իրձից ընդունե-
լէ էր միայն մէկը՝ այն, որ մաշուած էր
լրագրերի մէջ: Հարիւրաւոր բառերի ու
զարձուածքների վրայ գրուած էր թապու,
ապը թում նաեւ «ես»ի՝ էր բոլոր հոլո-
վածներով:

Բախտաւորութիւնը հազար ու մի ձե-
ւերով է գրեւորուած: Բայց դրանց մէջ
լրագրոյնը ըստ իս, ճիշդ սերունդն է:
Մարդիկ միշտ գոհ են իրենց խելքից եւ
զոգո՞հ իրենց բախտից: Թող նոյն մար-
դիկ ինձ արատոց բացատրութիւն համար-
են. ես գոհ եմ իմ բախտից: Ես, ինչպէս
երևում է, ճիշդ էի սերունդ: Սկսած
1942-ից, այսինքն՝ իմ գիտակցական
կեանքի սեմից, ես կեանքին ու աշխար-
հին նայում էի այնպէս, ինչը յետագա-
յում (20-րդ համագումարի որոշումնե-

րով) դարձաւ համընդհանուր կանոն մեր
կեանքի ու երկրի համար: Ծնորհիւ այս
բանի էլ, իմ շատ զբաղիցների համեմա-
տութեամբ, ես կարողացայ խուսափել
շատ մեղքերից: Մեղքերից, բայց ոչ
զժարխաւորութիւնից: Իմ կեանքի լուսագոյն
տասնամեակը անցաւ ինքնամաքուման
մէջ. ամէն ինչ գնաց երկու բանի վրայ:
Նախ՝ զիմանալու: Դիմացայ, բայց ինչ
զնով: Իմ տանը տարուայ աշխատանքը
մնաց ու մնում է զգրոցում. իր ժամանա-
կին՝ չէր կարելի իսկ հիմա չարքի: Այդ
տարիներին ես հասկացայ, որ մի բան
մտածել եւ այլ բան ստելը անբարոյակա-
նութեան վատթարագոյն տեսակն է,
ինչպէս որ հարկադրաբար սիրելն էլ
վատթարագոյն շնականութիւնն է: Ես
այն ժամանակի չզրիտէի, որ կուսկուտի
ցեղի շնորհների համար սպրանք կամ
զբամ պարտք վերցնելը հաւասարազօր է
խայտատակութեան: Պարտք վերցնողը
զբաւ է դնում իր անունը եւ մինչեւ վե-
րազարձելը մնում է անանուն: Մանթի-
ները նրան հանդիպելիս բարեւում են
ձեռքի արհամարհական թափահարմամբ
կամ արհամարհական կանչով: Բազմա-
տեսակ կարիքների մէջ՝ ես գերադասեցի
«պարտք չվերցնել», որովհետեւ արուես-
տագէտն իր անունը պիտի թանկ գնա-
հատի իր կեանքից էլ առաւել: Ես տես-
նում էի, որ իմ չըջապատում, կուսկու-
տի ցեղի վերոյիշեալ սովորոյթին հակա-
ռակ, «պարտք վերցնողները» իրենց ա-

նունը ոչ միայն դրաւ չեն դնում ու մնում
անանուն, այլեւ ընդհակառակն, դրանով
իսկ մեծ անուն են հանում: Բայց ես զի-
տէի, որ դա անցողիկ է: Ես գիտէի, որ
լեւոմոնտովեան «Ժամանակուոր» համար
չարքի չարշարունակը խօսքը որքան սիրոյ
մասին է, կրկնակի՝ արուեստի: Ես հաս-
կացել էի, որ ժամանակը արուեստի հա-
մար պիտի բարի հայր լինի եւ ոչ թէ բոխ
ամուսին... Առա՞ծն ասում է, որ «եթէ
ժամանակը սրտովը չէ, դու ժամանակի
սրտովն եղիր»: Այս առածի մէկ ուրիշ ա-
րեւնակիցն էլ ձայնակցում է, թէ «Որ-
տեղ հայ՝ այնտեղ կայ»: Եթէ սրանք ու-
ղեցոյց կարող են լինել նոյնիսկ ամէն
մարդու համար, ապա ոչ արուեստագէ-
տի: Եւ արուեստագէտ է եղել այն Երբա-
յեցին, որ չըջացել է. «Ոչ միայն հացիւ
կեցցէ»... Եւ արուեստագէտ կը լինի
նա, ով կը հասկանայ, որ ըմբռնել չի
նշանակում ընդունել եւ որ զղիբը միշտ
սկսում է շուկից, ուստի եւ պիտի ա-
կանջալուր լինի ժամանակի շուկին ա-
ւելի, քան զղիբին...
Այս է, որ կուտում է զիմանալ: Բայց
մարդը ժայռ չէ, այս զէպուած զիմանալն
էլ որեւէ արքէք չէր ունենայ: Մարդու
լուսագոյն ընտրուածը, ըստ իս, Փասքա-
լին է, որ մարդուն զիւրաթեք եղէզնի
հետ է համեմատում. եղէզնի, բայց «մը-
տածո՞ղ եղէզնի»:
Անս թէ ինչու իմ կեանքի լուսագոյն
տասնամեակը գնաց ոչ միայն զիմանա-

(Շար. Ա. Էջէն)

Համար յանձնարարութեան պատճառներն ու պայմանները:

Հ. - Ինձի քանի մը անգամ վիճակած է, մինչեւ փետրուարեան ողբերգական իրադարձութիւնները, գտնուիլ Սուվգայիք: 200 հազարոց քաղաք մեծ, անխնայ աւանի սպառարանին կը ձգէ: Կը պարգուի որ հոն ամբողջովին անուշադրութեան մատնուած էին ընկերա - տնտեսական շատ հարցեր: Առաւօտէն մինչեւ գիշեր փողոցներու տէրերը երախտներն էին, որոնք իրենց անգուսպ եռանդը գործադրելու միջոցներ կը փնտռէին: Խրժուժութիւններու ընթացքին իրադարձութիւններու մէջ նետուած էին նոյնիսկ զեռահասները, որոնք իրենց տարիքով զատի ենթակայ չեն: Ձեր կարծիքով, արդեօ՞ք քաղաքին այս վիճակը անկարգութիւններու պատճառ չդարձաւ, իսկ Լ.Ի.Մ. իրադարձութիւնները՝ բռնկեցող զան:

Պ. - Այո, իսկապէս Սուվգայիքիներու դժգոհութեան համար բաւական պատճառներ կուտակուած էին. քաղաքը մեծ նեղութիւն ունի բնակարանի: Այս պատճառներով սկսած էր արագօրէն զարգանալ տարական յարմարութիւններէ զուրկ ինքնազուլու շինարարութիւնը: Մարդկային արժանապատուութեան համար ստորնացուցիչ այդպիսի պայմաններու մէջ մարդիկ ոչ թէ միայն ժամանակաւ կերպով կ'ապրէին, այլ հոն կ'անցնէր անոնց ամբողջ կեանքը: Սուվգայիքիներուն արդարացի զայրոյթ կը պատճառէ քաղաքին բնապահական իրազրութիւնը: Սուվգայիքի մթնոլորտի ապակառնութիւնը անչափ բարձր է թոյլատրելի բոլոր սահմաններէն: Մարդիկ իրաւացի կերպով ստոր կը վերադրեն շատ մը հիւանդութիւններու տարածման պատճառները: Անտարակոյս այս բոլորը չէր կրնար չանբարձրաճառ մարդոց արամազրութեան վրայ եւ պատրուակներէն մէկը եղաւ որ մարդիկ փողոց իջնեն: Իսկ հոն արդէն կը դործէին հրահրիչները, որոնք ազգայնական լոզունգները կ'օգտագործէին ջարդի, կողոպտանքներու, սպանութիւններու կոչերուն համար:

Հ. - Կը մտաւորով այն հանգամանքը

որ կուտակեցաւ, յորի. մարմինները ըստ էութեան կորսնցուցած էին վերահրկողութիւնը տեղի ունեցած իրադարձութիւններու նկատմամբ: Ինչո՞ւ, իրենց հեղինակութիւնը՞ կը պակսէր: Այդ օրերուն իրենց բարձրութեան վրայ չըզտնուեցան նաեւ քաղաքային, հանրապետական քաղաքագործի աշխատողները: Անոնք նոյնպէս ի գորու չեղան հրահրիչները կարգի հրաւիրելու: Իսկ յետոյ, ի հարկէ նաեւ մայրեցեան ամբողջը: Կու՞մ ի՞նչ կը գնահատէք այդ ամէնը:

Պ. - Սուվգայիքի համար ողբերգական օրերուն Հանրապետութեան եւ քաղաքի կուտակեցաւ, խորհրդային աշխատողներու վարքի զնահատականը արուած է Ադրբեջանի կոմկուսի կենտրոնին կողմէ: Կուտակեցութեան Սուվգայիքի քաղկոմի Ա. քարտուղար Մուսիմզատէն պաշտօնէն հանուած է ու կուտակեցութեան շարքերէն հեռացուած: Անգործութեան, անձեռնդրելու, անճարակութեան համար կուտակեցական կարգապահական խիստ պատասխանատուութեան ենթարկուած են կուտակեցութեան քաղկոմի եւ քաղաքի կոմի, նաեւ ուրիշ պատասխանատու աշխատողներ:

Կու՞ք իրաւացի էք. քաղաքագործի աշխատողները իրենց բարձրութեան վրայ չգտնուեցան: Անոնք չկրցան գործնական միջոցներով մեթոտներու ձեռնարկել արտակարգ պայմաններու մէջ կարգ ու կանոն հաստատելու եւ քաղաքայիններու ապահովութիւնը պաշտպանելու համար: Կարելի է ուղղակի ըսել որ անոնց մէկ մասը անհոգի վերաբերմունք ցուցաբերեց գծախտութեան մէջ ինչպէս մարդոց ճակատագրին նկատմամբ: Միայն թոյլ. Միութեան ներքին գործերու Նախարարութեան վճարական միջամտութեան յետոյ գործի գրուեցան լրացուցիչ ուժեր: Անկարգութիւնները կասեցնելու համար հարկ եղաւ թոյլ. Միութեան զօրքերու եւ ներքին Նախարարութեան ներքին զօրքերու ստորարժանումներ մտցնել քաղաք: Ինչպէս արդէն հազարուած է, խորհրդային դատախազութիւնը ստիպուած էր դատական հետապնդումի ձեռնարկել քաղաքագործի այն աշխատողներու նկատմամբ, որոնք անբարեխղճօրէն կատարած էին իրենց պարտականութիւնը: Քննութիւն կը կատարուի:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապույտ թաւի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը, կազմակերպած է շարժական կարգի ցուցադրութիւն մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կապույտ թաւի Պոմոնի - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարտի 15-օրը Սուվգայի մասնաճիւղին երգահանդէսը՝ ՆՈՅՄԲԵՐ 12-ին, ԺԱՄԸ 21-ին Փայլ տէ Գոմիկի - յաշտակի՝ ՓՈԼ ՊԱՂՏԱՍԻՆԱՆ

Կապույտ թաւի Լիոնի Արարս մասնաճիւղի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 22-ին, Հօթել Թէմիսիսի սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յրանաճապ Կապույտ թաւի Լիոնի Արարս մասնաճիւղը կազմակերպած է ցերեկուան ճաշ մը, Սեպտեմբեր 4, Կիրակի օր, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ, Լիւրանէն Լիոն ժամանող երախտներուն համար, որոնք, Փ. Կ. թաւի օղակոխութեան Կայանին երրորդ կեցութեան շրջանը բոլորելէ յետոյ, կը հիւրասիրուին շրջանիս Կապույտ թաւի Լիոնիներուն կողմէ:

Ընտիր ճաշացուցակ եւ գեղարուեստական ճոխ յայտագրի մը առթիւ՝ առիթը կը արուի ծանօթանալու 11 հիւր երախտներուն եւ անոնց վարչին հետ:

Ուստի, փութացէք այժմէն իսկ ապահովել ձեր սեղանները, մինչեւ Օգոս. 31, Չորեքշաբթի իրիկուն, հեռաձայնով՝ ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ 78. 75. 90. 30 կամ 78. 84. 07. 96 թիւերուն: Ճաշագին՝ 100 Ֆր.:

ՄԱՐՏԵՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue St.Bazile - 13001 Marseille

Մարտի 11 Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Օգոստոս 1-էն 31:

RENTREE 1988-1989 M. C. A. LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

- 11 années d'activités permanentes sans discontinuer;
- Animation - Eveil - Enseignement Création;
- Danse - Expression - Musique Langue arménienne - Civilisation;
- Un corps enseignant spécialisé;
- Une pédagogie contemporaine; pour une culture identitaire et une arménité active;

REPRISE DES ACTIVITES Mercredi 5 Octobre 1988 Inscriptions Samedis 17 et 24 Septembre 1er Octobre

M.C.A. - 9, rue de Madrid Tél. : 43. 76. 55. 89

- Հ. Բ. Ը. Մ. - ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը այսու կը հրահրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 75-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱՅՄԻ ՆՈՅՄԵՐ 12, 1988, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 30 Progress Court, Scarborough, Ontario, Canada.

Ներկայ 75-րդ Ընդհանուր Ժողովին համար արուած միակ հրահրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերադիւրեւ թրուակներու եւ վարչին եւ կամ ամէնէն ուղի մինչեւ Հոկտեմբեր 12, 1988 իրենց փոխանորդագրերը, - ըստ հարկին գործադրուած եւ վաւերացուած Հիմնական Կանոնագրի արամազրութեանց համաձայն, - յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովի Ատենապարտին, հետեւեալ հասցեով. -

Armenian General Benevolent Union Central Board of Directors 585 Saddle River Road Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

- 1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1987 տարեշրջանի Միութեան ընդհանուր տեղեկագրին:
  - 2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1987 տարեշրջանի Միութեան ընդհանուր հաշուետուութեան:
  - 3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:
  - 4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Ցանձնախումբի:
  - 5.- Քննարկում Միութեան Հիմնական Կանոնագրին բարեփոխութիւններուն՝ առաջարկուած Կեդրոնական Վարչական Ժողովին:
  - 6.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:
  - 7.- Գնահատանքի բանաձեւեր:
- Ի դիմաց կեդր. վարչ. ժողովի Պ. ՍԵԳՐԱԿԵԱՆՆ Լ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆՆ Ատենապարտի Նախագահ
- Յուլիս 15, 1988 Սեղ Պրուէ, Ն. Ճ.
- Ծանօթ. - Կը խնդրուի իրաւասու անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամ մը:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԷՐ, ԹՈՒՌՑԻԿ, ՏՈՍՍ ԿԱՍ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ՉԱՆԱՉԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՍԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
---	---

« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱՒԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ
--	---

Խնամուած աշխատակի — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» - 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԳԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՍԿԻՋԲԷՆ Ի ՎԵՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով՝ 90 Ֆր. 90

ԴԻՄԵԼ --

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ «ՅԱՌԱՋ»

Ա. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՕՐԵՐԷՆ

Յիրուցան նօթերը դորս գրի կ'առնեմ, ո՛չ յուշագրութիւններ են, ոչ ալ օրագրութիւններ: Ե՛լ վերջիշումներ զանազան անցքերու եւ դէմքերու, կապուած իրարու միայն բարակ շղթայի մը օղակներով:

Մեր ընտանիքի երրորդ սերունդի, քերթի թոռան Կարօ-Հայկ Սասունիի թեւազրուածութեամբ է որ կը փորձեմ վերահասարակ յիշողութեանս պատասխանելը: Կարօ-Հայկը ծնած եւ մեծցած ըլլալով Միացեալ Նահանգներ, երբ Վենետիկի ամառանային դասընթացքէն ետք Փարիզ եկաւ եւ տեսայ զինք, ինչ որ կը պատմէի հինէն ու նորէն կ'ըսէր, գրի ա՛ռ այս ըսածներդ:

Ա. Աշխարհամարտը սկսած էր, սակայն թուրքիա չէր մասնակցեր տակաւին, թէեւ ամէն բան ցոյց կու տար որ անխուսափելի էր անոր մասնակցութիւնը: Ծամբաները բաց էին դեռ եւ այն Հայերը որոնք միջոցները ունէին եւ ի վիճակի էին, մեկնեցան Պոլսէն դէպի Պուշկարիա եւ մտաւոր երկիրներ:

Գրագիտուհի Չապէլ Եսայանի հետ եւ միեւնոյն շոգեկառքով ճամբայ ելան դէպի Պուշկարիա խումբ մը կիներ եւ օրինորդներ: Կիները այրիներն էին 1915 Ապրիլ 24-ին ձերբակալուած եւ զոհուած հայ մտաւորակներու - զբաղիտուհի Պերճուհի Բարսեղեան (այրին Սարգիսի որ զոհ գացած էր Վանի մէջ) իր փոքրիկ տղուն Արմիկի եւ քոյ՛՛ Օր. Գեղեցիկ Պարսիպանեանի հետ, Տիկին Հոլոս Սէրէնիլեան (այրին երեսփոխան Վարդգէսի) իր զաւակներով, Ռուբէն Չարգարեանի այրին իր զաւակներով: Օրինորդներ Գեղուհի Յովհաննէսեան, քոյրը Չապէլ Եսայանի, աղջիկը Սօֆիան, զարմուհին՝ Արաքսի Երիւնեան նաեւ քոյրս Հռիփսիմէ - Լէօյա Մեծատուրեան:

Ես պիտի մեկնէի յաջորդ օրը ուրիշ ընտանիքի մը հետ եթէ նոյն օրը դէպի Պուշկարիա մեկնող երկաթուղիի ճամբան փակած չըլլային թուրքերը, որով թուրք միասին կայսրանէն տուն դարձանք:

Ուրախ եղայ որ չյաջողեցաւ մեկնելըս, գրովհետեւ մնալով օգտակար եղայ թէ՛ ծնողքիս եւ թէ՛ ուրիշներու:

Այդ օրերուն գրեթէ այր մարդ մնացած չէր Պոլիս, այն քիչերն ալ որ կային կամ փախստականներ էին եւ կամ օտարահպատակներ: Թէեւ բազմաթիւ օտարահպատակներ ալ արտորուցան միջնէն Անգարա կամ Գոնիա, բայց անոնք վերադարձան պատերազմը լրանալէն ետք:

Պոլիս մնացած այն քանի մը հայ օտարահպատակները որոնք չէին արտորուած, զաղտորէին կազմակերպուեցան օգնութեան հասնելու փախստականներուն եւ բանտարկեալներուն եւայլն:

Քանի մը տեսակ փախստականներ կային, պանդոկներու եւ խաներու մէջ բրնձիկող պանդոկներ, որոնք ապաստան գտած էին ազգակիցներուն կամ ուրիշ տուններու մէջ եւ կամ վարձած էին տուններ մը ձեռնարկելու ընտելու, նաեւ քանի մը մտաւորականներ որոնք տունը զանուած չեն երբ ոստիկանները գացած են զանոնք ձերբակալելու, եւ դեռ թուրքերն ձանկը ինչպէ՛ զուշացողներ: Այս օրերը կատակով կը կոչէին «թաւան թապուտու»ներ:

Երբեմն յանձնարարութիւնները կը կատարէի օգնութեան Մարմինն, որուն գլխավորներէն մէկն էր Օննիկ Չօկիլերեան, եղբայրը՝ գրագէտ Տիգրան Չօկիլերեանի որ Ապրիլ 24-ին ձերբակալուած, աքաղաղուած եւ անհետացած էր:

Օննիկ կը բնակէր եւ կ'աշխատէր իրրեւ այրերու զերծակ փապուղիի Բերայի կողմի վրայի մեծ շէնքին մէջ: Երկար տարիներ Մ. Նահանգներ բնակած ըլլալով, պէտք է ամերիկահպատակ ըլլար: Չեմ դիտար թէ ինչ եղաւ ճակատագիրը այս ագնիւ եւ քաջ երիտասարդին: Աքսորեցի՞ն գայն թուրքերը թէ վերադարձաւ Միացեալ Նահանգներ:

Կիներուն եւ օրինորդներուն Պուշկարիա հասնելուն լուրը ստացանք: Քանի մը օր ետք քրոջմէս նամակ մը, ուր կ'ըսէր թէ տիկին Չապէլ Եսայան կը խնդրէ որ երթաւ իրենց տունը իճատիկ (Սիլիւտարի մէկ թաղը) եւ ըսես իր մօրը որ յանձնէ իր փոքրիկ տղան՝ այն անձերուն

որոնք պիտի երթան առնեն զայն եւ զըրկեն իրեն:

Գացի, պատմեցի նամակին բովանդակութիւնը, շատ լաւ, ըսաւ: Իսկ չորս - հինգ տարեկան Հրանդիկ ներս դուրս կը մտնէր կ'ելլէր գլուխը նոր կազապարուած սեւ ծոպով կարմիր ֆէս մը դրած: Խնդալով, աս ինչ ֆէս է, ըսի: Մեծերու գլուխը տեսնելով փափաքեցաւ ունենալ, ըսաւ, մեծ մայրիկը:

Նախքան Իճատիկ փոխադրուելը, Եսայան ընտանիքը կը բնակէր Սէլամուրդի (Սիլիւտարի մէկ թաղը) Սիլիւտարի մասը, ուր կար շատ ընդարձակ բանջարանոց մը:

Մենք կը բնակէինք Սիլիւտարի պարտեզներուն միւս ծայրը, եօթը քարուկիւր շէնքերուն առաջինը, ծովահայտաց, որ կ'ընդգրկէր Պոլսոյ եւրոպական մասին գրեթէ ամբողջ տեսարանը: Իսկ եօթներորդը կը բնակէր Սարիմ Մաքսուտեանի եւ Գրիգոր Վահանի ընտանիքը: Սիլիւտարի բանջարանոցը մօտ կէս քիլոմետր տարածութիւն ունէր. ազաւարուած կերպով Ձիւթփոս կը կոչէին: Ընտիր եւ համեղ բանջարեղէնը դորս կը մշակէին, Ասնաուտները կը կոչէին «չէքեր դուրս» բանջարեղէն: «Սիլիւտարի պարտեզները» անունով գիրք մը դրած է Չ. Եսայանը:

Գէպի Պուշկարիա մեկնած Չապէլ Եսայանի խումբը երկու ամիս ագնուօրէն հիւրասիրուելէ ետք տեղույն հայ բնակիչներուն կողմէ, մեկնէր է Երեւան եւ Թիֆլիս:

Թուրքերը արդէն սկսեցին մասնակցել պատերազմին:

Պոլիսը պարտուած հայ մտաւորականներէ, իրենք կըթարան բաց էին նախակըրթարաններ, իսկ բարձրագոյն զբարոցներու աշակերտութիւնը կ'ամփոփուէր քանի մը բաց մնացած զարոցներու մէջ ուսուցիչի պակասի հետեւանքով:

Հայկական գաւառներէ հասած սարսըտազդեցիկ տեղահանութեան լուրերը կը փշաքայէին մարմինդ, անգամալուծելով հոգիդ: Չգալ որ անգոր ես ազգային հասարակարգի տուր, տառապանք է անդերազանցելի: Ատեն ատեն լուր կը տարածուէր թէ գաւառներէն ետք կարգը պիտի գար Պոլսոյ Հայերուն:

Պոլսոյ Հայերուն կեանքն ալ կարելի չէր կեանք կոչել, տեսական վախի մէջ, կիսաքողջ (սեւ շուկան մեզի անձնօթ էր): Իրբեւ անունը բաժնեկալով հացի պէս բան մը, որու մէջէն ամէն բան կ'ելլէր, աւելի չիւզեր, կուտեր, որ պալուսթա կը կոչէին, մարդ գլուխ քանի մը զետնախնձոր, շարթթը մէկ անգամ ձեռքի կառքով երբ խամար ձուկ ծախող կ'ընէր կ'անցնէր, ամառիկները դուրս կը վազէին խամսին եկաւ ըսելով, որուն վաճառքը ազատ էր: Երգ մըն ալ շինած էին խամսիի մասին:

Մօրս զարմիկը Արմենակ Բերայի իր թաքստոցէն երբեմն մեզի կու գար ապաստանելու իրենք փախստական, ծնողքը տեղահանուած ըլլալով Սեբաստիայէն: Օր մըն ալ զինուորական հագուստով մը եկաւ, թէ գաւառ պիտի մեկնի ծնողքը փնտրելու: Մտիկ չըբաւ մօրս խօսքերը, թէ անխոհեմութիւն է: Ո՛չ ըսաւ, եւ մեկնեցաւ: Մտողքը փնտրուած առարկութեան աւելի յետին նպատակ մը կը հետապնդէ եղբր: Իրեն պէս քանի մը մտածողներու հետ սորոշեր են երթալ միայնակ հերոս Մուրաթի կուռուղ խումբին (Տիկին Չապէլ Եսայանի գրքոյի մը գրած է որուն տուն տուած է Մուրաթ, իրեն թերթօս տպուած «Յառաջ» մէջ):

Արմենակի խումբը ճամբայ կ'ելլէ եղբր գիշերները քայլով եւ ցերեկները քարայրներու մէջ գիշերելով: Օր մըն ալ կը գիտցուի թաքստոցը թուրքերու կողմէ, որոնք քարայրի բերանէն մուտ տալով խեղդամահ կ'ընեն բոլորը: Այս է զրոյցը անոնց վախճանի մասին:

Արմենակ փոքր եղբայրն էր Վահան Մեծատուրեանի: Յանդուգն, խիզախ եւ ազգանուէր երեք Վահանները անունով ճանչցուած են Սեբաստիոյ շրջանին մէջ - Վահան Մեծատուրեան, Վահան Հիւսեան (Շապիւր Գարահիւսարի հերոսամարտի կազմակերպիչներէն եւ կուռուղիներէն), Վահան Վարդանեան (զաւակ Անրաստիոյ յայտնի ընտանիքի): «Յառաջ»ի

ՄԻՆԱՍ ԱՌԵՏԻՍԵԱՆԻ ԾՆՆԻՅԱՆ

60ԱՄԵԱԿ

ԱՆԱԻՍՐՏ ԴԻՄԱՆԿԱՐ

Ամէնից զարմանալին ու բնորոշը ոչ միայն եւ ոչ այնքան մեր ժողովրդի ծոցից դուրս եկած տաղանդներն առատութիւնն է, ինչքան նրանց... անհատնելութիւնը:

Ամէն անգամ, որեւէ մեծ աղետից կամ մեր օրեւ Հայոց մեծ մահից յետոյ, թրուած է, թէ որբացանք, այլեւս Հայ ու Հայոց մեծ չի մնացել, եւ սա մեր «վերջին պօստն» է, վերջին երաժիշտը, նկարիչը...

Սակայն...

Դեռ չէր չորացել թուրք բարբարոսներէ ձեռքով թափուած Վարուժանի եւ Սիւսանի յարուածը եւ... արդէն չողջուած էր Եղիշէ Չարենցի բանաստեղծական շքեղ ծիսածանը:

Դեռ նոր էինք հոգին յանձնում սուրբ Կոմիտասի զմայտած աճիւնը, եւ... արդէն երիտասարդ ու դեռ աշխատչիւն անայտ Արամ Խաչատրեանը Մոսկուայում գրում էր իր առաջին համանուագը:

Մարտիրոս Սարեանը, իր նկարած հանձարեղ բնակարաններին ձուլուած, արդէն նորից լեռ էր դառնում, դաշտ, հող ու բնակարան, երբ, որտեղից որտեղ, երեւայ Միսան իր շողջողուն տաղանդով... Երեւայ ժամանակին, երեւայ իր վառ կարմիր եւ կանաչ գոյնների հրապտութեամբ այն ժամանակ, երբ մենք քիչ էր մնում ստալինեան բռնապետութեան տասնամեակների գորշ ու անգոյն լոգունը - կտաններից յետոյ մոռանալիք զուսանրկարչութիւն ու գեղանկարչութիւն որ ղուանկում է մտածել, զգալ, նկարել զոյններով...

Ուզգալի Սարեանից չէր գալիս նա, բայց իր ուրոյն ձեռագրով ու ռժով շարունակում էր Սարեանին՝ մի նոր աստիճանի ու նոր արակի բարձրացնելով հայ գեղանկարչութիւնը: Եւ թէեւ դեռ իր առաջին կտանները զնելու (ուր մնաց տեսակաւորելու) տեղ էլ չունէր եւ կրճուած էր սկզբում Բաղրամեան փողոցի կողմերում վարձած մի փոքրիկ սենեակում, իսկ այնուհետեւ Աշոտ Մամաշանեանի արուեստանոցի մի անկիւնում, սակայն նրան արդէն ուխտի էին գալիս ոչ միայն Հայերն, այլեւ ուրիշ ազգերի ուխտաւորներ...

1951 Սեպտեմբերի վերջին թիւերէն մէկուն մէջ է երեք Վահաններուն եւ Արմենակի խումբին նկարը:

Սեւ եւ անոյտ օրերը կը յաջորդէին իրարու: Օր մըն ալ նամակ մը եկաւ ինձի, պահարանին մէջ սկիւտաի թուղթի վրայ առանց ստորագրութեան թէ՛ ներփակ բացիկը յանձնել Ծաւարչին: Քառթը Պուշկարիոյ իր ընկերներէն էր: Բայց ինչպէ՞ս յանձնել քանի որ բանն է: Ի վերջոյ որոշեցի տանիլ ծնողքին որ իրենք ընեն պէտք եղածը: Ծաւարչին քոյրը՝ Արմենուհին տեսնելով արտասահմանէն բացիկը, իրար անցաւ: Ինչպէ՞ս կարելի է այսքան անխոհեմութիւն...

Ես քառթը ձեռքի կը ձգեմ, ըսի, ըրէք ինչպէս որ յարար է: Քիչ ետք ներս մտնելով մայրը՝ Տիկին Էլմաս (կամ Էլմաս հանրմ, ինչպէս կ'ըսէին) ըսաւ թէ ամուսինիս հետ խորհրդակցեցանք, կը մտածենք որ աւելի լաւ է որ զուս տանիս քառթը անձնապէս, Ծաւարչին հասարակ վերջ մը փոփոխութիւն կ'ըլլայ, տեղեկութիւններ կու տաս գուրսի աշխարհէն:

Հոս միջանկեալ ըսեմ, թէ լսած էի Տիկին Էլմասի մասին որ ագնիւ եւ խելացի կին մըն է եւ հօրեղբոր աղջիկը հերոսուհի Տիկին Նազելի Արսլանեանի որ Ձիւթաուսայն Բիւնկեանի հարս գացած է (երկու փուլերուն հեռադրութիւնը ոտքով մէկ ժամուան ճամբայ է կ'ըսեն), ամուսնանալով Գարեգին Արսլանեանի հետ:

1895-ի Բիւնկեանի ջարդը տեղի ունեցած է ահաւոր վայրագութեամբ: Թուրքերը միայն Հայեր ջարդելով չզոհանալով, կըրակի կու տան ամբողջ գիւղը: Այրերու մեծ մասը կ'ազատի պահուարելով քա-

Չարմանալի նկարիչ էր Միսան եւ զարմանալի մարդ: Նրա կտանները չնայած իրենց վառ հեթանոսական գոյնների խրախճանքն ու լաւատեսութիւնը, ինչ-որ թաքնուած ու անտեսանելի որբերգութիւն կամ ողբերգութեան նախագագուած ունէին իրենց խորում. իսկ որպէս մարդ, արտաքինից այնքան զուս էր, հանգիստ, որ չէիր հաւատայ, թէ նա է ստեղծել վառ գոյների այդ անուսուց ու կրքոտ փոթորիկը...

Ես յետոյ միայն հասկացայ, որ նա ի տարբերութիւն ուրիշ շատերի որոնք իրենց ստեղծագործական սկզբունքները կամ հաւատամքը պաշտպանում էին բուն վիճերով, զոռում-զոչիւնով ու «գեղարացիաներով», վիճում էր վրձինը ձեռքին նկարելիս ու նկարելով:

Իր սկզբունքները նա պաշտպանում էր զործով, ուստի եւ իր ուղած տղան էր հասնում այն ժամանակ, երբ իրենց ստեղծագործական սկզբունքները վիճերով եւ զոռում - զոչիւններով արտայայտուները նմանում էին այն շողջարչին, որն իր կաթսայում կգած ամբողջ գործընթացի սուղոյցի կամ ինքնատեղի վրայ ծախելով, այլեւս ի վիճակի չէր անելու իր հիմնական գործը՝ ստեղծագործել, գործ անել, շարժուել ստեղծել... Լիւնլով ժամանակակից իր ստեղծագործութեան էութեամբ, պատկերում նիւթով որ Հայաստանն էր, հայ ժողովուրդը, Միսանը, Թուս էր գալիս է այն վաղընջական ժամանակներից, երբ դեռ կիրթեր նոր էր ստեղծուել Արարչի ձեռքով, քառս էր ու սեւազիւր, իսկ նրա նրկարներում պատկերում կենցաղային տեսարանները կարծես դուրս էին եկել Աստուածաշնչի էջերից՝ այնպէս ու այնքան, որ երկու գեղեցիկ կանանց սովորական հանդիպումը՝ «Աւետի» էր թրուած, ամէն մանուկ՝ Քրիստոս ու Քրիստոսի մկրտութիւն, իսկ հայ գեղեցիկուհիների դիւսաշոր - լահակները՝ սրբերի ու սրբուհիների գլխի շուրջը նմարուող լուսապատկ...

Լինելով ըստ էութեան յոյժ ժամանակակից, - ընդհուպ մինչեւ վերացական գեղանկարչութեան դասական Արշիլ Կորյուն անտեսանելի ազդեցութիւնը, Միսանը միաժամանակ գալիս էր մեր Հայոց միջնադարեան ձեռագրերի մանրանկարներից...

Կեանքի ճշմարտութիւնը եւ արուեստի ճշմարտութիւնը երբեմն խիտ տարբերուում են իրարից. եւ կեանքն ու իրականութիւնը արտապայակ ճշմարտ ու հաւատարմ արտայայտող ունէ շնորհագուրկ արուեստագէտի նկար կարող է մեզ ոչ միայն չհամոզել, այլեւ կեղծ, անկաւեր ու անհաւատարմ թուալ այն դէպքում, երբ ճշմարտ արուեստագէտի արուեստի ճշմարտութիւն արտայայտ-

րայրներու մէջ: Միսաք Մեծարենցի ամբողջ ընտանիքը ազատած է մէկ տարի առաջ Սեբաստիա փոխադրուած ըլլալով: Իսկ իմ ծնողքս փոխադրուած է երգեր Ակն:

Երբ դիւզը կը վառի ամբողջութեամբ թուրքերն ձեռքը չէլնալու համար տիկին Նազելի գաւառներով կրակը կը նետուի միայն 4 - 5 արբեկան աղջիկը՝ Հռիփսիմէն գուրս: Հոգեպէս Արսլանեան երկար կ'ապրի, քանի մը տարի առաջ մահացաւ 96 տարեկանին, չըջապատուած գաւառներով եւ թոռներով: Նազելիէ մէկ նեւրը Ազապի մօրաքոյրս է, միայն Մեծարենցի գոյրը: Ամուսինը Գարեգին վարդապետ կը ձեռնադրուի անտեղով Գեղորգ անունը եւ կրօնական բարձր աստիճաններէ ետք, կը նշանակուի պատրիարքական տեղապահ Գեղորգ Արսլանեան: Նազելիի մասին գիրք մըն ալ գրուած է: Փակեմք միջանկեալ:

Ուրեմն պարտականութիւն տրուեցաւ ինձի անձամբ յանձնել բացիկը Ծաւարչին: Չեմ յիշեր թէ ո՛վ առաջորդեց ինձ մինչեւ բանս: Թուականը պէտք է ըլլայ պատերազմի վերջերը, որովհետեւ միջոցացած էր խստութիւնը: Ծաւարչ մը ասելու, տուի քառթը եւ սեղանի մը առջեւ նստած խոսակցեցանք: Ան մտահոգ չէր նաեւ միւս բանտարկեալներու մասին. էր նաեւ միւս բանտարկեալներու մասին. թէ Վարդուհի Քարանթարն ալ հոս ըսաւ թէ Վարդուհի Քարանթարն ալ հոս էր, գնա՛ տեսնուէ՛ հետը: Չկրցայ տեսնուել, գնա՛ տեսնուէ՛ հետը: Չկրցայ տեսնուել, ինձի տրուած ժամանակը ըստ կարծիքի ըլլալով եւ արդէն գուրսի գուռը լինի ճամբար սպասող կար:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ (Միացեալ յարդրող)

(Շաբ. Ա. էջ 16)

Հովելու շահին. իւրաքանչիւր գէպի պարագային գործին ենթագաւառմը կ'որոշէ խորհրդային գերագոյն դատարանը:

Հ. - Լուրեր կը տարածուին այն մասին թէ «Սումգայիթի գործ»-ին քննութիւնը անելի մատուցած է: Արդեօք այդպէ՞ս է:

Պ. - Խորհ. Միութեան դատարանութիւնը միջոցներու կը ձեռնարկէ որպէսզի քննութիւնը կատարուի կարելի չափով աւելի արագօրէն: Ես ըսի արդէն որ սպանութիւններու, կողոպուտներու, բռնութիւններու եւ ուրիշ յանցագործութիւններու համար մինչեւ այսօր դատարանի հետապնդում բացուած է 94 հոգիի դէմ. 29 մեղաբերներու վերաբերեալ 19 գործ արդէն դատարան յանձնուած են: Իսմայիլովէն ետք, որուն մասին տեղեկութիւն տրուած է մամուլին մէջ, դատարանը քննած է վեց պարագայ եւս: Ասոնցմէ մէկն է մեքենավարի օգնական Այսոն Իպիշովի պարագան որ իր շուրջը հաւաքած խուլիկանները, կոչ կ'ընէր հաշուեյարդարի ենթարկելու: Հայերը, եւ մետաղաձողերով զինուած իր համախոհներուն գլուխն անցած կը յարձակէր զին. ծառայողներու վրայ: Խուլիկանական արարքներու համար դատուած է թիւ 7 միջնակարգ թէքնիք ուսումնարանի աշակերտ Եաշար Ղարիպով, որ վիրաւորած էր Վ. Սարգսեանը: Դատարանը զրկուած է եւ ամենամօտ ժամանակի մէջ կը քննուի սպանութիւններու եւ Սումգայիթի տեղի ունեցած այլ յանցագործութիւններու վերաբերեալ քանի մը պարագայ եւս:

Հ. - Եւ այսպիսի հարց մը. մեր երկրին մէջ կեանքի բոլոր ոլորտները տեղի ունեցող վերակառուցումը, հրապարակայնութիւնը, ժողովրդավարացումը արդեօք անարգելութեամբ մթնոլորտ չե՞ն ըստեղծած. բան մը, որուն մասին որոշ չափով մը կը վկայէ նաեւ Սումգայիթը:

Պ. - Շատ հրատապ հարց է. 19-րդ համարիութեան կուսակցական ժողովին Մ. Կորբազովի գեկուցման մէջ ընդգրկուեցաւ որ անձնական իրաւունքներու եւ ազատութիւններու հաստատումը, ժողովրդավարացման եւ հրապարակայնութեան ընդլայնումը պէտք է ձեռք-ձեռքի ընթացքով օրինակաւորութեան ամբողջական օրէնքի հանդէպ անվերապահ յարգանքի դատարարական հետ: «Ժողովրդավարացումը, - կ'ընտրուի գեկուցման մէջ - համատեղելի չէ ոչ ինքնակամութեան, ոչ անպատասխանատուութեան եւ ոչ ալ սանձարձակութեան հետ»: Իրաւակարգի, խորհրդային մարդոց անձնական անձեռնմխելիութեան, անոնց պատիւին, արժանապատուութեան եւ ստացուածքին պաշտպանութեան համար կ'օգտագործուի օրէնքի ամբողջ ուժը:

Վերակառուցման պայմաններուն մէջ կը մեծնայ խորհրդային մարդոց քաղաքական ու ընկերային գործունեութիւնը: Աւելի ու աւելի գործնապէս կը ստանձնուի խորհ. Սահմանադրութեամբ երաշխաւորուած ժողովներու, միջիններու, փողոցային երթերու, ցոյցերու ազատութիւնը: Պայմաններ ստեղծուած են որպէսզի հանրային հետաքրքրութիւններ կայացնող ամէն մէկ խնդրի համակողմանի կերպով քննարկուի, կշռադատուի. կը մեծնայ հանրային կարծիքին դերը:

Բայց մենք չենք կրնար աչք փակել նաեւ այն բանին որ որոշ անպատասխանատու, ծայրայեղօրէն ու ազգայնականօրէն տրամադրուած անձեր կը փորձեն հանրային կեանքի ժողովրդավարացման հողովոյթը օգտագործել զրգոտղ նպատակներու, հակահանրային տրամադրութիւններու բորբոքման համար, ինչ որ կարգ մը դէպքերու մէջ սպառնալիք կը ստեղծէ հանրային ապահովութեան, քաղաքացիներու իրաւունքներուն համար: Նման փորձերը միտաբար պիտի կասեցուին: Ատիկա ընդգծուած է նաեւ «Խորհ. Միութեան մէջ ժողովներու, միջիններու, փողոցային երթերու եւ ցոյցերու կազմակերպութեան եւ կատարման կարգի մասին» խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան հրամանագրին մէջ:

Իսկ Սումգայիթը... հոն կարգը վերահաստատուած է: Բայց Փետրուարի ահաւոր օրերը չեն կրնար անհետ ջնջուիլ:

մեր յիշողութեան, բոլոր մեղաւորները պէտք է արժանի պատիժ կրեն: Խորհ. Միութեան դատարանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնը:

ՄԻՆԱՍ ԱԻՆՏԻՍՏԱՆ
ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Աշխարհի քարտէսին վրայի աննշար գիւղերէն մէկն է Ջալուսը. մեծ ճամբաներէ հեռու ինկած, լեռներու թիկնած ծննդավայրը Մինաս Աւետիսեանին: Այս օրերուն տարբեր քաղաքներէ, տարբեր շրջաններէ այցելուներ կու գան հաղորդակցելու նկարիչին արուեստին հետ, տեսնելով անոր նկարած լեռներն ու մամիկները, Ջալուսի գոյներուն հրաշքը: Այս տարի աւելի մեծ էր բազմութիւնը, քանի որ կ'ոգեկոչուէր նաեւ Մինասի վաթսուամեակը: Հանդիսութեամբ վերկայականներ յանձնուեցան Ախուրեանի նկարչական դպրոցի շրջանաւարտներուն. իսկ Ջալուսէն Անդրանիկ Ամիրխանեան որ լատարճի կոչումին արժանացած էր, ստացաւ նկարիչին խորհրդանշական վերձինը: Ջալուսի Մինաս Աւետիսեան թանգարանը քանի մը տարուան անցեալ ունի եւ արդէն ընդունած է 50 հազար այցելուներ:

ՆՈՐ ԹԱՂԱՄԱՍ

Կամօ քաղաքի սարալանջի շրջանին մէջ նոր թաղամաս մը սկսած է կառուցուիլ ուր պարտէզով առանձնատուններ կը շինուին: Արդէն սկսած են ընկուցիւն հաստատել բանուորական ընտանիքներ: Մինչեւ 1990 թուականը թաղամասը ամբողջութեամբ բնական կազ պիտի ունենայ, ապա նաեւ առեւտուրի կեդրոններ, մարզական պալատ, հանդիսարաններ, սկուսք, ընթերցարան, բուժարան:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի զբաղարանի հիմնարկները նոր հրատարակութիւն մը ալ ունեցան որ արեւելագիտութեան հիմնարկի գիտաշխատող, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Գառնիկ Ասատրեանի եւ Գոփէնհակի համալսարանի փրոֆ. Ֆ. Վախմանի համատեղ հետազոտութեան առաջին հատորն է: Նուիրուած է հարաւորանեան պախթիյարներու ցեղին էթնոլոգիական հարցերուն: Աշխատութիւնը կը պարունակէ պախթիյարներու ազգագրութեան բարբառային նիւթեր, անդլերէն թարգմանութիւններով եւ մանրամասն մեկնաբանութիւններով ինչպէս նաեւ ստուգաբանական բառարան: Գ. Ասատրեան քրտագիտութեան, հին եւ միջին իրանական լեզուներու, ինչպէս նաեւ իրանական ժողովուրդներու ազգագրութեան մասնագէտ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Partaire : No 5523

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը կազմակերպած է ցերեկուան ճաշ մը, Սեպտեմբեր 4, Կիրակի օր, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ, Լիւրանէն Լիոն ժամանող երախաներուն համար, որոնք, Ֆ. Կ. Խաչի օգտփոխութեան Կայանին երրորդ կեցութեան շրջանը բոլորելէ յետոյ, կը հիւրասիրուին շրջանի Կապոյտ Խաչուհիներուն կողմէ:

Ընտիր ճաշացուցակ եւ գեղարուեստական ճոխ յայտագրի մը առընթեր՝ առիթը կը տրուի ծանօթանալու 11 հիւր երախաներուն եւ անոնց վարիչին հետ:

Ուստի, փութացէք այժմէն իսկ ապահովել ձեր սեղանները, մինչեւ Օգոս. 31, Չորեքշաբթի իրիկուն, հեռաձայնելով ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ 78. 75. 90. 30 կամ 78. 84. 07. 96 թիւերուն: Ճաշագին՝ 100 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը, կազմակերպած է շարժանկարի ցուցադրութիւն մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

E C O L E M I X T E
TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1988-1989
Les inscriptions sont ouvertes depuis le 1er Juin
Maternelle : 3 niveaux
Primaire : CP CE1 CE2 (sous contrat d'état) CM1 et CM2
Secondaire : 6eme et 5me.
Programme officiel de l'Education Nationale.
Cours de langue, d'histoire et de civilisation arméniennes.
— Ramassage scolaire — Cantine —
TEBROTZASSERE :
1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարտիկի Լէօյա Սանի մասնաճիւղին երգահանուէր՝
ՆՈՅՆՄԻՆ 12-ԻՆ, ԺԱՄԸ 21-ԻՆ
Փայլ տէ Բոնիկը — յայտագիր՝
ՓՈԼ ՊՍՂՏԱՍԻՆԱՆ

Meubles
Ghazarian 4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ գեղջ «Յառաջ» ի բաժանորդներուն »

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ZURRUENYAN ZRUBER, ԹՈՒՌԻԹԻԿ, ՏՈՍՍ ԿԱՄ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ
ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ
(ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱԶԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՀԱՐԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազգ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուստ	300	(355,80)
Մնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ հարկ է աւելցնել 18,60% թեւ. վե. Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սրնակ (25 տող) մահազգներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, գիմել թերթին վարչութեան:

ՄԱՍԵՆԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱ՛, ԱՄԵՐԻԿԱ՛

ԿԱՄ

ՄԱՅՔԸԼ ԽՈՒՔԱՔԻՍԻ ԶԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Վարդի Ժիլբերտը - առաջինը որ շրջա-
նապես վեր Մաչի աշխատակից դարձած
էր վերջերս կը ներկայացնէր զեմոկրատ
ընկնածուին կարած ճամբան:

Երկու թեկնածուները կը ներկայացնեն
Միացեալ Նահանգներու երկու տարբեր
էլակոյթները: Մէկ կողմը՝ անդլեսաքս-
եան, սքանախնուեան, դերմանական ա-
նոցական ամերիկականութիւն մը, բա-
րայարտ ըզրաբակնութիւնով, միւսը՝
Էլիթիկ - փոթի (ձուրում) սպանական
և միջերկրականեան ընկերութիւն մը:
Աստիճաբար Պուշի Ամերիկան, ճարտար-
արուեստի ընկերութիւններուն կը նայի,
կրկնորդը՝ աւելի կը գրադի թերաճ եր-
կրներով:

Ո՛վ է Մայքըլ Տուքաթիս, շատերու
համար զեռ անձնութիւն և Ամերիկացիներու
մէկ կարեւոր մասին համար ալ ոչ
այնքան վտաճիչ: Ընդհանրապէս ան-
նշան, հակառակ հարցախոյզներու, որոնք
մինչև վերջերս իրեն նպատարու էին:
Ո՛վ մէկ ճառ տպագրութիւն գործած է,
որ մէկը կրնայ մէկը բերմը միակ կատա-
րելի մէկ ելոյթէն: Յոյն է, բայց ամե-
րիկացի Յոյն մը: Հայրը ծնած է
Միսսիսիպի, երբեմնի Լեպոսը, որ Քրիս-
տոս 7 դար ատըլ ծնունդ տուած է Սա-
ֆուի: Փանոս Տուքաթիս 15 տարեկանին
մեկնած է Նոնիէ, Ա. աշխարհամարտէն
տաղ և բժշկական ուսումը կատարած
Միացեալ Նահանգներ, ամուսնանալով
լոյն կնոջ մը հետ: Երկու զաւակ ունեցած
մէկը՝ զո՛՛ն եղբարեան մահուան մը,
որ ցնցած է այսօրուան նախագահական
թեկնածուն: Ֆիզիքայէս Յոյնի տի-
պարն իսկ է, ամերիկեան կրթութիւն ու-
նի, բայց կը խօսի մայրենի լեզուն, արդէն
մեծ-մայր միայն յունարէն կը խօսէր:
Յոյն գաղութին համար՝ «Իրենցմէ է»,
թէ և գաղթ օրթոտքս մը կը նկատուի
կեցեցեայ համար: Յոյն համայնքը կա-
մովին ամերիկանացի է և իր ինքնու-
թիւնը կը պահէ միայն մշակութային
զանգի վրայ, նման՝ Ֆրանսայի Լեհե-
րուն: Ինք շատ կը ձգայնանայ եթէ իրեն
որեւէ անկարկութիւն ըլլայ «գորպա»
Յոյնքի մասին: Ծագումով յոյն թաքսիի

Վարդի մը, Շիքաօ, այն հարցումին
թէ՛ - «Եթէ Տուքաթիս ընտրուի, չէ՞ք
կարծեր որ Ամերիկայի յունական գիրք
բունել կու տայ թուրքիոյ դէմ», ան ուսե-
րը կը թօթիէ և կ'ըսէ. - «Կ'ընէ ինչ որ
ի նպատ է Միացեալ Նահանգներու,
նոյնիսկ եթէ ատիկա կը նշանակէ օգնել
թուրքիոյ»:

Կինը, ծագումով հրեայ, ամուսնալուծ-
ուած էր և մանչուկի մը մայր, երբ իրա-
րու կը հանդիպին: Եստ մը տեսակէտնե-
րով ճիշտ հակառակ է իր ամուսնոյն: 26
տարի անփեթաբախ զործածած է նի-
հարնալու համար, 1982-ին է որ աղատած
է, թմրամոլներու վերապահուած ապա-
թեմաւորման դարձանումի մը ենթար-
կուելով:

Բուն հարցը սակայն կը մնայ իր քա-
ղաքական ծրագիրը, որ մինչև Աթլանթի
ընդհանուր դիմերու մէջ սահմանափակ-
ուած էր: Պատճառ չէր, որ միշտ գլուխը
հասնի հարցախոյզներու: Բայց, Ամերի-
կա (և Ֆրանսան ալ վարակուի սկսած է)
շատ բաներով կը տարուի, երբ թեկնա-
ծու մը կը ներկայանայ, որոնք շատ կապ
չունին երկրին քաղաքականութեան հետ:
Մնաց, որ Ուաշինթընի մէջ, կարեւորը՝
յաճախ, եթէ ոչ միշտ, շրջապատն է և
ան է որ կը զեկամարէ, եթէ նոյնիսկ ինչ
որ կը կատարուի նախագահին անունը կը
կրէ (օրինակ՝ Նեկանիզը) և ոչ ոք, հոն,
չա՛հ ունի մեծ անհատականութեան տէր
ըլլալու: Ոմանք դառն փորձառութիւ-
նը վայելցին:

Վերջին օրերը, Պուշ հասաւ Տուքաթի-
սի: Ան ալ մեծ հետող մը չէ, բայց
հաշուեկէ զու ունի ձեռքը և իրաց ներ-
կայ կապութեան մէջ արհամարհելիք բան
չէ: Արտաքին քաղաքականութեան մար-
դին մէջ մասնաւոր, իր փորձառութիւնը,
ծանօթ ըլլալու ամէն կողմ, կարեւոր գէն-
քեր են և հանրապետականներու համա-
գումարէն ետք, մթնոլորտը փոխուցաւ:
Անոր ալ Աթլանթի կրուկը իր ընտրած
ցանկակիցն է, որու զէմ արդէն արշա-
ւ մը ծայր տուած է: Գլխաւոր մեղադրան-
քը կը վերաբերի իր հարուստ ընտանի-
քին միջամտութեան, որպէսզի Վիէթնամ
երթայու տեղ -1969-ին- հանդիստ «սպա-
տան» մը գտնէ Ինտրինայի ազգ. պահա-
կազօրքը զինուորական իր ծառայութեան
համար: Դեռ կայ, բայց այս կէտը ա-
ւելի «ընթացիկ ընդթ» ունի ամուսնա-
կան կեանքէ գուրս յարաբերութիւն մը,
ուր մտքի տաղը և որու հերոսանքին իր
արձակուրդը պիտի պատմէ Տան Բէյլի
հետ, Փլէպոյի Նոյեմբերի թիւին մէջ:

Բայց, վերջին խօսքը կը պատկանի
հեռատեսիլին, որ Ամերիկայի մէջ ճակա-
տագրական զեր կը խաղայ ընտրութիւն-
ներու մէջ: Կը մնայ սպասել մինչև Նո-
յեմբեր:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ դաշտագնացութեամբ
մը նշուած է խնամարկ արշաւանքին տա-
րեկարճը: Օգոստոս 7-ին 1000 հոգի հա-
ւաքուած է Սոնի Սօ բանակայալը: «Ար-
մենիա» նուագախումբն ու երգիչ Ար-
թիւր Արգարեան խնդրալուծած են ներ-
կաները. ապա խօսք տուած է Վիգէն Ար-
բահամեան անդրադառնալով խնամարկ
արշաւանքին բարոյական արժէքին: Ան
չեչուած է թէ խնամարկը կը թելադրէ, որ
ամէնէն յուսահատական կացութիւնն իսկ
կրնայ փոխուիլ. Վ. Արբահամեան ապա
զուգահեռով մը ներկայի արցախեան
հարցին առնչած է այս թելադրանքը:

ԼՈՏՏՈՆԻ հայ գաղութին կարեւոր մէկ
մասը կ'ապրի Իլինիզ շրջանը ուր հրա-
տարակուզ «Ռիլիկ Վոյս» թերթը Օ-
գոստոսի իր թիւին մէջ էջ մը տրա-
մադրած է Հայերու, «Ժամանակին կող-
մէ մտացուած ժողովուրդը» խորագրով:
«Հայ գաղութէն դուրս շատ քիչ է թիւը
անոնց որոնք Իլինիզի մէջ գիտեն թէ ուր
է Հայաստանը», կ'ըսէ թերթը, ապա կը
զրէ օսմանեան Կայսրութեան կողմէ
Նախնախնու Հայաստանին, զեղասպա-
նութեան, Սփիւռքին մասին, նմանու-
թեան եզրեր մատնանշելով Հրեաներու
և Հայերու միջև: «Հայերը իրենց մը-
շակոյթը, լեզուն ու կրօնը անաղարտ
պահելէ զատ մշակոյթի, գիտութեան կա-
րեւոր մասնակցութիւն ալ կը բերեն ի-
րենց ապրած ընկերութեան. սակայն հոս
ալ յաճախ կ'անտեսուի անոնց ծագումը.
քանի՞ Ոչոյ գիտէ թէ հայ են կրկիններ՝
Երեւ և Ագնուս, ճարտարակի վարպետը
Գասպարով կամ կիսով հայ մըն է Ալէն
Փրոսթ», հարց տալէ ետք, հեղինակը
կ'անդրադառնայ Լոնտոնի հայկ. տե-
ղեկատուութեան և խորհուրդի կեդրո-
նին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Օգոս. 7-ին, մահացած
է ճարտարապետ, արեւելագէտ-պատմա-
բան Մարտիրոս Գալուքեան: Ծնած էր
1908-ին Նիլսէ (Թուրքիա) աւարտած
Պէյրութի համալսարանին ճարտարապե-
տութեան բաժինը, ապա Իրաքի մէջ կա-
րեւոր պաշտօններ վարած: 1947-ին Հա-
յաստան կը փոխադրուի, ուր ճարտարա-
պետական գրադոմներու առնթներ կը
հմտանայ արեւելագիտութեան, սեպա-
գիրներու ընթերցանութեան և ստուգա-
բանութեան մէջ. բազմաթիւ գիտահետա-
զոտական ուսումնասիրութիւններ կը ը-
րատարակէ. կ'ուսումնասիրէ Արլին Բեր-
դի, Կարմիր Բլուրի, Արմաւիրի, Մեծա-
մօր և այլ շրջաններու հնագիտական ժա-
նանգութիւնը: 1973-ին Պէյրութի մէջ լոյս

կը տեսնէ իր առաջին հատորը՝ «Արմէն
և հայ անուններու ծագումը և Ուրար-
տուն»: Կ'անցնի Մոնրէալ, ուր 1982-ին
կը հրատարակուի Բ. հատորը՝ «Հայ ժո-
ղովուրդի ծագումը» անունով: Տարի մը
տաղ ալ Պէյրութի մէջ անդերէնը կը
հրատարակուի հին Միջագետքի և հրե-
զերտական լեզուներու բնօրրանին մա-
սին իր ընդարձակ ուսումնասիրութեան:
Մոնրէալի մէջ ան աշխատակցած է «Ա-
պագայ»-ին ու դասախօսութիւններ տը-
ւած:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՀԲԸՄ-եան ճաշարանին
մէջ Յունիս 2A-ի երեկոյեան մեծ բազմու-
թեան մը ներկայութեան նշուած է Թէքէ-
եան Մշակ. Միութեան 41-րդ տարեկա-
րը: Տիկնանց յանձնախումբին պատրաս-
տած ճաշերու սպասարկութենէն ետք գե-
ղարուեստական բաժնին մէջ Վ. Թէքէեան
նէ բանաստեղծութիւններ արտասանած է
Մատէն Սահակեան իսկ երգչուհի Զար-
մինէ Երեցեան երգած «Կ'անձրեւէ տը-
ր-գաս» և «Նազան»-ն: Ապա Յովսէփ Սա-
հակեան լայնօրէն անդրադարձած է Թէ-
քէեան Մշակ. Միութեան անցեալին ու
ներկայ գործունէութեան:

ՆԻԻ ՆՈՐՔԻ Հայ Երիտասարդաց Դաշ-
նակցութեան խումբ մը անդամները Յու-
լիս 28 - 29-ին 48 ժամուան հացադուլի
գիծած են Սորհ Միութեան հիւպատոսա-
րանի շէնքին առջև. անոնք այս ձեռով
բողոք յայտնած են Գերագոյն Սորհուրդի
նախագահութեան Արցախի մասին Յու-
լիս 18-ի որոշումին դէմ:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Սիլիան» մարզական Միու-
թեան հիմնադրութեան 25ամեակի նը-
շումները սկսած են Օգոստոս 10-ին: Մը-
ցումներուն մասնակցած են Երրազէն,
Թարիզէն, Արազէն խումբեր, հայկ.
զանազան մարզական միութիւններէ:

ԳՈՐԳԱՆԻ (Իրան) և շրջանի հայա-
բնակ գիւղերու մանկապարտէզը Յու-
նիս 12-ին, տարեկըջի հանդէսով մը
նշած է իր հիմնադրութեան Ա. տարե-
կարճը: Երջանի հայութիւնը զրկուած
ըլլալով ամէնօրեայ հայկական վար-
ժարանէ, աշակերտութիւնը միայն ուր-
աթօրեայ դասարաններ կը յաճախէր:
Մանկապարտէզը հիմնուած է Գոյեա-
տան գիւղին ազգային կեդրոնատեղին:
Մանկապարտէզը Ա. այս տարուան ըն-
թացքին ունեցած է 14 աշակերտներ:

ՆՆՅԵՆԸ ՆԵՐԿԱՅՈՒՅՆՆԵՐ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՆԱԿ

Մտաւայում գրուեց մի երրորդ գիրք
էլ, որ միայն պայմանաբար կարելի է
պոէմ կոչել: Դա էլ էր գրուած միայն
ինձ համար, պարզապէս իրբեւ ինքնա-
զատարարութիւն, իրբեւ թօթափումն այն
սպրտներին և խոհերին, որոնք տարի-
ներ շարունակ կրճուած էին իմ հոգեպա-
տելը աւտոմատիկ առնետների նման:
Իմ գիտակցութեան ամբողջ կեանքում
և տատապել եմ, եթէ կարելի է ասել,
կամ խառնատրութիւնը: Իմ ազգի մե-
ծագոյն զաւակներից մէկը, որին բնու-
թեանը օտուել էր այն ամէնով, ինչի հա-
մարտաբար բնորոշում է «հանճար»
կարճ բառով. ծնուել էր ամենաբարխառ-
ուր և ամենադժբախտ աստղի տակ:
Բողոքով են օրը, մայրենի լեզուն համար-
եալ թէ մտացած, միայն ճայնի (և որ-
թեան) շնորհիւ էլ միաձնի ճեմարան
ընկած, ուստի և կուսակրօն դարձած, իր
համակ լուսեղէնութիւնը մշանջնական
ուրեւել մէջ պարփակած այդ մարդակերպ
պոէմի վերջոյ իսկապէս էլ ոգեղինացաւ:

սկանառես այն ցեղասպանութեանը, որի
առաջնութիւնը գերմանական Փաշիտա-
ներին չի պատկանում, այլ օսմանեան
թուրքերին. Կոմիտասը խելագարուեց
1915-ին և ամբողջ քսան տարի ապրեց
փարիզեան հոգեբուժարանում՝ իրբեւ մի
անթաղ մեռել, իրբեւ անփութ սքրու-
թիւն: Գրել Կոմիտասի մասին հաւասա-
րագոր էր գրել հայ ժողովրդի վերջին 100
տարուայ պատմութիւնը՝ ժողովրդի
կեանքով ու երգանքներով: Կենցաղով
ու գոյամարտով, երգերով ու լացով, եւ-
րոպական դերանախադրութեամբ ու թուր-
քական բարարարութեամբ, ազգագրու-
թեամբ և ազգագիտութեամբ, անցեալով
ու ապագայով:

Ես յիշեմ թշնամութիւն ունեմ այն
պոէզիայի հանդէպ, որ հիմնուած է «մա-
սին» վրայ ու չուրը, ինչպէս թրթուրը՝
մրգածաղիկ: Ես էլ պոէզիա չեմ համա-
րում այն ամէնը, ինչ կարող է գրուել ար-
ձակով, ինչ կարող է պատմուել: Ուստի
և իմ «Անլուրի գանգակատունը» գրուած
է ոչ թէ Կոմիտասի մասին, այլ Կոմի-
տասի առիթով, և 7000 տողանոց այդ
երկը ոչ էս, ոչ էլ ուրիշ ընթերցող չի կա-
րող պատմել թէ՛կող 7 ռոպէ:

«Անլուրի գանգակատուն» լոյս տեսաւ
1959-ին: Նա երեք անգամ վերահրատա-
րակուել է արտասահմանում: Հայկետհը-
րատը շուտով զբախանութեան կը հանի իր
երկրորդ հրատարակութեան մասսայա-
կան տպագրակը. անցել է 7 տարի. բայց
մինչև օրս էլ երբեմն հաստատ չի գալիս
թէ նա լոյս է տեսել: Բանից պարզում

է, որ տպագրուելու ամենակարճ ուղին
տպագրուելու մասին բնաւ չմտածելն է...
և հասկացում լինելը բնաւ էլ չի նշա-
նակում լինել հասկանալի...
«Անլուրի գանգակատուն»-ից յետոյ լոյս
տեսաւ իմ «Մարդը ասի մէջ» ժողովա-
ծուն, որ տեղիք տուեց անլուրի խօսակ-
ցութիւնների և «Չանգակատան» երկը-
պագուններից ոմանց հիասթափեցրեց:

«Ինչո՞ւ»-ի պատասխանը ինձանից աւե-
լի լաւ կարող է տալ անլուրի Մոմը.
«Հասարակութիւնը սիրում է նորը, բայց
այն ժամանակ միայն, երբ նա համապա-
տասխանում է հին ըմբռումներին, երբ
նա յուզում է, բայց ոչ անհանգստացը-
նում: Հասարակութիւնը սիրում է մըտ-
քեր այն պայմանով, որ դրանք զգեստա-
ւորուած լինեն պատկերների մէջ, միայն
թէ այդ մտքերը այնպիսին պիտի լինեն,
որպիսիք անցել են իր իսկ զլիտով, բայց
համարձակութեան պակասի պատճառով
մնացել են չստուած»:

«Ինչո՞ւ»-ին կարող է պատասխանել նա-
և ժողովուրդն իր առածով. «Մարդն իր
չիմացած բանի թշնամին է»:
Ճիշդ է, որ գրողը գրեւորում է այն,
ինչ ուրիշները նկատելի բայց չեն տեսել,
զգացել բայց չեն հասկացել, ապրել
բայց չեն կարողացել արտայայտել: Ճիշդ
է՛ բայց թերատ է: Իսկական գրողը նա
է, ով նաև տեսնում է բաներ, որ այլոք
չեն տեսել, զգում է բաներ, որ ուրիշնե-
րը չեն զգացել. ապրում է բաներ, որ ա-
մէն ոք էլ չի ապրել և չի կարող ապրել:
Անցեալ և արդի գրականութեան տար-

բերութիւնը, ընդհանուր և կոպիտ սահ-
մանադրումով, ըստ իս, այն է, որ եթէ
հնէրը ասում էին այնպիսի բաներ, որ
ամէն մարդ կարող է իմանալ, բայց չը-
գիտի, ապա նորերը պիտի հոգ տանեն
ասելու այնպիսի բաներ, որոնք, իրենց
կարծիքով, մեղք չգիտենք և չենք կարող
իմանալ, եթէ իրենք չլինէին: Ուստի և
եթէ ուրիշ մէկը ասում է այնպիսի բան,
որ ես գիտեմ, կարող է ինձ իր ընթերցո-
ղը չհամարել, որովհետեւ ես՝ ընթեր-
ցողս, աւելի անճարակ չեմ, քան ռաբի-
ունիզիդը, կարող եմ «անշուստել ուս-
ղիտն», այսինքն՝ փակել գիրքը:

Այս պատճառով էլ՝ ես արդի պոէզիան
երեւակայում եմ ոչ թէ իրբեւ գիծ, այլ
իրբեւ կէտղիծ: Արանքներ կան կէտի և
գծի միջև: Դրանք աւելորդ մանրա-
մասներն են (այն, ինչ կարող է պատ-
մուել), ծանօթ տեղերը (այն, ինչ ենթա-
գրուում է), անհարկի կամ ըմբռնող
(միտքը, ինչպէս ասուերը, թռնում է
ձորերի ու վիհերի վրայով), կեռերն ու
ճարմանդները (երեւակայութիւնը, ինչ-
պէս չողը, կամ անձրեւը, երկինքը կա-
պում է երկրին): Այս պատճառով է որ,
արդի բանաստեղծութիւնը յաճախ շատե-
րին թուում է խրթին, ամանց՝ նոյնիսկ
անտրամաբանական: Այս պատճառով է,
որ ընթերցողների հետ քննադատներից
շատերն էլ բանաստեղծներին դատում են
այսպէս կոշուած պարզութեան և բիւրե-
զացման դատակէտերով:

(Շաբ. Ա. էջ 16)

պայմաններում մեջ, անուր կարենան նորմալ ապրելու աշխատիլ ընդգծեց Մ. Բարսեղյանը:

Նստաշրջանի աշխատանքներում կը մասնակցէր եւ ելույթ ունեցաւ ԼՂԻՄ-ի ինքնավար մարզը գրկուած Գերագոյն խորհուրդի ներկայացուցիչը՝ Ա. Վոլուկին:

(*) Այս նստաշրջանին բացումին եւ տրուած գլխաւոր որոշումներուն արձագանգած էինք Օգո. 26-ի եւ 27/28-ի մեր քիւնթով:

*

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»-Ի ՆՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐԸ՝ ՇՁՈՐՍ ԴԱԻԹԱՆ

«Սովետական Հայաստան»-ի նոր իրմբազիր նշանակուած է Շչորս Գաթեան, 50 տարեկան, որ այդ պաշտօնին գլուխը կը փոխարինէ Լեւոնուհի - Արաքսիան Մանուկեանը: Այս վերջինը նշանակուած էր Հայաստանի Հեռատեսիլի եւ Ձայնափնջի հաղորդումներու պետական կոմիտէի նախագահ:

Շ. Գաթեան շրջանաւարտ է Երեւանի պետական համալսարանէն, ունի բանասիրական բարձրագոյն կրթութիւն:

Համալսարանը աւարտելէ ետք, վերագործած է Սիւնիկի շրջանը, ուր վարած է շաբթ մը պաշտօններ արտադրութեան եւ մուսակցական կոմիտէներու մէջ: Շրջանային թերթի խմբագրութեան մէջ աշխատած է որպէս պատասխանատու քարտուղար, խմբագրի տեղակալ եւ խմբագիր:

1979-էն մինչեւ նոր աշխատանքի անցնելը, Շչորս Գաթեան կուսակցութեան Սիւնիկի շրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղար էր: Երեսփոխան է Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի եւ այդ հանգամանքով, մասնակցեցաւ կուսակցութեան 19-րդ համաժողովին, Մոսկուա:

ԱԷՆ - ԹԷԹԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՑ

Սեպ. 4, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-30-ին, կը մատուցուի պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ հոգեւոր հովիւ ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻՇԻՔԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Կըրնուլի «Անի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Կիրակի, Սեպ. 4, կէս օրէ ետք ժամը 14-ին, Հ.Օ.Մ. Ի իրենց նոր Տան մէջ, St. Martin d'Hères.

Կը խնդրուի ճշգրտապէս ըլլալ բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

RECHERCHE

dame de compagnie (alentours Enghien-les-Bains) pour personne âgée quelques heures par jour.

Tél. 42. 46. 81. 21 après 20 h.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը, կազմակերպած է շարժանկարի ցուցադրութիւն մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարտէյի Լէօյա Սասունի մասնաճիւղին երգահանդէսը՝ ՆՈՅՆՄԻՆ 12-ԻՆ, ԺԱՄԸ 21-ԻՆ Փալէ տէ Բոնկրէ - յայտարար՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԻԱՆ

**

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի - Բաշանի Հ. Բաշանեան մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

RENTREE 1988-1989 M. C. A.

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

- 11 années d'activités permanentes sans discontinuer;
• Animation - Eveil - Enseignement Création;
• Danse - Expression - Musique Langue arménienne - Civilisation;
• Un corps enseignant spécialisé;
• Une pédagogie contemporaine; pour une culture identitaire et une arméniété active;

REPRISE DES ACTIVITES Mercredi 5 Octobre 1988 Inscriptions Samedis 17 et 24 Septembre 1er Octobre

M.C.A. - 9, rue de Madrid Tél. : 43. 76. 55. 89

- Հ. Բ. Ը. Մ. - ՀՐԱԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը այսու կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 75-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅՆՄԻՆ 12, 1988, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 30 Progress Court, Scarborough, Ontario, Canada.

Ներկայ 75-րդ Ընդհանուր Ժողովին համար արուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան իրաւասու անդամներէն, որ անձնագրէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թրուակներն եւ վարին եւ կամ ամէնէն ուշ մինչեւ Հոկտեմբեր 12, 1988 իրենց փոխանորդագրերը, -ըստ հարկին գործադրուած եւ վաւերացուած Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեան համաձայն, - յանձնեն Հ.Բ.Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովի Ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով:-

Armenian General Benevolent Union Central Board of Directors 585 Saddle River Road Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1987 տարեշրջանի Միութեան ընդհանուր տեղեկագրին:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1987 տարեշրջանի Միութեան ընդհանուր հաշվետուութեան:

3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.- Գնահարկում Միութեան Հիմնական Կանոնագրին բարեփոխութիւններուն՝ առաջարկուած Կեդրոնական Վարչական Ժողովին:

6.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

7.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. վարչ. ժողովի Պ. ՍԵՂՈՒԿԵԱՆ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Ատենադպիր Նախագահ

Յուլիս 15, 1988 Սեպ. Պրուֆ, Ն. ձ.

Ծանօթ.- Կը խնդրուի իրաւասու անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնագրէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամ մը:

ԿՈՒՋՈՒԻ

Կը փնտռուի հայ կին մը ընկերակցելու տարեց գոյգի մը որոնք հիւանդ չեն:

Ենթական պէտք է գիտնայ կառք վարել, Փրանսերէն գրել եւ անային գործեր:

Մուտք եւ բնակարան անվճար: Մանրամասնութիւններու համար հեռ. 43 - 83 - 92 - 38

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1988-1989

Les inscriptions sont ouvertes depuis le 1er Juin

Maternelle : 3 niveaux Primaire : CP CE1 CE2 (sous contrat d'état) CMI et CM2 Secondaire : 6ème et 5ème.

Programme officiel de l'Education Nationale.

Cours de langue, d'histoire et de civilisation arméniennes.

- Ramassage scolaire - Cantine -

TEBROTZASSERE :

1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy Tél. : 43 - 81 - 01 - 72

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Table with 2 columns: Item name and Price. Includes items like Մահաղ, Հոգեհանգիստ, Ենթակալիք, Հարսնիք, Ծնունդ.

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷՎԷԱ. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, գիմել թերթին վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԷՐ, ԹՈՒՌՅԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱՋԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒՅՅԵՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 ֆր.

Թղթատարի Ծախքով՝ 90 ֆր. 90 ԳԻՄԵԼ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ 51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

Կամ՝

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »

ՀԱՐԱՏԿ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱՐԵՐ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱԽԱՐԵ ՄԻԱՔԵԱՆ
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

ԲԱՎԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսիա : Տար. 700 ֆ. — Վեցամսեայ : 360 ֆ.
Արտասահման : Տար. 1000 ֆ. (ավելիքից ավելի)
850 ֆ. (շաբաթական ավելի) — Հատը : 4,00 ֆ.
64^{րդ} ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 16.826
74^{րդ} ANNÉE — No 16.826

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՎԱՆ ← ՓԱՐԻՋ ՀԵՌԱՏԻԳ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նոր - ՔԱՆՏՈՆԻՍ Հանրապետության պատմության արդեն ընդգրկված թվերը, որոնք մեկ մասը գեղեցիկ է, ուրիշներ համաժամ են, կան նաև որ յստակ դիրք չունեն։ Դեմոկրատներու կեդրոնը (ՍԷ - ՏԷ - ԷՍ) համաժամ է, ՀՀՀ-ն (ԷՍ - ՓԷ - ԷՍ - ԵՐ) կը գանձ որ «փնտրող թակարդ մեք է», ԻՍ - ՏԷ - ԷՍ-ը կհարկան համաժամ է «այս, բայց» մը։ Սիմոն Կլյուկը հրատարակեց այս քննարկը։

ԱՐԻՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ վերջնապես արդիկը բոլոր օգնականները յուր յուր հատկանշանքները իր հողամասին վերաբերյալ։ Բանավեճը կը շարունակուի սառնասրտությամբ և Գերմանացիներու մեկ կարեւոր մասն ալ չի ծածկեր իր վրդովումը 40 տարուան ամերիկեան «գրառում» մը նրկատմամբ։ Երեքշաբթի օր, զոհերու նոր հաշուկալու մը համաձայն, մեռելակներու թիւը՝ 45 է, 345 վիրաւոր կայծանր վիճակի մէջ, 72՝ թեթեւ։ Այս ողբերգութիւնը ցնցած է ամբողջ Եւրոպան, բայց Զուիցերլանդ չէնցել իր հաւատարմութիւնը, որու պիտի մասնակի ինքրոյ անարկայ խտրական խումբը։ Փրանսայի համադրումն ունի որ նման բան չի կրնար պատահիլ Փրանսայի մէջ, ապահովութեան խիտ միջոցներ առնուած ըլլալով։ Իտալիոյ մէջ, քաղաքական կարգ մը դեմքեր, կ'ոգնեն որ խտրական այդ խումբը լուծուի։

ԳՐԱԳԻՏ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ (1971-ին) «Յղութիւնական շարժումի միասնական ձևապատկեր», Կի Հոբերնիկ մեռաւ ՄԻՏՍ-է, 42 տարեկանին, իր վերջին հասարակ լուր տեսնելէն 24 ժամ առաջ։ Այս նոր գիրքը «Յերայր Անձեկոյի արտակարգ ամբողջութիւններն ու արկածախնդրութիւնները», ինչպէս նախորդները, պատկերն է հեղինակին գլխաւոր մտահոգութեան՝ վնասողութեան, ճանաչականութեան հետապնդումը, «հոգիին վերադարձը»։ 68-ի մտայնութեամբ տողողում, միասնական շարժումը ստեղծելով, նպատակը եղած է բնական երեւոյթի վերածել միասնականութիւնը եւ ինչն միացած է Լիպերապիսի խմբադրութեան ստեղծած շարժութեայ «անուուի» յանձնարար, ուր կը վիտային փոքրիկ «յանգուզն» շրջելու համար վրան լուր ճանաչողութեան։ Երկրորդ չի տեսնուած կայն եւ կը քաշուի։ Իրրեւ գրողներ, համար շահած է, շատ կը սիրէր նաեւ պարասազրուութիւնը եւ այդ ձեւով ձագկած է ճանապարհորդ իր հին ընկերները, ի շարք որոնց՝ Սերժ ժիլի, սա յատկապէս կան խորագրով։ «Lettre à ceux qui sont passés du col Mao au Rotary»։

«ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՆԻՆ Ինքզինքը գերազանցելու համար» հատորին հրատարակելը մեղադրանքի տակ առնուած է, քաղաքական օրինակները երկու յոգուածներու հիման վրայ։ Մէկը կը վերաբերի «նպատակաւոր ձեւով ներկայացնել թմրեցուցիչ ազդեցութիւն» միւսը՝ «դեղահաստներու ծախսումի օրէնքին գանցառութիւն»։ Ամէն պարագայի մէջ, անցնել շարժում մինչ վերջին ցրումին առաջին օրը, հարցնող փնտրող չէր եղած, ինչպէս կը հաստատուն գրախմբուները եւ մեծ տարածութեան պատասխանատուները, առողջապահութեան նախարարին միջադրութեան «չորհրէ» յաջորդ օրը - Ուրբաթ - մէկ-երկու ժամէն արամազներէ թուր հատորները սպառած էին։ Հրատարակելը յատարարած է թէ պիտի չյայտնէ անտեսանելի երեք բնիկ հեղինակներուն ինքնութիւնը, ինք ալ պատրաստ է բանտ երթալու։

ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԸՄԲՈՒՄԱՆ ՈՒՂԻՆ ՀԵՆՐԻԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»-ի - Այս յոգուածը լոյս տեսած էր Մոսկովայի Լոմոսովի մէջ (Փրանսիայի հրատարակութեան՝ «Նուվէլ տը Մոսկու», Օգո. 14-ի թիւ) եւ լայնօրէն արձագանգած էինք Օգո. 12-ի մեր թիւին մէջ, քաղերով փարիզեան օրաթերթերէն։ Բայց, շահեկան է կրկին անդադարեալ, այս անգամ ամբողջական բնագրին, աւելի լաւ ըմբռնելու համար վերջին անցու-դարձերը, նկատի առած մասնաւոր որ այս տողերուն հեղինակը Արցախի կուսակցապետն է, որ բառերն ալ չէր ծամըմամբ, Յուլիս 18-ին, Մոսկուա։

Լեռնային Ղարաբաղի դասը։ Գնալով սեւիլի յաճախ եւ հանդիպում այդ բաներին։ Ծանրը գրանց մէջ տարբեր իմաստ են դնում, քանի որ տարբեր կերպ են պատկերացնում, թէ ինչ է սեղի ունեցել առաջ եւ ինչպիսի բարդութիւններ կան ներկայումս։

Թաքցնելով գիտութիւններն ու հակասութիւնները, գրանք չես վերացնի։ Դրա համար էլ ես առաւելագոյն անկեղծ էի եւ ՍՍՀՄ Գերագոյն Պորհուրի նախագահութեան նիստում ելոյթ ունենալիս, եւ դրանից մի քանի օր առաջ Միխայիլ Կորբաչովի հետ զրուցելիս։

Ի հարկէ, ոմանց համար յարմար է կամ ձեռնուր Լեռնային Ղարաբաղի բերանակութեանը ներկայացնել որպէս կոյրերի, որոնք իրենց յետեւից են տանում մի խումբ ծայրայեղականներ։ Իրավիճակի այդօրինակ ըմբռնմանը համապատասխան էլ կը լինեն հետեւութիւնները։ Անելի բարդ է պատկերացնել, որ սեփական իրաւունքների մասին խօսակցութիւնը եւ գրանք հիմնարկելու փորձը դեռեւս անպայման ազգայնամոլութիւն չեն։

Կարելի է, արդեօք, մարդկանց արդարների եւ մեղաւորների բաժանել միայն նրա համար, որ ոմանք հրապարակաւ պաշտպանում են իրենց դիրքորոշումը, իսկ միւսները լուծում են։ Եթէ լուս, ապա ո՞ւմ կը բացատրեն, թէ ինչպէս են ունենաւորուել մարդիկ հայ բնակչութեան շահերը հոգեւոր կեանքի եւ անտեսութեան սրբոտում, ինչպիսի գոյուշաւորութեան սրբոտում, ինչպիսի գոյուշաւորութեան սրբոտում։

ԻՐԱՔ ամէն միջոցի կը դիմէ մաքաւորութեան համար քիւրտ բնակչութիւնը։ Թորքիոյ սահմանակից շրջաններուն մէջ ամբացած Քիւրտերուն վրայ նետուած ուժերը կ'իյնան նաեւ թրքական դիրքերու վրայ։ Փրկուելու համար իրաքեան սպառնալիքէն, բազմաթիւ քիւրտ ընտանիքներ սպաստան ինդիքում են թուրքիային։ Իրենց դիմումը մեթոտած է եւ անոնք ստիպուած են վերադառնալ Իրաք։

ՎԱՆԱՅ լիճին վրայ կատարուած պրտոյի մը ընթացքին ձերբակալուած է անդլիայի երիտասարդ մը Աթաթիւրքի գլխավոր արտաքաղաքական ըլլալով։ Ան ըսած է թէ թուրքերը կը սիրէ բայց ոչ Աթաթիւրքը, որովհետեւ Հիթլերի կը նմանի ու չորս միլիոն Հայ սպանելու տուած է։ Անդլիայի երիտասարդին խօսքերը մեծ գայրտոյթ պատճառով են զինքը լսողներուն ու պոստէն վերադարձին ձերբակալուած է։

Թեմար եւ Ղարաբաղի Հայերը հիւրընկալուելու մեկնել Հայաստան, իսկ զեհ շրջկովի քարտուղարներին ստիպողաբար «խորհուրդ չեն տուել» ձեռնարկել այդպիսի ուղեւորութիւններ։ Իսկ մարդկութիւնը քարտուղարը, ինչպէս առում էին մեկնում, ընդհանրապէս դէմքով դէպի Հայաստանը չէր քնում։

Ազգային քաղաքականութեան մէջ թոյլ տրուած խեղաթիւրումները հիմա հեշտ է դուրս դրել անձամբ մարդկութիւնը առաջին քարտուղար Գեորգովի կամ Հանրապետութեան նախկին ղեկավար Բաղդուրի հաշուին եւ միայն նրանց։ Հեշտը հեշտ է, բայց այդ բացատրութիւնը հազիւ թէ վստահութեան արժանանայ։

Վերջին տարիների կոնկրետ իրողութեան պայմաններում Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչները կարող էին, արդեօք, չկորցնել իշխանութիւնների նկատմամբ իրենց հաւատը, չդառնալ թերահաւատներ, վաղորօք կասկածելով, որ նոյնիսկ ամենաճիշդ որոշումները դէպի Ղարաբաղ տանող բազմաստիճան ճանապարհին չեն վերածուի դատարկ հրեշիւնի։ Արդեօք, այդպիսի չէ՞ն ԼԳՄ-ի իրավիճակի առթիւ ընդունուած առաջին որոշումները մեթոտած, զոյուշաւորական վերաբերմունքը նաեւ 19-րդ կուսակցական կոնֆերանսում կոնֆլիկտի մասին առաւել նկատմամբ։

Մարդկանց ինչպէս համոզել ՍՍՀՄ Գերագոյն Պորհուրի նախագահութեան կողմից Յուլիս 18-ին ընդունուած որոշման այսօրուայ ընդունելութեան մէջ, ինչպէս զորեւ ընդունելու ճշմարտութիւնը, որ գործադրուելու, ազմկալի միութիւնները եւ հասարակական անհնազանդութիւնը չեն մոտեցնի այն գաղափարի կենսագործումը, որով Հայերը երկար տարիներ ապրում են եւ Լեռնային Ղարաբաղում եւ Հայաստանում։

ՍՍՀՄ Գերագոյն Պորհուրի նախագահութեան նիստում Լեռնային Ղարաբաղի մասին խոսելու վերադառնալուց յետոյ մտովի վերաբարձրելով նրա ամբողջ ընթացքն ու արդիւնքները, ինքս ինձ առում էի. դա ըստ էութեան ազգային հարցում զեմոկրատական սկզբունքների վերադառնալ է։ Հէնց դեմոկրատական, քանի որ տասնամեակներ շարունակ այստեղ նոյնպէս իշխել է կամայականութիւնը։ Գրէի մի շարժումով միասնականութեան էին ազգեր, վերանում կամ ստեղծում ինքնավար Հանրապետութիւններ, քաղաքներն ու մարդերը մի Հանրապետութիւնից միւսին էին անցնում։ Թուղթ ստորագրելն անհամեմատ անելի հեշտ էր, քան մարդկանց համար յարմար որոշում դնելը, դրա կատարման օժանդակելը։ Ինչ-որ մէկի չար կամքը, գէշ բնաւորութիւնը, պարզապէս վստ վերաբերմունքը կարող էին դառնալ ամբողջ ժողովուրդների ճակատագիր։ Եւ Լեռնային Ղարաբաղը, այդպիսով, գոյց է եւ այն մեթոտիքով որոշումն է, որը կանխում է այդօրինակ ձեռնարկման հնարաւորութիւնը։

Այն, որ մարդի բոլոր ձեռնարկութիւններն այժմ աշխատում են, իսկ գերազանցները աշխատանքը չէին էլ դադարեցրել այդ փաստը, իմ կարծիքով, խօսում է ինքն իր մասին։ Հարկ եղաւ շատ ելոյթներ ունենալ, պարզաբանել, որ մենք հասանք գլխաւորին, լայն բացուել են դռները Լեռնային Ղարաբաղի ու Հայաստանի միջեւ։ Երեւան կու գան բնակիչի նոր շէնքեր, անաշխատանք կործինատ, էլ ընկաւոր. այն ինչից մարդը առաջ գործ է, եւ դա շատ կարեւոր է։ Հարկ եղաւ մարդկանց պատմել այն բոլոր լիազորութիւնների մասին, որոնցով օժտուած է ԼԳՄ-ում ՍՄԿ կենտկովի եւ ՍՍՀՄ Գերագոյն Պորհուրի նախագահութեան յատուկ ներկայացուցիչ ընկեր Ա. Վոյուկուն։ Մարդ կարող են կանչել ցանկացած միութեանական միջնորդին, այստեղ՝ Ստեփանակերտում, ներկայացուցիչը կարող է, իրազրութեանը համապատասխան, շտկել հանրապետական իշխանութիւնների որոշումը։ Հաշուի առնելով նրա լիազորութիւնները, արդէն այնքան էլ անիրաւ գործելի տեսք չունի այն 400 միլիոն ուր-

A N I

Կառն Ռեպորթաժ ամսաթիւրը, Սեպտեմբերի իր թիւին մէջ, էլ մը նուիրած է Անիի, փոքր այլ շատ խօսուն սա ենթախորագրով։

«Gengis Khan est passé par là. Ainsi que les Turcs. Et les Géorgiens. Poignardée par l'Histoire, l'ancienne capitale arménienne est devenue une ville morte».

Յոդուածագիրը՝ Փրանսուազ Լէյմարի հակիրճ հակարկ մը կը նետէ պատմութեան, եզրակացնելու համար «Լքուած, Անի մեռաւ ակերներէն, Աստուած ստաւ, Աստուած ստաւ»։

«Grands Reportages», 2, rue des Italiens, 75009 Paris (N° Septembre 1988).

Ինչ իրացնելու հնարաւորութիւնը, որ յատկացուել է եօթ տարուած շինարարութիւն եւ սոցիալական միջոցառում իրականացնելու համար։ Զէ որ մեր տեղական կազմակերպութիւնները կարող են աշխատել տարեկան առաւելագոյն 90 միլիոն իրացնելու կարողութեամբ։ Ժանապարհների, բնակիչի տների, օդանավակայանի նոր շէնքի կառուցման գործում որոշել են մեզ օգնել Հայաստանի շինարարները։

Ղեկավարի դերը երբեք հեշտ չի եղել։ Մեր իրավիճակում դա կրկնակի է ծանր։ Կուսակցական աշխատողի համար մարդկանց աչքերին նայելու իրաւունքը մեծ իրաւունք է։ Անելով այն, ինչ ասացի Գերագոյն Պորհուրի նախագահութեան Մոսկուայի նիստում, եւ մարդկանց աչքերի մէջ հանդիսաւ եմ նայում։

Ես կարողացել եմ այն ամէնը, ինչ հազորուել է Լեռնային Ղարաբաղին առնչուած իրադարձութիւնների մասին։

Եղել են արդարաւիտ եւ դառն յոգուածներ։ Բայց քիչ չէին յոգուածները, որոնք սեւիլի շատ պատուէրով աշխատանք էին յիշեցնում։ Մերթ դրում են, թէ մուծութեան իրենց յետեւից են անտուժ Ստեփանակերտի բնակչութիւններին, մերթ յայտարարում, թէ բանտարներին չես խարի... իսկ չէ որ այդ ամիսներին բանտարներ, ունեցիչներ, դիւղայիներ չեն եղել. եղել են գաղափարով միասնորուած մարդիկ։ Ինչ վերաբերում է ժողովրդականութեանը, ապա պատահել է, որ թուրքականութեանը եկել են հրաժեշտ տալու «Գնում ենք, աւելի լաւ է ոչինչ չգրենք, այդպէս աւելի ազնիւ կը լինի»։ Դրա շուրջը, արդեօք, չմտորե՞նք հրապարակաւորութեան ժամանակներում, այնպիսի ժամանակներում, երբ ազնուութիւնը հասարակութեան հանդէպ դառնում է ամենակարեւոր չարանիքը։

Վերակառուցումը պահանջում է մեծ համախմբուածութիւն. այսպէս կարելի է բնորոշել Գերագոյն Պորհուրի նախագահութեան նիստում Միխայիլ Կորբաչովի ունեցած ելոյթի էութիւնը։ Մեզ համար դա երեւի իրավիճակից վեր կանգնելու եւ մեր յետեւից մարդկանց բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնն է։ Նրանք պէտք է տեսնեն ոչ միայն թերթերում հրապարակուած որոշումներ, այլեւ իրական գործեր։

Լեռնային Ղարաբաղից արդէն 130 դիմորդներ են գնացել ընդունուելու Հայաստանի քուհերը։ Որոշուած է կառուցել անդի արդիւնարեութեան ձեռնարկութիւններ, որպէսզի ազգաբային ուրտը չսպրի դատարկ վաճառասեղաններով։

Մենք սկսել ենք ըմբռնման եւ համաձայնութեան հասնելու գիտարկին ճանապարհը։ Եւ դա ոչ միայն այն բանի ըմբռնումն է, ինչը սեղի ունեցաւ այդ մի քանի ամիսներին։ Լեռնային Ղարաբաղը դաս է ոչ միայն նրա իրադարձութիւններ, թի տառապալներին համար։ Ապրելով բազմազգ երկրում, հարկատու է յիշել այս։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Քոյր Աղանի Աշճեան (Քոյր Անարատ Յգոյթեան Հայ Քոյրերուն), Տիկին Կիւլինիա - Ժիւլիէթ Թիպեան (ծննդով՝ Աշճեան) իրենց կրտսեր քրոջ՝ Տիկին Մարի-Բա - Սեփա Օտեանի (ծննդով՝ Աշճեան) կազմակերպութեամբ, որ պատահեցաւ Պէյրութ, Օգոստոս 6, 1988-ին, հետեւեալ նուէրները կ'ընեն - 100 Ձր. «Յառաջ»-ի բարգաւաճման, 100 Ձր. Աղբառախրամին, 100 Ձր. Կապոյտ Սաշին (ստալալ «Յառաջ»էն) :

ԱԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶ

Սեպտ. 4, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10:30-ին, կը մատուցուի պատարագ : Կը պատարագէ եւ կը բարոզէ՝ Հողեւոր հովիւ ԶՍՏԻԿ ՎՐԻ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Սաշի Պոմոնի «Նայրի» մասնաճիւղը, կազմակերպած է շարժանկարի ցուցադրութիւն մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Պոմոնի Եկեղեցոյ կից սրահին մէջ :

Կապոյտ Սաշի Պոմոնի - Քաշանի Հ. Բասահեան մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5-ին : Մանրամասնութիւնները յետագային :

RECHERCHE
FAMILLE HABITANT VERSAILLES
CHERCHE
PERSONNE DE CONFIANCE
PARLANT RUSSE
POUR GARDER BEBE
A DOMICILE.
TEL. : 39. 49. 47. 32

- Հ. Բ. Ը. Մ. -
ՀՐԱԻՐԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Գայ Տրիպիլեանց կը լինուի եղբայրը՝ Յակոբ Սահակի Տրիպիլեանցը, ծնած 1895-ին, Իրան : 1914-ին բանակ մեկնած է Ալիսայի շրջանէն : 1923-24-ին նամակ ստացած է Ֆրանսոյի Մարտի 11 քաղէն : Եղբորը անունը՝ Անդրէյ, քրոջը՝ Պիպիկ :

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՊ. ԽԱՍԻ Կրթնոյլի «Անի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Կիրակի, Սեպտ. 4, կէս օրէ ետք ժամը 14-ին, Հ.Օ.Մ. Ի իրենց նոր Տան մէջ, St. Martin d'Hères.

Կը խնդրուի ճշգրտագոյն ըլլալ բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական վարչական ժողովը այսու կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 75-րդ Ընդհանուր ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅՆՄԲԵՐ 12, 1988, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 30 Progress Court, Scarborough, Ontario, Canada.

Ներկայ 75-րդ Ընդհանուր ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է : Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թրուակներն եւ վայրին եւ կամ ամէնէն ուշ մինչեւ Հոկտեմբեր 12, 1988 իրենց փոխանորդագրերը, -ըստ հարկին գործադրուած եւ վաւերացուած Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն, - յանձնեն Հ.Բ.Ը. Միութեան Կեդր. վարչ. ժողովի Ատենադպիրին, հետեւեալ հասցեով -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

- 1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1987 տարեշրջանի Միութեան ընդհանուր տեղեկագրին :
- 2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1987 տարեշրջանի Միութեան ընդհանուր հաշվետուութեան :
- 3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական վարչական ժողովի :
- 4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքրնիչ Յանձնախումբի :
- 5.- Քննարկում Միութեան Հիմնական Կանոնադրին բարեփոխութիւններուն՝ առաջարկուած Կեդրոնական վարչական ժողովէն :
- 6.- Առաջարկներ եւ թեկադրութիւններ :
- 7.- Գնահատանքի բանաձեւեր :

Ի դիմաց Կեդր. վարչ. ժողովի Պ. ՍԵՂՈՎԱՆԻ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Ատենադպիր Նախագահ

Յուլիս 15, 1988
Սեպտ. Պրութ, Ն. Ճ.

Ծանօթ. - Կը խնդրուի իրաւասու անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակելու որիչ իրաւասու անդամ մը :

RENTREE 1988-1989
M. C. A.
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
• 11 années d'activités permanentes sans discontinuer;
• Animation - Eveil - Enseignement Création;
• Danse - Expression - Musique Langue arménienne - Civilisation;
• Un corps enseignant spécialisé;
• Une pédagogie contemporaine; pour une culture identitaire et une arménité active;
REPRISE DES ACTIVITES
Mercredi 5 Octobre 1988
Inscriptions
Samedis 17 et 24 Septembre
1er Octobre
M.C.A. — 9, rue de Madrid
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՐԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԻՐ, ԹՈՒՆԻԿԻ, ՏՈՍՍ ԿԱՍ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՍԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)
FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
« Յ Ա Ռ Ա Ջ — HARATCH »
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS
LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE
ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ
Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Travages en Arménie
TRANSTOURS U.C.F.A.F.
Hôtels 1ère Classe, Assurance U.A.P., (pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
EXCURSIONS : Etchmiadzine, Garni, Zvartnots, Sevan, Ochagan, Gueghart, Hripsimé.
ETABLISSEMENTS CULTURELS : Madenataran, Musée de la Révolution, Galerie d'Art National, Panthéon arménien, Observatoire de Burakan.
ET LES SUPPLEMENTS EXCLUSIFS DE L'U.C.F.A.F. (+1 excursion +1 spectacle gratuit)
DU 8 AU 22 OCTOBRE 7530 Frs.
15 jours dont 13 à EREVAN
8 octobre: PARIS/KIEV
9 octobre: KIEV/EREVAN
10 au 20 octobre: EREVAN
21 octobre: EREVAN/MOSCOU
22 octobre: KIEV/PARIS
MAINTIEN DE LA REDUCTION DE 250 FR. SUR CE TARIF prévue sur la PROMOTION 88
Renseignez et inscrivez-vous sans tarder :
Permanence TRANSTOURS : 25, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél. : 42. 61. 58. 28

Meubles Ghazarian 4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»-ի բաժանորդներուն »
Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935